

1980/81:161

Tisdagen den 9 juni

Kl. 10.00

1 § Anmälan om kompletteringsval till talmanskonferensen m. m.

Anf. 1 TALMANNEN:

På grund av uppkomna vakanser i talmanskonferensen m. m. genom regeringsskiftet och avsägelser av uppdrag har centerpartiets och folkpartiets partigrupper till mig anmält nya representanter.

Talmanen förklarade valda till

företrädare för partigrupper i talmanskonferensen

Gunnar Björk i Gävle (c)

Jörgen Ullenhag (fp)

suppleanter för företrädare för partigrupper i talmanskonferensen

Britta Hammarbacken (c)

Hans Petersson i Röstånga (fp)

ledamöter i finansutskottet

Karl-Anders Petersson (c)

Rolf Andersson (c)

suppleant i finansutskottet

Christina Rogestam (c)

suppleant i försvarsutskottet

Sigvard Persson (c)

ledamot i socialutskottet

Karin Israelsson (c)

suppleant i socialutskottet

Gunhild Bolander (c)

Nr 161

Tisdagen den
9 juni 1981

Åtgärder mot
videogram med
våldsinslag, m. m.

ledamot i utbildningsutskottet

Christina Rogestam (c)

suppleanter i utbildningsutskottet

Sigvard Persson (c)

Gunhild Bolander (c)

ledamöter i utrikesnämnden

Kjell Mattsson (c)

Jörgen Ullenhag (fp)

ledamöter i riksdagens krigsdelegation

Christina Rogestam (c)

Jörgen Ullenhag (fp)

suppleant för fullmäktig i riksgäldskontoret

Åke Polstam (c)

ombud i Europarådets parlamentariska (rådgivande) församling

Kerstin Anér (fp)

suppleant i Europarådets parlamentariska (rådgivande) församling

Daniel Tarschys (fp)

2 § Talmannen meddelade att *Staffan Burenstam Linder* (m) och *Georg Danell* (m) denna dag återtagit sina platser i riksdagen, varigenom uppdraget för deras resp. ersättare upphört.

3 § Föredrogs och hänvisades

Motion

1980/81:2211 till socialförsäkringsutskottet

4 § Föredrogs men bordlades åter

Näringsutskottets betänkande 1980/81:30

5 § Åtgärder mot videogram med våldsinslag, m. m. (forts.)

Fortsattes överläggningen om

konstitutionsutskottets betänkande 1980/81:28 om åtgärder mot videogram med våldsinslag m. m. (prop. 1980/81:176).

yrkandet av Håkan Winberg m. fl. (m) att viss del av lagförslag i detta betänkande skulle vila i minst tolv månader och

kulturutskottets betänkande 1980/81:32 om vissa videogramfrågor.

Tisdagen den
9 juni 1981

*Åtgärder mot
videogram med
våldsinslag, m. m.*

Herr talman! Vi blir med rätta upprörda över människor som tillgriper våldshandlingar. Formerna varierar – barnmisshandel, kvinnomisshandel, dråp eller mord – men alla är de samma andas barn. Vår strävan måste ständigt vara att ingen människa skall utsättas för våldshandlingar. Det läggs också ned mycket arbete och pengar för att förebygga våldsbrott. Den synliga våldsbrottsligheten har haft en oroväckande stigande tendens under 1960- och 1970-talen. Under drygt tio år – 1964–1975 – har det inneburit ungefär en fördubbling. Därtill skall läggas den dolda brottsligheten, t. ex. kvinnomisshandel, som nu anses ha en betydligt större omfattning än man tidigare trott.

Vi kan alltså konstatera att våldet blir ett allt större problem i vårt samhälle. Samtidigt tillåter vi ett allt grövre massmedievåld, som lätt blir mönsterbildande och kan leda till en stegvis tillvänjning. Det finns klara belägg för att lättpåverkade personer med svag identitetskänsla blir så inspirerade av det spekulativa, människofientliga utbudet att de själva begär våldshandlingar. Främst är det barn och ungdomar som utsätts för denna destruktiva påverkan. De ges förebilder – mestadels män – som utövar grovt våld. Många barn i dag har inte någon vuxen man i sin omgivning som kan vara en motbild och balansera de i massmedier förhärlicade våldsmännen. Det behöver väl inte sägas hur viktigt det är med goda förebilder för barn och ungdomar – vuxna människor som de kan identifiera sig med och utvecklas med.

Enligt en nyligen framlagd undersökning har det visat sig att varannan 15-åring i Stockholm bor i en splittrad familj. Det är orrealistiskt att tro att barn och ungdomar skall ges tid och möjlighet att bearbeta skräckupplevelser som de fått av video- eller filmvåld tillsammans med vuxna. Sammanfattningsvis kan konstateras att det inte är konsekvent att på en gång ta avstånd från våldet, arbeta för att förebygga våldsbrott och samtidigt låta våldsfilosofin florerat ohämmat i massmediautbud.

Samtliga undersökningar som gjorts visar att ju mer våld och våldsskildringar samhället tillåter, desto mer våldsytringar kommer vi automatiskt att få.

Utvecklingen på videoområdet kan betecknas som lavinartad. 1978 fanns i Sverige 37 000 videokassettspelare, vid slutet av 1980 ca 110 000, och 1985 beräknas det finnas omkring 500 000 videokassettspelare. Tillgången på programkassetter är självfallet också snabbt ökande. Försäljnings- och urhyrningsbutikerna är spridda över hela landet. De finns såväl i storstadsområdena som på landsbygden. Vid en undersökning som gjorts i december 1980 visade det sig att inte mindre än 60 % av kassetterna innehöll våldsinslag, varav 16 % program med grova sadistiska våldsinslag.

Den här utvecklingen har skett utan att något samhällsorgan kunnat påverka programutbudet. Därför har program med sadistiskt destruktiva våldsinslag ohämmat kunnat distribueras ut över landet. För en billig penning har barn och ungdomar kunnat konsumera dessa grova spekulationer i våld, sex och sadism. Detta har varit möjligt genom att videogrammen

Tisdagen den
9 juni 1981

*Åtgärder mot
videogram med
våldsinslag, m. m.*

inte faller in under biografafförordningen. Det har således varit möjligt för videogramdistributörerna att sprida filmer som inte skulle ha godkänts av biografbyrån. Många föräldrar har med rätta starkt upprörts av att filmer som är så förråande eller skadligt upphetsande att de totalförbjuds för visning på biografier kunnat uthyras till barn och ungdomar. Såväl enskilda föräldrar som organisationer och myndigheter vill få ett stopp för spridningen av sådana våldsprogram.

Det är mot denna bakgrund som vi från centerns sida vid olika tillfällen har reagerat mot det totala utbudet av våldsskildringar i massmedia, främst medier med rörliga bilder. Denna teknik har en särskild genomslagskraft.

Det förslag till lagstiftning mot viss spridning av videogram med våldsinslag som lades fram av regeringen, med dåvarande justitieminister Håkan Winberg som huvudansvarig, ansåg vi motionärer från centern inte skulle ge tillräcklig effekt. Ett införande av enbart alternativet med en lag mot spridning av videogram till barn under 15 år skulle enligt vår mening bli verkningslöst bl. a. på grund av langning. Modellen med enbart ett generell förbud mot spridning av extremt våld var heller ingen bra konstruktion. Därför förordade vi i likhet med ett stort antal remissinstanser en kombination av de båda alternativen. Enligt vår mening borde tillämpningen av lagstadgandet så långt möjligt ansluta till den praxis som biografbyråns avgöranden utgör. Det borde således inte vara tillåtet att som videogram yrkesmässigt sprida en film som prövats och inte godkänts av biografbyrån. Vi såg detta som en komplettering av regeringsförslaget.

Denna lagstiftning skulle gälla till dess att aktuella utredningar, yttrande-frihetsutredningen och videogramutredningen, arbetat fram nya förslag. Vi ansåg att det i det här fallet var så brådskande att söka dämpa den våldsvåg som sveper över landet att vi föreslog ett ikraftträdande av den provisoriska lagen från den 1 juli i år.

Vid behandlingen av propositionen och följdmotioner har det i konstitutionsutskottet och kulturutskottet, som har yttrat sig i frågan, gått att få en bred majoritet för en lösning som i stort sett sammanfaller med våra motionskrav. Det är självfallet glädjande, och jag tror att vi i den här frågan har en överväldigande del av svenska folket bakom oss. Förhärsligandet av våldet för inget gott med sig.

Vad moderaternas agerande beträffar måste jag säga att jag är djupt besviken.

I kulturutskottets yttrande, som finns med som bilaga till konstitutionsutskottets betänkande, heter det:

”Det är numera oomtvistat att underhållningsvåld har skadeverkningskraft, främst på barn och ungdom, och måste bedömas utifrån utvecklingen mot ökad aggressivitet och brutalitet i samhället. Våldsutbudet har i ökande grad kommit att präglas av inslag som förstärker könsfördomar, rasism och människoförakt.”

Varje ansvarskännande människa som har denna insikt måste söka medverka till att denna destruktiva påverkan så fort som möjligt stoppas. Kulturutskottets majoritet anser också att utvecklingen på videogramområ-

det är så oroande att det är nödvändigt med snabba åtgärder, och dessutom mer omfattande än som föreslås i propositionen. Samma slutsats har också en majoritet i konstitutionsutskottet kommit fram till. Eftersom lagrådet gett klartecken för lagförslaget borde allt vara gott och väl. Ett första steg mot en sanering av videobranschen skulle ha kunnat tas redan den 1 juli i år. Men här vill nu moderaterna genom en taktisk manöver skjuta upp beslutet tolv månader. Några sakliga skäl för ett tilläpande av grundlagsregeln om uppskov med beslutet mot videovåld är det svårt att finna.

I det här läget måste moderaterna ta hela ansvaret för att det grova videovåldet får utbjudas ytterligare ett år. Helt säkert kommer branschen att utnyttja detta "moderatår" för en intensiv marknadsföring, så att landet kommer att översvämmas av program av typen Motorsågsmassakern, eller kanske av ännu värre program.

Även om jag efter den här debatten – som ju påbörjades i fredags – inte har anledning att ha några förhoppningar vill jag ändå vädja till de moderata riksdagsledamöterna: Gör inte Sveriges barn och ungdomar den otjänsten att frågan förhalas i ytterligare tolv månader!

Beträffande kravet i vår motion om förhandsgranskning för videogram så att vi därmed får till stånd samma regler som gäller för film hänvisar utskottet till yttrandefrihetsutredningens arbete. Det sägs att ett väsentligt led i denna utrednings arbete utgörs av överväganden om filmcensuren och andra frågor om förhandsgranskning. Därför anser utskottet att det inte är erforderligt att riksdagen tar några nya initiativ. Därmed får väl vi motionärer ge oss till tåls så länge. Men jag vill ändå uttala den förhoppningen att de signaler som i den här frågan kommit från riksdagen noga beaktas i det fortsatta arbetet.

Så en kort kommentar till den tidigare debatten.

Anders Björck använde en debatteknik här i fredags som jag tyckte vittnade om stor argumentnöd. Han citerade bl. a. Stig Hadenius och Per Olof Sundman och använde lösryckta citat för att därmed styrka sina egna luddiga argument. Låt mig därför få säga följande:

1. Det är inte särskilt lämpligt att åberopa och tolka tidningsuttalanden när den som citeras inte är närvarande och inte kan lägga till rätta feltolkningar. Jag har faktiskt en känsla av att vederbörande kanske vill betacka sig för Anders Björcks fria tolkningar.

2. Lagstiftningen som vi nu diskuterar berör ju inte enbart personer som Stig Hadenius och Per Olof Sundman m. fl., utan den är självfallet i första hand avsedd att värna om de unga och svaga i samhället.

Herr talman! Jag vill med det anförda yrka bifall till utskottets hemställan.

I detta anförande instämde Stina Andersson, Annika Öhrström, Gunhild Bolander, Ella Johnsson, Sigvard Persson, Kerstin Andersson i Hjärtum, Kerstin Göthberg, Stina Eliasson, Arne Lindberg och Åke Polstam (alla c).

Tisdagen den
9 juni 1981

*Åtgärder mot
videogram med
våldsinslag, m. m.*

Anf. 3 HADAR CARS (fp):

Herr talman! Den fråga vi diskuterar i dag gäller *inte* vår inställning till våld. Det faktiska våld som förekommer i samhället kan vi aldrig tolerera. Vad frågan gäller är rätten att se framställningar av våld.

Vi vet alla, att våldsframställningar kan vara både fängslande och skadliga. Så t. ex. har i gångna tider – då inga filmer och inga videokassetter fanns – många barn med skräckblandad tjusning fångats av Gustave Dorés bibelillustrationer om syndastraffets grymhet. Vi kan heller inte utesluta, att dessa bilder gett flera unga människor varaktiga skador.

Men frågan för riksdagen i dag gäller inte om barn och ungdom skall skyddas mot vissa former av framställningar av våld – bl. a. från sådant våld som kan köpas på kassett. Om detta är vi ju överens. Och skulle någon i kammaren anse att den åldersgräns som regeringen föreslagit, 15 år, skulle vara för låg, finns det säkert öppenhet att diskutera den frågan.

Men till skillnad från regeringen vill konstitutionsutskottet nu även förhindra vuxna att se bilder och videogram med "närgångna eller långvariga skildringar av att någon utsätts för rått eller sadistiskt våld" då detta är "uppenbart oförsvarligt".

Är då denna inskränkning i informationsfriheten värd att bråka om? Syftet – att minska våldet – är ju gott, och vems frihet är det egentligen som kränks?

Nu visar all erfarenhet att det är lättare att peka ut vad man vill få bort genom att begränsa informationsfriheten än vad det är att nå målet med hjälp av censur eller domstolar. Risken är alltid stor för att myndigheternas ingripanden antingen får en långt vidare tillämpning än vad som var tänkt eller blir en meningslöshet – ett slag i luften.

Man kan också fråga sig vilka våldshandlingar som är farligast att ta del av: vilka som kan vålla de största skadorna. Min tro är att lösryckta våldsskildringar har mindre påverkan än de som speglar en verklighet som utformats på ett konstnärligt, suggestivt sätt.

Men för mig gäller frågan något mer – den gäller tilltron till en liberal metod.

Företeelser vi inte tycker om skall vi motverka.

Jag är motståndare – svuren motståndare – till våld. För egen del mår jag fysiskt illa av att se och läsa skildringar av våld, tortyr och avrättningar. Jag vill också motverka framställningar av och intresset för meningslösa, råa våldsskildringar. Men jag vill söka nå framgång för min inställning, inte genom förbud, utan genom kraften i mina argument och i min övertygelse. Detta är för mig att tillämpa en liberal metod.

Förutsättningen för denna metod är informationsfrihet. Yttrandefrihet, tryckfrihet, konstnärlig frihet och mottagarfrihet – dvs. rätten för vuxna personer att ta emot den information, de åsikter och uppfattningar som bjuds – utgör därför för mig grundläggande liberala värden. Viljan att inskränka dessa friheter finns överallt och i alla tider. Motiven för inskränkningarna är alltid upphöjda, t. ex. hänsynen till laglydnaden, ordningen, freden, nationen och allmän hälsa och allmänt välbefinnande. Men jag vill inte vara med

om att göra grundläggande liberala friheter till en avvägningsfråga.

På initiativ av Per Ahlmark tillkom en lag som har till syfte att förhindra även en riksdagsmajoritet att genom hastigt tillkomna beslut inskränka informationsfriheten. Om en sådan inskränkning föreslås, kan en minoritet i riksdagen genomdriva att beslutet uppskjuts ett år. Ett sådant uppskov finner jag välmotiverat i det här fallet, bl. a. med hänsyn till det arbete som pågår i yttrandefrihetsutredningen. Jag kommer därför också att i voteringen i dag rösta med reservanterna i utskottet och, om reservationen avslås, för återremiss till KU i syfte att den aktuella paragrafen skall vila i minst tolv månader.

Herr talman! Att försvara friheten när det gäller företeelser vi tycker om eller är beredda att acceptera är naturligt. Det är till frihetens försvar när den tar sig former som vi djupt ogillar och föraktar som liberalismen behövs.

Anf. 4 GABRIEL ROMANUS (fp):

Herr talman! Att arbeta för yttrandefrihet är att arbeta för att det som man ogillar skall få framföras. Att bara tillåta det som man tycker är bra är inte yttrandefrihet.

Jag har respekt för det politiska mod som moderaterna nu visar när de går emot förslaget att förbjuda försäljning och utgivning av videoband med extremvåld till vuxna.

Jag tror inte att moderaterna gillar videovåld, inte heller att de drivs av kommersiella intressen. Och jag hoppas att moderaterna inte blir så brända av erfarenheterna i den här debatten att deras intresse för yttrandefrihet – som inte alltid har varit lika brinnande som det är nu – kommer av sig. Jag förmodar att redan den gångna helgen har givit kännbara reaktioner.

Moderaterna har också sagt sig vara oroade av utbudet av våld i video – och jag tror på det – men uppenbarligen har de inte varit lika oroade som vi andra. Då skulle de inte begära uppskov.

De är i sin fulla rätt att begära uppskov, och jag kritiserar inte att de åberopar den här bestämmelsen – som kom till just för att ge betänketid när en upprörd opinion kräver inskränkningar, i t. ex. yttrandefriheten. Det jag kritiserar är att moderaterna inte kan gå med på ett förbud mot att sälja extremvåld till vuxna. Om ni gjorde det, blev det ju inget uppskov.

Ni moderater går med på en provisorisk lagstiftning när det gäller spridning till barn. Då behöver man tydligen inte vänta på utredningarna. Uppenbarligen åberopas då det som har kommit fram t. ex. i det bekanta TV-programmet. Men det är risk att den bestämmelse som också moderaterna accepterar blir ett slag i luften, eftersom både ungdomar över 15 år och vuxna kan få tag i band med det allra grövsta våldet. Då kan också barn under 15 år få se dem.

Det har sagts – och det med rätta – att man alltid måste ha starka skäl för att inskränka yttrandefriheten, oavsett vilket medium det gäller. Det är alltid inskränkningen som måste motiveras, inte friheten. Jag instämmer i det.

Finns det då här skäl att inskränka yttrandefriheten? Ja, vi har varit ense om att det behövs särskilda regler för film, i synnerhet när det gäller barn. Nu

*Åtgärder mot
videogram med
våldsinslag, m. m.*

har vi fått en ny teknik. Man har med hjälp av den nya tekniken kringgått regler som vi alla har varit ense om. Barn och ungdomar har fått se framställningar, som aldrig skulle godkännas för visning på biograf, och därför behövs det nya bestämmelser. En provisorisk bestämmelse mot extremvåld är ingen orimlig inskränkning av yttrandefriheten, särskilt inte med de skrivningar som utskottet har gjort, för att hindra ingrepp mot sådana våldsskildringar som är inlägg i debatten eller rapporter om verkligheten.

Riksförbundet Hem och Skola har i ett yttrande över lagförslagen begärt att man snabbt skulle få fram en provisorisk lagstiftning, som bygger på båda de alternativ som utredningen har lagt fram. Det skulle vi få med utskottets majoritetsförslag.

Men vi begär också positiva åtgärder, nämligen att man ser till att det finns ett utbud av bra videomaterial och att undervisning ges till både elever, föräldrar och skolpersonal om hur massmedia verkar.

Två förtroendemän i Hem och Skola-rörelsen värdjade i en artikel i fredags i Dagens Nyheter till riksdagen:

”Stifta en lag NU! Vänta inte på ytterligare utredningar. Får lagen inte de konsekvenser man avsett, så ändra den!”

Föräldrarna måste ta ansvar, säger man. Ja, vi arbetar för det så gott vi kan. Men föräldrarna behöver stöd. Så här kan det gå till i en vanlig Stockholmsförort:

Föräldrarna åker på landet över pingst. Den 14-årige sonen är hemma med videobandspelaren. Man har inga band hemma som föräldrarna tycker att det är något problem med. Men så kommer det en grupp kamrater och har med sig en trave våldsskildringar. Där sitter dessa tonåringar timme efter timme i mörkret och matas med våld. Vi vet inte exakt vilken effekt det har, men vi kan frukta att det bidrar till en destruktiv idealbildning hos våra ungdomar. Vi har sett exempel på det. Många föräldrar känner sig maktlösa. De kan inte hindra att deras barn hälsar på kamrater. De kan inte hindra att deras barn får se de här banden.

Om vi inte gör någonting åt detta hjälper inte aldrig så välmående kampanjer mot våldet i skolan och annorstädes.

Herr talman! Ett par ord om liberalismen. Anders Björck och andra nyfrälsta liberaler menar att moderaternas ståndpunkt är den enda godtagbara för en sann liberal. Men moderaternas liberalism på detta område likaväl som ibland inom ekonomin är ett slags djungelliberalism, inte den socialliberalism som folkpartiet och dess föregångare har arbetat för redan sedan John Stuart Mills och S. A. Hedins dagar. I djungeln råder den starkares rätt – äta eller ätas är alternativten. För socialliberalismen har friheten sin begränsning: Du får inte skada andra. Videovåldet skadar.

För att skydda barn och ungdom får vi acceptera att inte heller vuxna har tillgång till de raaaste och mest meningslösa våldsskildringarna. Jag tror inte att det är en för stor uppoffring för de flesta i vårt land.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

I detta anförande instämde Bernt Ekinge och Bertil Hansson (båda fp).

Anf. 5 HILDING JOHANSSON (s):

Herr talman! Det står klart efter de föregående inläggen att alla godtar den inskränkning i yttrandefriheten som ett förbud mot kommersiell spridning av våldsvideo till barn och ungdom under 15 år innebär. Alla utom de moderata talarna, nu förstärkta med Hadar Cars, accepterar ett kommersiellt spridningsförbud när det gäller extremt våld.

När moderaterna går mot detta följer de, såvitt jag kan förstå, två linjer. Den ena är en hänvisning till de skäl man ofta åberopar mot förbud av olika slag. De förklaras vara ineffektiva, man hänvisar till information som en bättre metod, och man talar om världens elände i övrigt. Men man godtar förbud på ett annat område. Den linje som förespråkar uppskov i tolv månader innebär inte att man kommer bort från förbudet. Man ger bara våldsvideon ytterligare en frist.

Den andra linjen är en hänvisning till regeringsformens yttrandefrihetsgrundsats. Som jag sökte visa i fredags tvingas man då och då att ställa olika värden som man tillmäter stor vikt emot varandra. Det är vad som sker här. Sådana kollisionssituationer var förutsedda av alla som arbetade med de här frågorna.

Som en sammanfattning av den erfarenhet man vann redan på utredningsstadiet vill jag citera ett uttalande i rätts- och frihetspropositionen till 1976 års riksdag: "Yttrandefriheten kan med fog betecknas som den viktigaste av de medborgerliga fri- och rättigheterna. Det är därför naturligt att uppställa krav på att lagstiftaren skall iaktta största möjliga restriktivitet när det gäller att begränsa denna frihet. Å andra sidan täcker yttrandefriheten om den definieras formellt större områden av mänsklig verksamhet och kommer därmed i konflikt med fler motstående intressen än någon annan rättighet. Det föreligger därför som utredningen har funnit ett legitimt behov av begränsningar i yttrandefriheten av mångskiftande slag."

Den utredning som åsyftas är alltså fri- och rättighetsutredningen.

Konstitutionsutskottet ställde sig bakom denna skrivning i propositionen. Det betyder att man i varje enskilt fall får pröva frågan, men i allt förarbete har slagits fast att den avgörande synpunkten skall vara att uppehålla den fria åsiktsbildningen. Det är anledningen till att jag både i onsdags och i fredags i förra veckan frågade: På vad sätt hindrar 1 § i konstitutionsutskottets förslag den fria åsiktsbildningen i Sverige? Vilka partier, vilka kristna samfund, vilka kulturella organisationer, vilka enskilda personer hindras i åsiktsbildningen på grund av denna lag? Hittills har ingen ens gett sig in i denna diskussion. Därav drar jag slutsatsen att yttrandefriheten inte kränks, den kommer inte ens i kläm genom det framlagda förslaget.

Självklart tvingas man, som flera talare framhållit, att pröva om denna bestämmelse är förenlig med rättighetsförklaringen. Jag har kommit fram till att den stämmer väl överens därmed. Jag styrks i detta när jag läser den sammanfattning som 1973 års fri- och rättighetsutredning gjorde. Den

*Åtgärder mot
videogram med
våldsinslag, m. m.*

Tisdagen den
9 juni 1981

*Åtgärder mot
videogram med
våldsinslag, m. m.*

började med att betona att man noga skall redovisa sina syften när man beslutar om fri- och rättighetsinskränkningar. De syftena finns ordentligt redovisade i konstitutionsutskottets betänkande. Utredningen fortsätter: "Av stadgandet följer vidare dels att dessa syften måste vara godtagbara i ett demokratiskt samhälle, dels att inskränkningen inte får gå längre än nödvändigt för att tillgodose ändamålen och dels att avvägningen mellan de motstående intressena inte får lända till större inskränkning i den berörda fri- och rättigheten än som är acceptabelt i ett demokratiskt samhälle."

Under remissbehandlingen gjorde man anmärkning mot lagtexten men ställde sig helt bakom dessa formuleringar. Ingen har kunnat hävda i den föregående debatten att demokratin kränks genom den föreslagna inskränkningen. Man har möjligen kunnat tala om att inskränkningen går längre än som är nödvändigt för att tillgodose ändamålet. Jag anser det vara fel.

Läs lagtexten, som konstitutionsutskottet har föreslagit! Där talas om att närgångna eller långvariga skildringar av att någon utsatts för rätt eller sadistiskt våld inte får spridas till allmänheten i yrkesmässig verksamhet eller i annat förvärvssyfte. Så finns ett tillägg, såvida "spridandet med hänsyn till framställningens syfte och sammanhang samt omständigheterna i övrigt är uppenbart oförsvarligt".

Till detta kommer de begränsningar som ligger i de uttalanden som konstitutionsutskottet har gjort. Det står klart att även denna inskränkning fyller kravet på att inte gå längre än som är nödvändigt för att tillgodose ändamålet.

Herr talman! Det är mot denna bakgrund jag har reagerat mot att Håkan Winberg vill använda uppskovsinstitutet. Fortfarande står det klart för mig att det är missbruk som görs av denna institution.

Håkan Winberg hänvisade till lagprövningen. Låt mig då erinra om att konstitutionsutskottet, när det behandlade uppskovsinstitutet, tog upp denna fråga och skrev bl. a.: "Endast riksdagen kan stifta grundlag. Det är därför naturligt att riksdagen är den instans som är bäst ägnad att pröva om viss föreskrift är grundlagsenlig. Uppenbarhetsrekvisitet medför i detta fall enligt utskottets mening att riksdagens tillämpning av visst grundlagsstadgande måste respekteras så länge det håller sig inom ramen för en möjlig tolkning av bestämmelsen i fråga."

Lagrådet har lämnat frågan öppen.

En överväldigande majoritet inom konstitutionsutskottet har funnit att detta ligger inom lagens ramar. Därmed uppfylls uppenbarhetsrekvisitet. Under sådana förhållanden ter det sig mycket märkligt att man vill utnyttja uppskovsinstitutet – detta så mycket mera som Håkan Winberg i sitt anförande i fredags mycket talade om att man måste vara försiktig. Denna försiktighet hade nog bort komma till uttryck innan han lämnade in sin skrivelse om att denna institution skulle tillämpas i det här fallet.

Låt mig än en gång erinra om vad konstitutionsutskottet anförde 1979, då frågan behandlades:

"Utskottet vill understryka vad rättighetsskyddsutredningen uttalat om att hindersamma och upprivande tvister i procedurfrågor såvitt möjligt bör

undvikas och att den normala löpande reformverksamhet, som sedan länge spelat en huvudroll i de svenska statsmakternas arbete, under inga omständigheter får förhindras.”

Vad som nu sker är att en liten grupp i kammaren får till stånd kanhända ett uppskov och därmed förhindrar reformverksamheten. Man använder institutet tvärt emot vad riksdagen har förklarat. Man tar därmed på sig ett ansvar, som jag förstår att man är beredd att bära, men det är inte lyckligt för de svenska grundlagarna att de på det sättet dras in i de politiska striderna. Man får då en onödig strid om procedurordningen. Man hade kunnat nöja sig med att rösta på reservationen och inte ta dessa ytterligare steg, som jag tidigt har reagerat mot, nämligen att använda sig av uppskovsinstitutionen i regeringsformen.

Anf. 6 NILS BERNDTSON (vpk):

Herr talman! Det här inlägget var egentligen avsett som en replik på Håkan Winbergs anförande i fredags. Låt mig trots att det har gått några dagar ta upp ett par frågeställningar. Håkan Winbergs roll var något oklar. Framträdde han som förutvarande justitieminister eller som företrädare för moderata samlingspartiet? Trots den juridiska tyngdpunkten i anförandet beklädde han förmodligen den dubbla rollen. Det fanns dock en viss skillnad mellan Håkan Winberg och Anders Björck. Björck försökte uppenbarligen förringa betydelsen av de förråande våldsalster som i kommersiellt syfte sprids på videogram. Detta skedde bl. a. genom sammanblandning av dessa alster och det verklighetsvåld som måste speglas i massmedia.

När nu Håkan Winberg i huvudsak tog upp den juridiska sidan av det föreslagna förbudet, vill jag ta det som utgångspunkt. Låt oss granska vad grundlagen säger om begränsningar av det här slaget.

1. De får göras ”endast för att tillgodose ändamål som är godtagbart i ett demokratiskt samhälle”. Frågan måste då bli: Är det inte godtagbart i ett demokratiskt samhälle att sätta stopp för spridning i bl. a. kommersiellt syfte av meningslöst förråande våld?

2. ”Begränsningen får aldrig gå utöver vad som är nödvändigt med hänsyn till det ändamål som föranlett den – . . .” Frågan blir då: Vill moderaterna påstå att den föreslagna begränsningen gör detta?

3. Begränsningen får ”ej heller sträcka sig så långt att den utgör ett hot mot den fria åsiktsbildningen såsom en av folkstyrelsens grundvalar”. Frågan blir: Vill moderaterna hävda att denna begränsning utgör ett sådant hot? Att sprida rå våldspropaganda, vilket sker i alster som Verktygsmördaren och liknande, kan inte ha mycket med fri åsiktsbildning att göra.

I mitt anförande i fredags erinrade jag om att vpk motsatte sig det s. k. kvalificerade förfarandet i grundlagen. Vi gjorde det bl. a. därför att det inte utgör något verkligt skydd för fri- och rättigheterna, men vi gjorde det också därför att det ger minoriteter möjligheter att fördröja grundlagsbeslut.

När nu moderaterna åberopar reglerna om förfarande i denna fråga tror jag att övriga partier som står bakom beslutet känner sig litet illa till mods.

Låt mig erinra om vad konstitutionsutskottet skrev, kanske som en sorts brasklapp, när beslutet togs:

”Utskottet vill tillägga att det är sannolikt att den föreslagna ordningen kommer att få sin största betydelse som garant för att lagstiftningen på hithörande områden präglas av omsorg och nödig försiktighet enbart genom att den finns till och kan sättas i tillämplighet. Även om förfarandet inte kommer att i praktiken tillämpas fullt ut annat än i vissa särskilda fall bör det sålunda enligt utskottets mening ändock få betraktas som en värdefull praktisk garant mot mindre väl överlagda rättighetsbegränsningar.”

Moderaternas tolkning av ”vissa särskilda fall” innebär nu att man vill ge kommersiella intressen möjligheter att även i fortsättningen göra profit på ”Filmer och videogram med närgångna eller långvariga skildringar av att någon utsätts för rätt eller sadistiskt våld”, som det heter i det aktuella lagförslaget.

Genom moderaternas agerande kommer bestämmelsen i vanrykte redan vid första tillfället den tillämpas. Det konstaterandet bör göras.

Anf. 7 SVEN-ERIK NORDIN (c):

Herr talman! Det här har varit en debatt på gott och ont. Nu menar jag inte bara att den inte hann slutföras före pingsthelgen utan jag hänсыftar också på att det bakom debatten finns en orsak, nämligen den tekniska utvecklingen, som alltid rymmer både någonting gott och någonting ont. I det här fallet avser jag mediatekniken. Vi står inför en ny massmediaepok. Vi har redan text-TV, vanlig TV, data-TV och video. Vi får, i varje fall utom landet, TV-satelliter och kabel-TV.

Under gynnsamma omständigheter kan nya kulturformer och nya massmedia bli grunden för en konstnärlig och kulturell förnyelse. De kan i bästa fall ge fler människor möjligheter till en skapande aktivitet och reell yttrandefrihet. De kan också ge medborgarna en utökad och mer tillförlitlig information.

Men nya media och uttrycksformer kan, liksom gamla, bli föremål för en intensiv kommersiell spekulation. Det kan monopolisera yttrandefriheten, kulturen kan strypas, människorna kan passiviseras. Vi vet – det har sagts många gånger under debatten här i dag och i fredags – att hänsynslösa exploitörer satsar på grovt sadistiska våldsfilmer.

Varje ny teknik är alltså en tillgång på gott och ont. Utgången avgörs av kampen mellan dem som vill befästa och utvidga alla människors yttrandefrihet och de krafter som endast är ute efter att tjäna pengar på varje nytt medium, varje ny uttrycksform. Det är det problemet vi har mött i denna fråga, och det är det som har gjort att den föreslagna lagstiftningen blivit nödvändig.

Vi skall slå vakt om det goda – i det här fallet vår tryckfrihet och yttrandefrihet. Men det hindrar inte att man någon gång också måste sätta gränsen för det onda. Det är det som sker genom den lagstiftning som konstitutionsutskottet föreslår.

Några här i kammaren har försökt sig på konststycket att rida på två hästar

– två vilda hästar. Det brukar inte gå bra. Inte heller moderaterna lyckades i det försöket – det är det vi får minnas från den här debatten. Man kan inte på en och samma gång vara motståndare till det spekulativa våldet och vilja ge samma våld chansen att fortsätta spridas.

Anf. 8 PER UNCKEL (m):

Herr talman! De skäl som vi moderater har för att be riksdagen låta det lagförslag vi nu diskuterar vila i ett år redovisade vi noggrant i fredagens debatt. Låt mig nu bara göra ytterligare några kommentarer.

Gunilla André hävdar – och herr Nordin instämmer – att det inte är konsekvent att ta avstånd från våld och samtidigt tillåta att våld sprids i massmedia. Den här ståndpunkten är desto mer anmärkningsvärd, hävdar Gunilla André, som lagrådet givit sitt tillstyrkande. Nu får moderaterna ta ansvaret.

Till detta vill jag, herr talman, säga ett par saker.

Vi är ense, oavsett om Gunilla André eller herr Nordin vill inse det eller inte, i vår avsky för och vår upprördhet inför videovåldet. Ingen sunt tänkande, sunt reagerande människa kan någonsin försvara det som förekommer i vissa av de mest avskyvärda produkter som saluförs på den svenska marknaden.

Men det finns någonting mer än detta, Gunilla André, som du och jag i egenskap av riksdagsmän har en skyldighet att ta hänsyn till. Det är yttrandefriheten som idé. och risken för att den idén urgröps av de förbud som riksdagsmajoriteten nu diskuterar att införa. Som Gabriel Romanus för en stund sedan sade: Yttrandefriheten är till för att skydda det vi tycker illa om – det vi gillar behöver inget ytterligare skydd.

Dessutom tillstyrker lagrådet inte, som Gunilla André hävdar, det här lagförslaget. Lagrådet lämnar öppet huruvida det står i överensstämmelse med de krav som grundlagen ställer. Det är exceptionellt att en riksdagsmajoritet skulle vara beredd att lagstifta i grundlagsliknande frågor, när lagrådet inte är berett att säga att detta är förenligt med den grundlag som vi själva en gång fastlagt.

Vi är beredda, Gunilla André, att ta ansvaret för att följa grundlagen, desto mera som vi moderater inte gör någonting annat än säger ja till den proposition som Gunilla Andrés egen partiledare förelade riksdagen för några månader sedan.

Hilding Johansson citerar fri- och rättighetsutredningen och påpekar att utredningen har framhållit att inskränkningar i fri- och rättigheter naturligtvis kan få förekomma. Självfallet är det på det viset. Vad vi moderater kritiserar är ju att en riksdagsmajoritet är beredd att genomföra de inskränkningarna över en natt, inte ta den tid på sig som man själv tidigare ansett vara nödvändig, när man gett sanktion åt att två statliga utredningar skall ägna sin möda åt att analysera för- och nackdelar med olika metoder för att komma till rätta med videovåldet.

Man måste redovisa syftena med sina ingrepp, citerar Hilding Johansson vidare i fri- och rättighetsutredningen. Ja, visst måste man göra det, och det

*Åtgärder mot
videogram med
våldsinslag, m. m.*

*Åtgärder mot
videogram med
våldsinslag, m. m.*

var ju precis detta utskottet gjorde i sitt betänkande och fick på nosen för av lagrådet, som säger att med de motiv som utskottet hänvisar till för att göra denna rättighetsinskränkning är det tveksamt om grundlagens krav är uppfyllda. Finns det, herr talman, något bättre skäl att vilja ha ett uppskov för att få tillfälle till ytterligare funderingar än detta?

Hilding Johansson säger vidare att ingen har tagit upp den handske han kastade när det gäller vilken risk det här ingreppet innebär för åsiktsbildningen. Jo, Hilding Johansson, det diskuterade vi redan i fredags. Risken ligger i att vi vänjer oss vid att sortera somt till det tillåtna och somt till det förbjudna och att vi därigenom urgröper den tilltro till yttrandefriheten som idé som åtminstone denna kammare måste slå vakt om. När vi börjar sortera, när vi vänjer oss vid att inte möta det vi tycker illa om med öppna argument utan med förbud, då sitter yttrandefriheten trängt.

Slutligen, herr talman, till Gabriel Romanus: Som föräldrar, Gabriel Romanus, bör både du och jag vara lika upprörda över videoväldet. Varken du eller jag vill att våra barn skall behöva se det dravel och de äckligheter som videoväldet är så fullt av. Men du och jag spelar också en annan roll i den här kammaren, och i den rollen måste vi våga ta vårt ansvar, även om det kan synas vara besvärligt för stunden.

Anf. 9 SVEN-ERIK NORDIN (c):

Herr talman! Några ord till Per Unckel.

Per Unckel försöker beskriva moderaterna som något slags väktare på Sions murar när det gäller yttrandefriheten. Är det någon som på fullt allvar tror att de övriga tolv ledamöterna i konstitutionsutskottet, som ej är moderater, inte känner ansvar för yttrandefriheten? Jag försäkrar att den känslan finns mycket stark och levande hos konstitutionsutskottets ledamöter på grund av de uppgifter som detta utskott har sig förelagda och på grund av många års arbete från ledamöternas sida i utskottet.

Jag vill också så här i efterhand reagera mot vad som är sagt i moderaternas reservation och i debatten, att detta är illa övertänt. Det är på samma gång en allvarlig anklagelse mot de jurister i utskottet som vi har haft till hjälp för att utarbeta det nya lagförslag som förelagts riksdagen.

Anf. 10 HILDING JOHANSSON (s):

Herr talman! Jag antar att Per Unckel vikarierar för Håkan Winberg, som jag egentligen riktade mitt anförande till men som tydligen inte har tillfälle att nu fortsätta den diskussion som han drog upp i fredags.

Om det vore så, att man gröpte ur yttrandefriheten, skulle jag reagera på samma sätt, nämligen säga nej till förbudet, men jag kan inte finna att yttrandefriheten på något sätt gröpts ur genom det här förslaget.

Nu påstår Per Unckel att man börjar riva upp gärdet, men vad är det som säger att man skall införa flera förbud efter det här? Vad är det som gör att extremväldet utgör ett så väsentligt inslag i yttrandefriheten att det inte kan rubbas? På den punkten har man gått bet i sin bevisföring. Det står

fortfarande fast att den fria åsiktsbildningen i Sverige inte rubbas av det förbud som konstitutionsutskottet har föreslagit.

Nr 161

Tisdagen den
9 juni 1981

Anf. 11 GUNILLA ANDRÉ (c):

Herr talman! Moderaterna gick ju ut väldigt hårt i debatten här i fredags, och Per Unckel fortsätter här i dag. Man kan säga att de tar i våldsamt, om uttrycket tillåts i detta sammanhang. Jag har en viss förståelse för att de måste höja rösten, eftersom argumenten är så svaga. Men när man, som moderaterna, hamnat fel i en fråga borde det väl vara möjligt att erkänna det. Alla är överens om att det finns två motstående intressen, yttrandefriheten och i första hand barns och ungdomars psykiska hälsa. I denna avvägning har en majoritet i både kulturutskottet och konstitutionsutskottet kommit fram till att det senare måste få företräde. Som jag sade tidigare är detta en tolkning som jag tror är helt i linje med människors värderingar.

*Åtgärder mot
videogram med
våldsinslag, m. m.*

Om yttrandefriheten och grundlagen har ju andra talare som tillhör konstitutionsutskottet redogjort ingående, varför jag själv inte tänker ge mig in på det området. Jag vill emellertid än en gång vädja till moderaterna att inte låta prestigen gå före sakfrågan. Det är inte konsekvent att ta avstånd från våldet och samtidigt låta våldsinslagen få florera ohämmat i videogrammen. Acceptera de parlamentariska förhållandena och låt barn och ungdomar slippa det grova videovåldet!

Anf. 12 GABRIEL ROMANUS (fp):

Herr talman! Lagrådet har enligt min mening åberopats på ett ofullständigt sätt. Jag skall be att få citera en mening ur lagrådets yttrande, som tidigare inte har kommit fram i debatten:

”Eftersom fråga är om skildringar av extremt våld, vilkas spridning inte är försvarlig, och det är ett starkt samhällsintresse att våldsmentaliteten inte breder ut sig, ligger det enligt lagrådets mening nära till hands att finna en grund för begränsningen i det nyss angivna lagrummet.”

Lagrådet har alltså inte avvisat förslaget i 1 §.

Per Unckel säger att vi inte får urgröpa yttrandefriheten, vi får inte vänja oss vid förbud. Men när det gäller film finns det ju redan förbud. Man kan diskutera om det skall vara förhandscensur eller inte, man kan diskutera hur reglerna skall utformas, men vi har i det svenska samhället varit överens om att film har en sådan inverkan, framför allt på barn, att vi måste ha vissa förbud. Ett motiv för de regler som moderaterna accepterar är just detta. Samma motiv kan man också ha för att säga att inte heller det allra grävsta våldet skall få säljas till ungdomar över 15 år och till vuxna, eftersom vi med stor säkerhet vet att det då också kommer att visas för en mängd ungdomar som är under 15 år.

Så säger Per Unckel, och blir mycket personlig, att han och jag måste ta vårt ansvar både som föräldrar och som riksdagsledamöter. Ja, Per Unckel, jag betvivlar inte att du är beredd att ta ditt ansvar som förälder. Men du kommer kanske att finna att det inte är så lätt, när dina barn blir litet äldre. Det har jag upptäckt. Man kan inte övervaka sina barn dygnet runt, man kan

*Åtgärder mot
videogram med
våldsinslag, m. m.*

inte förbjuda allt. Och man finner att även i de lugnaste och fredligaste samhällen sitter det ungar och tittar på dessa förskräckliga videoband timma efter timma. Det är inte så lätt att ta sitt ansvar som förälder, även om vi gör så gott vi kan.

Men vad är då vårt ansvar som riksdagsledamöter? Självfallet är det att skydda yttrandefriheten. Men det är – på detta område lika väl som på alla andra i politiken – fråga om en avvägning. Enligt min uppfattning är vårt ansvar nu att hjälpa föräldrarna att skydda sina barn och ungdomar mot den flod av fruktansvärda våldsskildringar som redan har kommit ut i det svenska samhället, eller i varje fall se till, att situationen inte blir värre än den är.

Anf. 13 PER UNCKEL (m):

Herr talman! Till Sven-Erik Nordin: Jag har inte betvivlat att känslan för yttrandefriheten är stark i konstitutionsutskottet. Kanske hade jag hoppats på att modet att hävda yttrandefrihetens intressen hade varit lika starkt som känslan. Faktum kvarstår ju, Sven-Erik Nordin, att konstitutionsutskottets majoritet, trots att man är medveten om de bekymmer som majoritetens eget förslag naturligtvis innebär, inte vågar ställa sig upp och hävda den ståndpunkt som vore självklar för konstitutionsutskottet, nämligen att varje yttrandefrihetsbegränsning, hur väl motiverad den än kan synas vara i det enskilda fallet, kräver mera eftertanke än de sex eller åtta timmar som utskottet tog på sig för att fatta sitt beslut.

Till Hilding Johansson: Extremvåldet är naturligtvis ett alldeles oväsentligt inslag i opinionsbildningen. Om detta är hela konstitutionsutskottet ense. Men det är ju inte om extremvåldets betydelse för opinionsbildningen som denna debatt handlar, utan om vilka effekterna kan bli om vi accepterar att med yttrandefrihetslagstiftningens hjälp förbjuda bort företeelser i det svenska samhället. Vad vi från reservanternas sida är rädda för är att yttrandefrihetslagstiftningen skall urgröpas när det ena undantaget läggs till det andra, läggs till det tredje, läggs till det fjärde. Då har vi lärt oss att sortera i det goda och det onda, och då riskerar vi att nästa gång sortera också bland sådant som hör den verkliga åsikts- och opinionsbildningen till.

Men dessutom, Hilding Johansson, kan man – som jag hävdade i mitt fredagsanförande – med precis samma motiv som utskottsmajoriteten nu använder för att förbjuda extremvåldet förbjuda också andra typer av våldsskildringar, som absolut måste få visas, om inte annat så för att avskräcka människor från en upprepning.

Gunilla André och Gabriel Romanus hävdar båda att det här är fråga om motstående intressen. Ja, visst är det så. Vad vi moderater emellertid hävdar är att när motstående intressen måste avvägas mot varandra, måste vi ta den tid på oss som den noggranna analysen faktiskt kräver. Detta desto mera som – och jag upprepar det för det är viktigt i den här debatten – lagrådet lämnar öppet huruvida de motiv utskottet anför för att göra denna frihets- och rättighetsinskränkning är acceptabla ur grundlagens synvinkel. Till yttermera visso ansåg sig trepartiregeringen Fälldin inte kunna gå längre med hänsyn till yttrandefriheten än den ståndpunkt moderata samlingspartiet alltjämt

intar. Moderaterna säger alltså: Vad regeringen Fälldin, med de tre borgerliga partierna som deltagare, hävdade, är allttjämt klokt och förnuftigt.

Mot den ståndpunkten uppmanar i dag centerpartister och folkpartister den häftigaste vrede, men den vreden riktar sig i så fall i lika hög grad mot partiledarna Fälldin och Ullsten som den någonsin riktar sig mot oss moderater.

Till slut hävdas att en parallell skulle kunna göras med filmen. Låt mig bara klargöra följande. Alla är ense om att den förhandsgranskning som film avsedd för offentlig visning i dag utsätts för, bör utsträckas till att också gälla videogram, så snart grundlagen medger det. Om detta råder ingen oenighet.

Oenigheten gäller om vi skall gå utöver det som i dag gäller för film. Alldeles oaktat det faktum att vi i dag har förhandsgranskning av film för offentlig visning, får man ändock sprida filmer som inte passerat igenom filmcensuren, under förutsättning att de inte är avsedda för den offentliga visning som filmcensuren är till för att sanera.

Det är utskottet som hamnar i situationen att nu pröva de oprövade vägarna. Vad vi moderater vill göra är att se filmen och videogrammen som en företeelse, och låta yttrandefrihetsutredningen och videogramutredningen avge sina förslag till hur våldet så fort som möjligt skall rensas ut.

Så till Gunilla André: Acceptera de parlamentariska förhållandena och kräv inte uppskov med den här lagstiftningen, säger hon. Men det är för just sådana här tillfällen som möjligheten till uppskov är till. Vi anser att eftersom yttrandefrihetsinskränkningarna är reella och kan innebära bekymmer, är det inte bara vår rättighet att utnyttja den möjlighet grundlagen ger oss, utan vår skyldighet.

Anf. 14 HILDING JOHANSSON (s):

Herr talman! Får jag endast erinra om att det förbud det i dag gäller är ett förbud mot kommersiellt spridande av extremvåld och ingenting annat. Svagheten i Per Unckels, Håkan Winbergs och andras argumentation ligger däri att de inte kan vända sig mot detta förbud, utan talar om att det kan komma andra förbud i framtiden.

Men om någon i framtiden föreslår någonting sådant, får riksdagen vid det tillfället ta ställning därtill. Förarbetena till denna lagstiftning går ut ifrån att detta skall prövas från fall till fall och att riksdagen inte skall anta sådana generella uttalanden som man nu vill göra.

Anf. 15 SVEN-ERIK NORDIN (c):

Herr talman! Per Unckel anklagade den icke moderata delen av konstitutionsutskottet för bristande mod. Det är ett argument som med förfärande styrka drabbar honom själv. De som visat bristande mod är moderaterna i konstitutionsutskottet som inte vågar gripa till en lagstiftning mot de kommersiella och spekulativa krafter som sysslar med det grova våldet.

Tisdagen den
9 juni 1981

*Åtgärder mot
videogram med
våldsinslag, m. m.*

Anf. 16 GUNILLA ANDRÉ (c):

Herr talman! Per Unckel vill ge sken av att vi från centern och folkpartiet på något sätt frångått propositionen. Det har tidigare gjorts ett stort nummer av detta. Men det är faktiskt så att vi här kompletterat propositionen. Vi har arbetat vidare på den i propositionen uppdragna linjen.

Låt mig också konstatera att även moderaterna accepterar en inskränkning när det gäller yttrandefriheten.

Slutligen slås jag när jag hör Per Unckel av tanken att denna fråga nu har reducerats till en tidsfråga. Han har vid flera tillfällen påmint om att konstitutionsutskottet hade sex-åtta timmar på sig att arbeta med frågan från det att förslaget kom från lagrådet. Tydligen hade Per Unckel, om konstitutionsutskottet hade arbetat fler timmar, kunnat acceptera förslaget.

Anf. 17 GABRIEL ROMANUS (fp):

Herr talman! Jag anser att det är rätt att på ett sätt dra en parallell med filmen. När det gäller den tekniken, rörliga bilder med ljud, har vi varit överens om att inskränkningar i yttrandefriheten är motiverade, och då särskilt beträffande barn och ungdom. Per Unckel säger att vi nu går utöver filmcensuren. Det är inte så när det gäller innehållet, utan det som är godkänt av filmcensuren godkänns även här. Dessutom är de begränsningar som gäller ingrepp mot video mycket hårdare än de regler som filmcensuren har för sitt arbete.

Det är klart att vi i viss mening går utöver filmcensuren, eftersom vi också lägger oss i vad som visas i hemmen. Då måste man ha en stark motivering – jag håller med om det. Men för mig är det inte självklart att det är oskyldigare som händer i ett hem när föräldrarna är borta och ungdomarna sitter timme efter timme och tittar på dessa skildringar av hur man knäcker ben, sliter upp människokroppar och torterar. Vad som då händer med ungdomarna tror jag är väl så allvarligt som det som händer när de sitter i en biografsalong.

På en punkt vill jag hålla med Per Unckel – när det gäller modet. Jag tror att det är moderaterna som här står för det politiska modet – det erkännandet vill jag ge. Jag tror också att ni redan har känt av det. Ni har intagit en impopulär ståndpunkt. Jag vill bara uttrycka den förhoppningen att ert intresse för yttrandefrihetsfrågorna, som nu är så brinnande, står sig när vi kommer till andra områden, att ni inte blir knäckta av denna debatt.

Anf. 18 PER UNCKEL (m):

Herr talman! Får jag i denna sista kommentar i den här debatten säga följande.

Det hade inte, Sven-Erik Nordin, varit svårt att ur opportunistisk eller någon annan synvinkel ansluta sig till utskottsmajoriteten. Det hade naturligtvis varit den väg genom vilken vi moderater hade kunnat bespara oss mycket obehag. Vi valde inte den vägen, eftersom vi anser den vara felaktig.

Gunilla André säger att vi ändå har gått med på att inskränka

yttrandefriheten. Jag antar att hon syftar på att vi har gått med på att inskränka spridningsrätten, nämligen i vad avser barn under 15 år. Det tyckte vi var välmotiverat. Efter noggranna överväganden i justitiedepartementet fann man att man kunde ta till den åtgärden utan att träda yttrandefriheten för när. Men man fann samtidigt att man så snabbt inte kunde ta till någon ytterligare åtgärd, utan att riskera skada yttrandefriheten. Vi moderater intar samma ståndpunkt som Gunilla Andrés partiledare intog vid detta tillfälle.

Sedan säger Gunilla André: Går det bättre om man får mera tid på sig då? Ja, det kanske det gör. Det kanske går bättre om vi kan övertygas om att den typ av inskränkningar som man nu diskuterar är försvarliga, om yttrandefrihetsutredningen kan visa att detta är det bästa sättet att bekämpa våld i videogram. Vi moderater har inte sagt att vi då kommer att motsätta oss den ståndpunkten.

Det enda vi har begärt att de som har fått riksdagens och regeringens uppdrag att fundera över vad som skall göras skall få fundera färdigt innan riksdagen störtar åstad och gör någonting om vars konsekvenser man ingenting vet.

Slutligen: i fråga om filmen tror jag att det går en mycket skarp skärningslinje mellan vad lagstiftningen skall göra när det gäller den offentliga visningen och vad den skall göra när det gäller sådant som ändå hör hemma inom familjens hank och stör. Jag är, liksom Gabriel Romanus, upprörd över att ungar sitter och tittar på den typ av filmer vi nu diskuterar. Lyckligtvis är det nog så, som P. O. Sundman säger i den intervju som Anders Björck hänvisade till häromdagen, att våldsvideon kommer att konkurreras ut av Åsa-Nisse, när Åsa-Nisse väl kommer ut på marknaden på allvar. Då kommer ungarna att erbjudas en bättre möjlighet att ta del av det som de verkligen kan ha skojigt och kul åt.

Jag drar mig åtminstone, Gabriel Romanus, innan jag med lagstiftningens hjälp ingriper i relationer som berör det intimaste familjelivet. Också där bör man stanna upp och tänka efter, innan man rusar åstad och gör någonting om vars konsekvenser man ingenting vet.

Konstitutionsutskottets betänkande 1980/81:28

Mom. 1 och 2

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 3 (förhandsgranskning av videogram)

Utskottets hemställan med godkännande av utskottets motivering bifölls med 261 röster mot 67 för utskottets hemställan med godkännande av den i reservationen av Anders Björck m. fl. anförda motiveringen.

*Åtgärder mot
videogram med
våldsinslag, m. m.*

Nr 161.

Tisdagen den
9 juni 1981

Åtgärder mot
videogram med
våldsinslag, m. m.

Mom. 4 (lag om förbud mot spridning av filmer och videogram med våldsinslag)

TALMANNEN: Propositioner ställs först beträffande 1 § i utskottets lagförslag. Därefter företas mom. 4 i övrigt till avgörande i ett sammanhang.

1 § i utskottets lagförslag

TALMANNEN: I reservationen av Anders Björck m. fl. yrkas att 1 § i utskottets lagförslag skall förkastas. Vidare har Håkan Winberg m. fl. yrkat att – om reservationen avslås – nämnda paragraf skall vila i minst tolv månader.

Först upptas yrkandet om förkastande. Om detta yrkande avslås ställs proposition på antagande av 1 § i utskottets lagförslag. För antagande krävs att minst 5/6 av de röstande förenar sig om beslutet. Om sådan majoritet inte uppnås skall förslaget hänvisas till konstitutionsutskottet för prövning huruvida bestämmelsen att lagförslag skall vila i minst tolv månader är tillämplig.

Det i reservationen framställda yrkandet om förkastande av 1 § i utskottets lagförslag

Följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den som vill att kammaren *avslår* det i reservationen av Anders Björck m. fl. framställda yrkandet om förkastande av 1 § i utskottets lagförslag röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren förkastat ifrågasvarande paragraf.

Kammaren beslöt med 260 röster att avslå yrkandet om förkastande av ifrågasvarande paragraf. 67 röster avgavs för bifall till detta yrkande. 1 ledamot avstod från att rösta.

Antagande av 1 § i utskottets lagförslag

Följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den som vill att kammaren antar 1 § i utskottets lagförslag röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Om inte minst 5/6 av de röstande röstar ja kommer lagförslaget i förevarande del att hänvisas till konstitutionsutskottet för sådan prövning som avses i 2 kap. 12 § sista stycket regeringsformen.

Vid votering genom rösträkning avgavs 260 röster för antagande av denna paragraf och 67 röster för hänvisning till konstitutionsutskottet. 1 ledamot avstod från att rösta. Då erforderlig majoritet sålunda inte uppnåtts hänvisades 1 § i utskottets lagförslag till konstitutionsutskottet för sådan prövning som avsågs i 2 kap. 12 § sista stycket regeringsformen.

Mom. 4 i övrigt
Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 5 (åtgärder mot videogram med våldsinslag)

TALMANNEN: I detta moment hemställs att vissa motionsyrkanden skall förklaras "besvarade med vad utskottet anfört i det föregående och utskottets hemställan under 4". Med hänsyn härtill bör beslut beträffande mom. 5 inte fattas förrän kammaren – sedan resultatet av konstitutionsutskottets prövning anmälts – på nytt tagit ställning till 1 § i det under mom. 4 framlagda lagförslaget.

Kammaren beslöt att uppskjuta ställningstagandet till mom. 5 till kammarens förnyade behandling av 1 § i utskottets lagförslag.

Kulturutskottets betänkande 1980/81:32

Mom. 2 (stöd till icke-kommersiell videogramproduktion)

Utskottets hemställan bifölls med 310 röster mot 18 för motion 1081 av Eva Hjelmström m. fl.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

6 § Den ekonomiska politiken, m. m.

Föredrogs

finansutskottets betänkande

1980/81:40 om de allmänna riktlinjerna för den ekonomiska politiken och för budgetregleringen m. m. (prop. 1980/81:150) samt

skatteutskottets betänkande

1980/81:59 om slutlig reglering av statsbudgeten (prop. 1980/81:150).

Anf. 19 TALMANNEN:

Dessa båda betänkanden debatteras i ett sammanhang och yrkanden beträffande båda betänkandena får framställas under den gemensamma överläggningen.

Anf. 20 KJELL-OLOF FEILD (s):

Herr talman! Sverige behöver en ny politik för ekonomisk tillväxt. Vi behöver producera mera och sälja mera för att minska underskottet i utrikeshandeln och vårt behov av utlandslån. Vi behöver en större produktionsapparat och framför allt en större industri för att skapa fler jobb. Och vi behöver en växande produktion för att öka statens och kommunernas inkomster.

Sveriges ekonomi är emellertid nu på väg nedåt. Industrins produktion och

Nr 161

Tisdagen den
9 juni 1981

*Den ekonomiska
politiken, m. m.*

investeringar minskar. Den enda sektor i vår ekonomi som har någon tillväxt är den offentliga verksamheten. Nationalprodukten, BNP, väntas i år bli i bästa fall oförändrad jämfört med i fjol.

Denna stagnation är i hög grad ett resultat av den ekonomiska politik som förts. Treparti-regeringen ställde våren 1980 upp ett slags strategi för sin politik som byggde på en huvudtanke, nämligen åtstramning. Det viktigaste målet var att skära ner den offentliga sektorns efterfrågan på arbetskraft så att industrin skulle ha fler arbetslösa att välja bland. Men också den privata konsumtionen måste pressas tillbaka så att utrymme skapades för ökade investeringar. Eftersom åtstramningen till stor del skedde genom höjda skatter och minskade statsutgifter skulle en viktig bieffekt bli att budgetunderskottet började minska. Så såg strategin ut.

Resultatet har som bekant blivit något helt annat. Visserligen finns det i dag väsentligt flera arbetslösa att välja på för industrins arbetsgivare, men industrin minskar sin sysselsättning, och arbetsgivarna blir färre genom att företag läggs ner och arbetsplatser försvinner. Och nog har den privata konsumtionen pressats ner, men investeringarna sjunker också. Och visst har skatter höjts och utgifter minskats, men budgetunderskottet är större än någonsin.

Den enda förbättring av vårt ekonomiska läge som ytligt sett inträffar är att underskottet i bytesbalansen minskar. Men den nedgången är tyvärr inte mycket att glädjas åt – den är ett direkt resultat av det kraftiga fallet i den svenska efterfrågan. Nedgången av konsumtion, investeringar och industriell produktion leder till ett minskat exportbehov. Bytesbalansen förbättras alltså inte på det sätt som är den enda hållbara lösningen på sikt, dvs. att svenska varor vinner terräng både utomlands och här hemma.

I stället fortsätter konkurrenskraften att försämrats, och industrin väntar sig nya förluster av marknadsandelar. Mitt i lågkonjunkturen och den växande arbetslösheten har vi alltså en dånande inflation, som kan åstadkomma stora skador på vår framtida tillväxtförmåga.

Från socialdemokratins sida har vi åtskilliga gånger varnat för just den här utgången av regeringens åtstramningsprogram. Vi har försökt få regeringens representanter att förstå att i en ekonomi utan egen växtkraft är åtstramning inte detsamma som sparande. Med spara menas ju att man sätter av för framtiden, att man bygger upp och sparar resurser som skall ge landet produktion och inkomster längre fram. Men i dagens Sverige leder åtstramning till att produktionsresurser förstörs eller inte utnyttjas alls, till sjunkande investeringar och växande arbetslöshet.

Vi har också försökt att visa hur utsiktslöst det är att mera påtagligt förbättra statsfinanserna när landet saknar ekonomisk tillväxt men har hög inflation. Den långa raden av brustna illusioner som omger regeringens alla sparpaket borde här utgöra ett utomordentligt undervisningsmaterial.

Det började med kompletteringspropositionen på våren 1980. Där konstaterade regeringen att enligt långtidsbudgeten skulle underskottet för budgetåret 1981/82 – det som börjar nu den 1 juli – bli 65 miljarder. Det skulle dessutom öka ytterligare åren framöver till närmare 80 miljarder 1984/85.

Detta sades vara en oacceptabel utveckling, som måste motverkas genom en hård nedskärning av statens utgifter. Det långsiktiga målet skulle vara att minska budgetunderskottet, mätt som andel av BNP, med en procentenhet varje år. Visserligen, sade man, kunde det bli svårt att uppnå detta mål redan budgetåret 1981/82. Men målet var att åtminstone hålla underskottet oförändrat i kronor mellan budgetåren 1980/81 och 1981/82. Våren 1980 betydde detta ett underskott på 58 miljarder kronor nästa budgetår jämfört med ett av långtidsbudgeten beräknat underskott på 65 miljarder.

Sedan satte man i gång med de s. k. sparpaketet. Vid den urtima riksdagen i september höjdes skatterna, framför allt moms, med ett belopp som netto beräknades förbättra statsfinanserna med 6,5 miljarder. Enligt den med stor pompa omgivna s. k. besparingspropositionen i oktober beslöt riksdagen om utgiftsnedskärningar och ytterligare skatthöjningar, vilka också skulle ge statskassan netto 6,5 miljarder kronor. Nu skulle underskottet 1981/82 bli 60 i stället för 65 miljarder, sade det. Mot bakgrunden av alla skatthöjningar och utgiftsnedskärningar på sammanlagt 13 miljarder var kanske en förbättring med 5 miljarder inte alltför imponerande. Redan det borde ha tolkats som en signal om att man hade valt fel väg.

Om något borde det ha stått klart när budgetpropositionen lades i januari och redovisade ett underskott inte på 60 utan på 68 miljarder kronor. Men regeringens enda slutsats var att det måste sparas mera. I mars föreslog regeringen ytterligare en rad skatthöjningar och utgiftsnedskärningar, som skulle inbringa 3 miljarder kronor. Därmed skulle underskottet dras ned till ungefär 65 miljarder, sade man så sent som i april månad.

Den prognosen stod sig bara någon månad. Innan riksdagen hunnit besluta om sparpaket nr 2 redovisade kompletteringspropositionen att underskottet 1981/82 blir minst 75 miljarder kronor. Långtidsbudgeten anger att budgetunderskottet kommer att fortsätta att öka i minst samma snabba takt som man trodde för ett år sedan, upp till 100 miljarder budgetåret 1985/86.

Herr talman! Det är faktiskt att ta i för litet, om man säger att regeringen har misslyckats med sin budgetpolitik. Man ställde upp målet att hålla budgetunderskottet oförändrat. Det ökar med 17 miljarder kronor. Man angav som långsiktig målsättning att budgetunderskottet mätt som andel av BNP skulle minska med en procentenhet per år. Det ökar nu på ett år från 10,5 till 12,5 % av bruttonationalproduktionen.

Härda ord skulle kunna fällas om en regering som gång på gång vilseleder riksdagen på det här sättet. Genom att förespegla riksdagen att hård åtstramning är enda vägen till bättre ekonomisk balans har man fått riksdagsmajoriteten att acceptera en rad åtgärder som innebär allvarliga ingrepp i den sociala välfärden och en ofrånkomlig kraftig ökning av arbetslösheten. Sanningen är att vi har nu längre väg att gå än någonsin till dess att svensk ekonomi börjar återvinna sin balans och sin styrka. Särskilt hård borde domen bli över arkitekten av den här politiken, förre ekonomiministern Gösta Bohman.

Efter trepartiregeringens sönderfall har livfulla skildringar av det inre livet

i denna regering visat hur Gösta Bohman och moderaterna i ekonomidepartementet med järnhård hand styrde den ekonomiska politiken. Man slog ned varje ansats till avvikelse från åtstrammingslinjen. Centerpartisterna och folkpartisterna tilläts aldrig ens att ifrågasätta Gösta Bohmans regemente.

Moderata samlingspartiet och Gösta Bohman ingår inte längre formellt i regeringen. Men det är bara alltför uppenbart att det är Gösta Bohmans politik som man tänker fullfölja.

Finansutskottets majoritetsbetänkande innehåller inte en stavelse som ifrågasätter den tidigare högerlinjen. Annars borde det egentligen ha varit självklart att en politik som så komplett misslyckats blir utsatt för åtminstone någon form av kritisk analys, att man försökt ta reda på varför det gått så illa, varför man hela tiden avlägsnar sig från de mål man ställde upp först. Men det görs alltså inte. I stället slår man fast med i det närmaste dödsföraktande envishet att åtstrammingspolitiken skall fortsätta utan några som helst nya inslag.

För budgetåret 1982/83 ställs nu upp ett nytt sparmål. Statsutgifterna skall skäras ner med 12 miljarder kronor från den nivå som anges i långtidsbudgeten.

Detta kan inte tolkas som annat än att man är beredd att ta ett nytt och ännu större steg på den sociala nedrustningens väg. Det bör sålunda observeras att besparingarna den här gången inte får sträckas ut över flera år. Hela nedskärningen skall uppstå redan under budgetåret 1982/83. Det betyder att det inte hjälper mycket att skära i den statliga verksamheten, det som brukar kallas för byråkratin. All erfarenhet visar att det tar flera år innan sådana nedskärningar ger resultat i form av minskade statsutgifter. Ett stort statligt verksamhetsområde, det militära försvaret, har f. ö. undantagits från alla nedskärningar. I Thorbjörn Fälldins avlatsbrev till Gösta Bohman lovar han att försvarets utgifter – endast de, av alla – skall få behålla minst sin nuvarande volym.

Den enda utvägen för regeringen om den skall nå påtagliga resultat i den takt man utlovat är därför att ge sig på statens inkomstöverföringar – det som kallas transfereringar – till kommuner och hushåll. Såvida man inte tänker ytterligare skära ner kommunernas inkomster, på ett sätt som antingen skapar finansiell katastrof i kommunerna eller tvingar fram kraftiga skattechöjningar, återstår bara ett område, och det är socialpolitiken – folkpensioner, barnbidrag, bostadsstöd, livsmedelssubventioner osv. – och då krävs rejäla ingrepp. Av en total utgift på drygt 70 miljarder skall nära 20 % kapas bort.

Jag måste fråga mittenpartiernas representanter i riksdagen om de verkligen inser vad det är de håller på att ställa till med. Ni har nu i ett års tid hållit på med att höja skatter och skära ner utgifter med högst nedslående resultat – den totala ekonomin stagnerar, arbetslösheten växer, de sociala orättvisorna ökar. Och efter varje s. k. besparingsaktion står ni där med ett ännu större budgetunderskott att angripa.

Inser ni inte att det är något grundläggande fel med den här politiken?

Inser ni inte att ni än en gång blir lurade av moderaterna? Under förespeglningar att det är den ekonomiska balansen som skall återställas, hjälper ni dem att med framgång genomföra den attack mot den utjämnande välfärdspolitik som de inte av egen kraft kan genomföra.

Men om ni inser allt detta, hur kan då de som kallar sig för socialliberaler och hur kan gamla bondeförbundare på det här sättet sälja sin själ bara för att få regera vidare på Görsta Böhmans nåde?

Herr talman! Allt tyder på att 1981 blir ännu ett förlorat år för Sveriges ekonomi. Vår produktionsförmåga kommer att ytterligare minska, och vi utnyttjar de produktiva resurserna sämre. Tiotusentals människor kommer att förlora sina jobb och levnadsstandarden kommer att sjunka för folkets flertal. I denna försvagade ekonomi försämras framtidsutsikterna ytterligare av en alldeles för hög inflation. Den både försämrar konkurrenskraften och förvandlar Sverige till en renodlad spekulationsekonomi, där stimulanserna till produktiva insatser blir allt svagare. Det är dystert att behöva konstatera att den ekonomiska politik, som förordas av finansutskottets borgerliga majoritet, inte ger ens hopp om att denna ödesdigra utveckling kan vändas.

För att det skulle ske krävs nämligen en radikal omläggning av den ekonomiska politiken. Men redan en aktivering av politiken på några väsentliga områden skulle ge viktiga resultat.

Först måste man då ha klart för sig att våra ekonomiska problem är långt mindre entydiga än vad regeringen påstår och vad finansutskottets majoritet troskyldigt återger. Underskottet i utrikesaffärerna, i bytesbalansen, talar visserligen om för oss att den inhemska produktionen är för liten för att bära upp vår förbrukning. Men samtidigt befinner vi oss i det läget att vi inte alls utnyttjar de produktiva resurser vi faktiskt har. En lång rad företag och branscher kan inte på långa vägar använda sin produktionskapacitet. Man kör med förkortad arbetsvecka, varslar om permitteringar, lägger ner företag och arbetsplatser. Resultatet blir att människor går sysslolösa och att dyrbar produktionsutrustning står oanvänd eller skrotas.

Orsakerna till detta är flera. Störst roll spelar naturligtvis den dåliga exportutvecklingen och den kraftiga nedgången av efterfrågan inom landet. Men för exempelvis skogsindustrin är bristen på råvara antagligen den avgörande orsaken till det låga kapacitetsutnyttjandet. Och inom byggsektorn har den närmast katastrofala kostnadsutvecklingen skurit bort väsentliga delar av bostadsefterfrågan.

Läget är alltså litet paradoxalt. Samtidigt som vi förbrukar mer än vi producerar, producerar vi mindre än vi faktiskt har resurser och arbetskraft för.

Den borgerliga politiken måste sägas ha fört oss in i en ond cirkel. Det låga utnyttjandet av kapacitet hämmar industrins vilja att öka investeringarna. Därmed bygget den inte ut produktionsförmågan och förstärker konkurrenskraften, så att efterfrågan på svenska varor kan stiga. Eftersom nedgången i ekonomin kombineras med hög inflation, underminerar detta ytterligare investeringsvilja och konkurrenskraft. Den låga tillväxten och den höga

inflationen, slutligen, är huvudorsaken till att budgetunderskottet, trots alla sparpaket, bara växer. Det leder i sin tur till att räntan måste drivas upp och till att kreditpolitiken hela tiden skärps med ytterligare negativa verkningar på investeringar och kostnadsläge i näringslivet.

Det är vår övertygelse att enda sättet att bryta sig ur denna onda cirkel är att i ett första skede helt ägna den ekonomiska politiken åt två huvuduppgifter: att stoppa inflationen och att föra industrin tillbaka till ett fullt utnyttjande av sina produktionsresurser. Dessa båda uppgifter måste genomföras samtidigt. Annars när man inte fram till den andra fasen i återhämtningen, där produktion och investeringar börjar öka, därför att svenska varor blivit konkurrenskraftiga och efterfrågas i ökad mängd.

När det gäller att sätta stopp för inflationen, underskattar vi förvisso inte de svårigheter som möter. Men det är både förbryllande och oroande att regeringen och finansutskottets majoritet ägnar den frågan så liten uppmärksamhet. Det tiopunktsprogram mot inflation som vi från socialdemokratiskt håll lagt fram denna vår i riksdagen har avfärdats med en gäspning. Det enda man tycks ha att säga är att innan budgetunderskottet börjat minska är det ingen idé att angripa inflationen.

Men då har man i realiteten gett upp. För det står helt klart att så länge man har hög inflation och låg tillväxt, kommer budgetunderskottet att fortsätta att rusa i höjden. Långtidsbudgeten ger en tankeväckande redovisning av hur uppemot 80 % av statsutgifterna direkt eller indirekt pressas upp av inflationen, samtidigt som inkomsterna stagnerar till följd av den låga tillväxt som inflationen också medverkar till.

I själva verket torde det vara så att det bara är genom en kraftig nedpressning av inflationen och av räntenivån som vi har en reell chans att börja minska budgetunderskottet. För att kunna sanera statsfinanserna måste vi sätta i gång med att sanera den svenska ekonomin.

Inflationen är också ett allvarligt hinder för en vettig användning av kapitalresurserna, så att de används för produktiva ändamål och för att bygga ut den svenska produktionsapparaten. Det beror delvis på de höga räntorna, som har sänkt lönsamheten för realinvesteringar men ökat den för finansiella placeringar. Men inflationen har dessutom lett till att kapitalet i ökad utsträckning dras till korta placeringar och till det som upplevs som inflationssäkra tillgångar. Resultatet har blivit en stark uppgång för den grå kreditmarknaden, kontokortsföretagen, leasingföretagen och fastighetsmarknaden, medan de produktiva investeringarna har allt svårare att attrahera kapital.

Men inflationen har djupare skadeverkningar än så. Sverige har under de senaste åren haft en sammanlagd uppgång av konsumentpriserna med 150 %. Det betyder att det för tio år sedan kostade 40 % att leva jämfört med vad det kostar i dag. Det är den längsta och svåraste inflationsperiod som vi känner till. En ofrånkomlig konsekvens har blivit att alla nu räknar med fortsatt inflation, att de som kan försöker skydda sig mot den, medan de som inte kan göra det får finna sig i att förlora på inflationen.

I varje fall på kort sikt åstadkommer alltså inflationen en systematisk och

stor omfördelning av förmögenheter och inkomster. Denna omfördelning gäller belopp som gör andra omfördelningsaktioner, t. ex. via skatterna eller lönepolitiken, ganska fattiga. Ungefär en tredjedel av de svenska hushållen finns på den vinnande sidan i inflationskarusellen och två tredjedelar på den förlorande. Under år 1980 beräknades den samlade vinsten för den tredjedel som vann uppgå till mer än 27 000 milj. kr. De hushåll som hade mer än 66 000 kr. i disponibel inkomst tog hand om nära 90 % av hela vinsten.

Detta måste ofrånkomligen få svåra verkningar på den allmänna samhällsmoralen och solidariteten mellan människorna. Inflationen skapar orättvisor som alla kan se – i boendet, i skattesystemet, i sparandet. Mer än någonting annat gör det de rika rikare och de fattiga fattigare. Dessa orättvisor blir naturligtvis inte mindre av att i det långa loppet praktiskt taget alla förlorar på inflationen genom den dåliga tillväxten i en inflationsekonomi.

Den borgerliga politiken har försökt skapa illusionen att människorna kan skyddas mot inflationen. Man talar om inflationsskydd i skattesystemet, man har infört ett särskilt skattepremierat sparande som man kallar inflationssäkert, man försöker attrahera kapital till produktiva investeringar genom särskilda skattelättnader. Men detta är fåfängt. Inte bara därför att det i stor utsträckning är fel människor man försöker skydda mot inflationen. Utan också därför att de metoder man använder späder på inflationen genom att öka budgetunderskottet och ytterligare pressa upp räntenivån.

En framgångsrik politik mot inflationen måste innehålla åtminstone fyra element. Den måste bryta förväntningarna om fortsatt inflation, den måste innebära en sådan fördelningspolitik att löneutvecklingen kan hållas på en klart lägre nivå, den måste försöka knäcka den grå kreditmarknaden och få ned räntorna och den måste vara inledningen till en aktiv valutapolitik, så att inte en förbättrad inhemsk pris- och kostnadsutveckling förstörs av den internationella inflationen.

Det här kräver att priskontrollinstrumentet sätts in på att bryta förväntningarna om fortsatt inflation och stoppa icke kostnadsmotiverade prishöjningar. Det kräver en reformering av skattesystemet, så att sparande och arbete gynnas medan spekulation och manipulation missgynnas. I princip skall alla förlora på inflationen. Det kräver införandet av system för vinstfördelning och löntagarinflytande över investeringar, så att låga lönehöjningar kan accepteras trots att företagens vinstläge förbättras. Plus en rad andra åtgärder som har skisserats i den socialdemokratiska motionen.

Jag påstår inte att det här är en lätt uppgift. Men den absoluta nödvändigheten av att inflationsproblemet angrips ger oss inget val. Vi måste försöka även det som en del anser vara omöjligt.

I själva verket har den ekonomiska politiken i Sverige just nu en chans att vända på inflationsutvecklingen, en chans som eventuellt aldrig kommer tillbaka. Det låga löneavtalet för 1982 ger oss chansen att väsentligt minska inflationstakten också på längre sikt.

Men det förutsätter att en rad åtgärder omedelbart vidtas eller förbereds.

så att den låga löneökningen under 1982 verkligen sammanfaller med en klar uppbromsning av inflationen.

Motsatsen gäller nämligen också. Skulle man i den ekonomiska politiken inte ta den här chansen utan inflationen fortsätter att rulla på är risken överhängande att 1982 i stället blir de svikna förväntningarnas år. Och dessa svikna förväntningar kommer då att kunna utlösas i en ny explosion på arbetsmarknaden på samma sätt som skedde 1980.

Om kampen mot inflationen blir framgångsrik skapas också en viktig förutsättning för det andra ledet i denna politik för ökad tillväxt. En bättre kostnadsutveckling betyder bättre konkurrenskraft, och därmed finns förutsättning för en ökad efterfrågan – den uppstår därför att svenska varor och tjänster efterfrågas i stället för utländska. Men för att tillräckligt snabbt nå ett läge där våra produktiva resurser helt och fullt utnyttjas, kommer detta inte att räcka. Det krävs dessutom en offensiv politik från samhällets sida för att öka efterfrågan.

Det står emellertid helt klart att detta inte kan ske genom en allmän stimulans av konsumtionen. I den svenska industrins nuvarande svaghets-tillstånd skulle en konsumtionsökning i alltför stor utsträckning leda till en ökad import och därmed ytterligare förvärra obalansen i vår ekonomi.

Den ökade efterfrågan måste därför till större delen komma ur andra källor: dels från utlandet, dels genom att vår egen efterfrågan vrids över från import mot svenska produkter, och dels genom investeringar som stärker vår produktionsförmåga och konkurrenskraft.

Det finns framför allt tre tunga och betydelsefulla områden där investeringarna i dag borde aktiveras. Det är energin, transportsystemet och bostäderna.

Det beräknas att vi under 1980-talet behöver investera uppemot 100 miljarder kronor inom energisektorn för bättre hushållning och utveckling av alternativ till oljan. Det är nödvändigt att snabbt komma i gång med dessa investeringar. Det är nödvändigt för att minska beroendet av importerad olja och minska underskottet i bytesbalansen. Men det är nödvändigt också för att öka produktion och sysselsättning inom industrin och för att stimulera kunnande och teknisk utveckling.

Vår transportapparat är i stort behov av både upprustning och förnyelse. Genom bättre kollektiva trafikmedel och bättre vägar ökar vi effektiviteten i hela samhällsekonomin, sparar pengar och olja och minskar förslitningen på både transportmedel och transporterat gods. Ökade investeringar på transportområdet ger därför inte bara sysselsättning och ökad produktion i industrin. Det ger också landet bättre konkurrenskraft.

När det gäller byggandet vet vi att vi behöver fler bostäder. Men vi vet också att vi för framtiden behöver en fungerande byggnadsindustri. Den hotar nu att i väsentliga avseenden slås ut genom raset i byggnadsinvesteringarna. Låter vi det fortsätta befinner vi oss snart i det läget att vi här i landet inte kan bygga annat än genom att anlita utländsk produktionskapacitet och utländskt byggnadskunnande. Det borde inte få ske.

Detta, herr talman, är bara exempel på en offensiv politik för att bättre

utnyttja våra resurser och öka produktion och sysselsättning. Därutöver behöver en rad andra åtgärder vidtas. Sålunda måste den svenska skogsindustrins försörjning med skogsråvara ordnas, så att industrin kan utnyttja hela sin produktionskapacitet och vi slipper en dyrbar och helt onödig import av ved till massaindustrin. Vidare måste den offentliga sektorns efterfrågan bättre utnyttjas för att stimulera svensk produktion och svensk teknisk utveckling. Här har vi en stor inhemsk resurs som vi borde kunna utnyttja långt bättre än i dag.

Det är också nödvändigt att skapa en fungerande arbetsmarknad, så att industrin kan få den yrkesutbildade arbetskraft den behöver. Men vi vänder oss bestämt emot den uppfattning som i dag uppenbarligen styr den borgerliga politiken, att detta bara kan uppnås via en kraftig uppgång av arbetslösheten. Vi är tvärtom övertygade om att en önskvärd rörlighet på arbetsmarknaden bara kan uppnås vid full sysselsättning.

På samma sätt tror vi att industrin bara kan dra till sig folk om dess utveckling är expansiv och jobben i industrin upplevs som trygga och meningsfulla. Därför är det genom en förbättrad arbetsmarknadspolitik och en effektivare regionalpolitik som en balanserad arbetsmarknad skall uppnås, där alla som vill ha jobb också kan få det.

Jag har här talat för en ny ekonomisk politik, inriktad på att bekämpa inflationen och skapa betingelser för ny industriell tillväxt i Sverige. Den inriktningen av politiken betyder inte att vi socialdemokrater avvisar behovet av sparande och hushållning. Tvärtom – ett ökat sparande är en absolut nödvändig förutsättning för att investeringar och sysselsättning skall kunna öka. För att kunna arbeta måste vi spara. Och den offentliga sektorns stora underskott kräver strängaste möjliga hushållning och återhållsamhet med de offentliga utgifterna.

Men för att sparandet skall vara meningsfullt måste det förvandlas till ökad produktionsförmåga, omsättas i ökad produktion och fler jobb. Och hushållningen med de offentliga utgifterna måste ske under två självklara förutsättningar. Den får under inga förhållanden leda till ökade orättvisor, till att grundläggande mänskliga behov eftersätts eller till att svaga grupper drabbas. Den kan dessutom bara genomföras under förutsättning att rättvisan och effektiviteten återställs i vårt skattesystem, så att betalningen för de gemensamma utgifterna bärs av alla efter deras förmåga. Det är därför den kommande skattereformen för oss inte bara är en sänkning av marginalskatterna utan också en rad andra åtgärder, däribland ett rättvisare avdragssystem och en hård kamp mot skattefusk och svartjobberi.

Herr talman! Formellt har landet fått en ny regering. Men någon ny ekonomisk politik får landet inte. Regeringen tänker fortsätta i de gamla hjulspår där den redan kört fast. Den tidigare högerpolitiken fortsätter. Det har Thorbjörn Fälldin garanterat genom alla sina löften till Gösta Bohman.

Det står därför helt klart, att Sverige måste vänta på en socialdemokratisk regering, innan den nödvändiga förnyelsen av den ekonomiska politiken kan ske.

Herr talman! Jag yrkar bifall till de socialdemokratiska reservationerna.

Anf. 21 LARS TOBISSON (m):

Herr talman! Det har på sistone blivit gott om motorer i den ekonomisk-politiska debatten. Somliga säger att den offentliga sektorn är den motor som skall hjälpa oss ur den ekonomiska krisen. Andra ser byggnadsverksamheten, inte minst bostadsbyggandet, i samma roll. Ytterligare några menar, att en satsning på utbildning och forskning skulle verka pådrivande på den ekonomiska utvecklingen.

Tyvärr rör det sig här i stor utsträckning om önsketänkande. Både från fackligt håll och från arbetsgivarsidan griper man efter argument för att försvara den egna verksamhetens utrymme i tider av åtstramning. Men att låta den offentliga sektorn växa ytterligare kan inte gärna vara rätt, när de offentliga utgifternas höga andel av bruttonationalprodukten och det stora underskottet i statsbudgeten redan som det är måste räknas till våra största ekonomiska problem. Att öka bostadsbyggandet kan inte heller vara rätt, när stigande boendekostnader, sänkta subventioner och hotet om avdragsbegränsningar för bostadsägare skapar avsättningssvårigheter för de bostäder som redan finns. Däremot kan det naturligtvis finnas skäl att investera i industribyggnader och kommunikationer och – framför allt – att sälja byggtjänster på export. De som förordar en höjd utbildningsnivå har egentligen mest rätt, men tyvärr får en sådan satsning verkan först på längre sikt.

Skall vi komma till rätta med våra akuta ekonomiska problem, är det ofrånkomligt att den utlandskonkurrerande industrin tillförs erforderliga resurser i form av kapital och arbetskraft. Som det framhålls i den reviderade finansplanen måste vi då undanröja de restriktioner för tillväxten som finns på ekonomins utbudssida. Detta understryks också av finansutskottets borgerliga majoritet.

I den reviderade finansplanen förs i anslutning till långtidsutredningens betänkande ett intressant resonemang om stabiliseringspolitikens framtida inriktning. Utgångspunkten är erfarenheten från 1970-talet, både i Sverige och utomlands, att en efterfrågestimulerande politik kommit att fungera allt sämre som medel att öka produktionen i ekonomin. Åtgärder för att stimulera efterfrågan har visat sig öka inflationstakten, samtidigt som effekterna på produktionssidan blivit mycket begränsade, ibland t. o. m. negativa. Det konstateras helt framt att våra nuvarande ekonomiska problem är frukten av en felslagen expansiv ekonomisk politik.

En fortsatt stimulans av den inhemska konsumtionsefterfrågan skulle med stor säkerhet endast fördjupa den ekonomiska kris Sverige befinner sig i. Därför måste långtidsutredningens alternativ 2 avvisas. I stället är det nödvändigt att i enlighet med dess alternativ 1 öka produktionen med andra medel, som är inriktade på att häva existerande utbudsbegränsningar. Som finansutskottet påpekar får inte det förhållandet att anpassningsprocessen har försenats under 1980-talets första år tas till intäkt för att pruta på

ambitionerna. Tvärtom måste ansträngningarna att återföra utvecklingen till rätt bana intensifieras.

Vid sidan av talet on: motorer finns det några andra modebetonade uttryck i dagens ekonomiska debatt. Från olika håll förordas "offensiva åtgärder" och "aktiv politik". Jag tror att Kjell-Olof Feldt begagnade båda uttrycken. Det rör sig här om slagordsbetonade begrepp, som i stor utsträckning har karaktären av besvärjelser. Det skall ge intryck av handlingskraft, när sanningen är att man egentligen inte vet riktigt vad man skall göra.

Det räcker inte med åtstramningspolitik, heter det. Den måste kombineras med offensiva stimulansåtgärder. Men ser man närmare på vad som döljer sig bakom denna ordridå, är det som regel mer av det slags selektiva stödpolitik som vi redan har mer än nog av. Det är nu, dags att erkänna det för många obehagliga förhållandet att strukturella problem i ekonomin inte kan avhjälpas med subventioner.

I den socialdemokratiska partimotionen ordas mycket om en aktiv politik i olika avseenden. Det talas om aktiv statsskuldspolitik, aktiv valutapolitik, aktiv skattepolitik osv. Med Martin Luther skulle man vilja fråga: Vad är det? Det närmaste motionen kommer en precisering är formuleringar som "en aktiv politik byggd på inflationsbekämpning, en expansion av produktion och sysselsättning och en rättvis fördelning av produktionsresultatet". På ett annat ställe talas det om "en aktiv politik för att stabilisera ekonomin och föra Sverige ut ur krisen". Och så anklagar man den reviderade finansplanen för att präglas av passivitet och sakna förslag till konkreta åtgärder!

Det verkliga förhållandet är ju att det är socialdemokraterna som saknar ett program mot den ekonomiska krisen. Vad de har är en krisprogramgrupp, men vad den kommer fram till vet vi inte ännu så länge. Enligt förljudande i den egna pressen lär dock de förhoppningar om ett omtänkande som väcktes av enkäten ut till partiorganisationen komma på skam. Försöket att introducera nya grepp tycks inte ha klarat konfrontationen med aktivisternas ideologiska trosvisshet och de förvridna föreställningar och förväntningar som de senaste årens missnöjespropaganda har skapat.

Risken med alla käcka paroller om offensiva åtgärder och aktiv politik är att de lockar till mer av statlig centralstyrning och detaljreglering. Att i stället bryta denna tendens, att frigöra människornas och företagens produktiva förmåga – det skulle däremot verkligen vara ett tecken på djärvhet och handlingskraft. Den ambitionen finns i den reviderade finansplanen. Låt mig, herr talman, uttrycka den förhoppningen att den nu sittande ministären förmår leva upp till utfästelsen i sin regeringsförklaring att fullfölja den politiken.

På en punkt skiljer vi moderater i utskottet ut oss från övriga borgerliga ledamöter. Det gäller inte hemställan men väl motiveringen i den del denna rör betydelsen av en snabb och rejäl marginalskattereform för vårt ekonomiska tillfrisknande.

Majoritetsskrivningen slår fast att det viktigaste inslaget i den ekonomiska politiken "är en omfattande skattereform som bl. a. syftar till en kraftig

Nr 161

Tisdagen den
9 juni 1981

*Den ekonomiska
politiken, m. m.*

sänkning av marginalskatteerna". Det sägs vidare att "en sådan bör på ett verksamt sätt bidra till att stimulera arbete och sparande".

Vi moderater håller naturligtvis med om detta. Men som framgår av reservation 2 skulle vi vilja bygga ut resonemanget med argument hämtade ur propositionen och tidigare regeringsuttalanden. Det gäller bl. a. marginalsattesänkningen omfattning och tidsplanen för dess genomförande. Vi upprepar här utfästelserna i trepartiregeringens ekonomiska handlingsprogram av den 3 februari, bekräftade av statsminister Fälldin i riksdagens allmänpolitiska debatt påföljande dag och i regeringens proposition 118 om ekonomisk-politiska åtgärder, vilken för någon månad sedan bifölls av riksdagen.

Egentligen behöver jag väl inte offra många ord på att motivera varför en ordentlig marginalskatte-reform behöver sättas in snarast möjligt. Det räcker att återge några auktoritativa uttalanden. Enligt propositionen är en sådan åtgärd av största vikt bl. a. för att minska kostnadsinflationen, stimulera till ökade arbetsinsatser och ökat sparande samt minska incitamenten till skattefusk och skatteflykt. Dåvarande budgetministern Wirtén beskrev vid framläggandet av den förut omnämnda proposition 118 en marginalskatte-reform som den kanske mest angelägna åtgärden just nu. Och statssekreteraren i budgetdepartementet Bengt Westerberg betecknade det i en intervju i april som olyckligt att skjuta på reformens start till 1983.

Men jag vill ändå koppla samman dessa programmatiska uttalanden från högsta beslutsnivå med en liten notis ur levande livet. Jag hämtar den från Expressens sista sida den 16 maj, dvs. dagen efter det att det blivit klart att Sverige skulle få en mellanministär som såg som sin uppgift att genomföra en jämfört med trepartiregeringens ursprungliga planer försenad och försvagad marginalskatte-reform. Artikeln handlar om en anställd vid Scania i Södertälje. Han hade kommit på en förenkling i arbetsrutinerna på företaget, som skulle spara miljoner genom åren för arbetsgivaren. Förslagsställaren erhöll som ersättning 46 000 kr., vilket motsvarade hälften av ett års kostnadsbesparing för företaget. När han fick denna oväntade extrainkomst satte han sig ner och räknade snabbt ut hur mycket som skulle försvinna i marginals katt ovanpå hans vanliga årsförtjänst på ca 70 000 kr. Därefter gick han till arbetsgivaren och begärde tjänstledigt för återstoden av året. När det inte beviljades sade han upp sig. Nu skall han enligt artikeln jobba med villan under resten av året. Sedan hoppas han få tillbaka sitt gamla jobb, men säkert är det inte. Hans slutreplik förtjänar att återges ordagrant: "Synd att de nya marginalskatteerna kommer så sent, om de alls blir av. De hade varit bra nu annars."

Den kommentaren – liksom hela denna berättelse ur verkligheten – säger egentligen allt som behöver sägas om hur hårt marginalskatteerna slår även i vanliga inkomstlägen, hur de verkar avhållande på initiativ och insatser i arbetslivet, hur de lockar människor att utföra gör-det-själv-jobb hemmavid i stället för att utnyttja sin yrkesskicklighet till gagn för oss alla.

Inget tvivel borde alltså kunna råda om angelägenheten av att trepartiregeringens planer på skatteområdet – sådana som de också kommer till

uttryck i den reviderade finansplanen – verkligen genomförs. Till den ändan har vi moderater väckt en partimotion med just detta syfte. Andra företrädare för mitt parti kommer senare i debatten att närmare motivera vårt förslag i dess olika detaljer.

Jag vill ändå, herr talman, något uppehålla mig vid frågan om marginalskattereformens finansiering. Vi moderater har från början varit med på att sänkningen skall totalfinansieras. Men som vi påpekar i partimotionen – och som jag framhållit tidigare här i kammaren – är detta inte liktydigt med att reformen fullt ut måste betalas med höjd moms eller arbetsgivaravgift eller någon annan bredbasig skatt.

För det första bör man beakta de positiva effekter en marginalsattesänkning skulle få på utbudssidan. Detta är ju själva syftet med åtgärden – att få fram större arbetsinsatser och mera inkomster till beskattning. Det behövs endast en mycket begränsad ökning av det beskattade arbetsutbudet för att finansiera reformen i dess helhet. För det andra menar vi att möjligheten till finansiering via ytterligare besparingsåtgärder bör undersökas. Och för det tredje kan vi tänka oss höjda konsumtionsskatter. Däremot vill vi i det längsta undvika höjda arbetsgivaravgifter med hänsyn till de negativa effekter som de skulle föra med sig på kostnadsutvecklingen och vårt lands internationella konkurrensförhållanden.

Men skatteuppgörelsen mellan centern, folkpartiet och socialdemokraterna föreskriver att skattereformen i sin helhet bör finansieras genom höjningar av arbetsgivaravgifter eller införande av proms. En av uppgörelsens båda upphovsmän, numera ekonomi- och budgetministern Wirtén, har i en tidningsintervju medgett, att det betyder en ökad kostnadsbelastning på arbetsgivarna med 9 miljarder kronor, motsvarande en höjning av arbetsgivaravgifter med 6 procentenheter fördelade på två eller tre år.

I den nyligen avgivna regeringsförklaringen utlovas "en ansvarsfull finansiering" av skattereformen. Jag måste få fråga Rolf Wirtén: Vari ligger det ansvarsfulla i att så kraftigt skärpa avgifts bördan för företagen och därmed försämra deras internationella konkurrenskraft? Varför skulle det vara ansvarslost, vilket den nattliga avtalsbrodern Kjell-Olof Feldt hävdar i den socialdemokratiska reservationen nr 1, att tillgodoräkna statsbudgeten de positiva effekterna på statsinkomsterna av en framtida ökad tillväxt till följd av marginalskatteformen?

Jag förutser det svar som skall utgöra ett försök till försvar: "De höjda arbetsgivaravgifterna eller promsen skall ju avräknas i löneavtalen." Jag håller med om att den här typen av kostnadshöjningar för företagen på lång sikt övervältras på löntagarna. Men jag hävdar också med bestämdhet att den omställningen inte sker på en gång, i synnerhet inte i en tid, då det inte ens i utgångsläget finns något utrymme för att höja den behållna lönens köpkraft. Under den med nödvändighet utdragna anpassningsprocessen hinner stor skada ske.

När vi moderater motsätter oss höjda arbetsgivaravgifter och införande av proms, gör vi det inte för att slå vakt om företagarnas eller arbetsgivarnas speciella intressen. Vi gör det därför att sådana åtgärder i slutändan drabbar

*Den ekonomiska
politiken, m. m.*

oss alla. Egentligen är det ganska enkelt. Antingen avräknas verkligen pålagan, och då utvecklas köpkraften för de yrkesverksamma grupperna ännu sämre än vad som annars skulle ha blivit fallet. Eller också avräknas den inte, och då tvingas arbetsgivaren antingen att höja sina priser, med ökad inflation som följd, eller att dra ned på verksamheten, med ökad arbetslöshet som resultat.

I det här sammanhanget vill jag påminna herrar Feldt och Wirtén om att era partiers förslag i fondfrågan skulle ytterligare begränsa värdet av den ersättning löntagarna erhåller för sina arbetsinsatser. De socialdemokratiska tvångsfonderna avses ju bli uppbyggda med hjälp av, förutom vinstdelning, en ny löneskatt – av kosmetiska skäl döpt till "särskild ATP-avgift". Och de liberala tvångsfonderna skall baseras på individuellt beräknade avgifter, som tas ut vid beskattningen. Vi moderater vill däremot göra det till ett frivilligt beslut av den enskilde – understött av skattestimulanser – att ägna en del av sin behållna inkomst åt ett produktivt sparande i näringslivet.

Löntagarfondsutredningen höll sitt sista sammanträde i fredags. Efter sex och ett halvt års utredande blir resultatet en bakgrundsteckning, till råga på allt snedvriden, enligt min bestämda mening. Detta misslyckande har som enda tidigare motsvarighet i svenskt kommittéväsen den s. k. socialiseringsnämnden, som under bl. a. Rickard Sänders och Gustav Möllers ordförandeskap mellan 1920 och 1936 drev ett vidlyftigt utredningsarbete men endast avkastade ett antal bakgrundspromemorior. Än en gång har det alltså bekräftats att frågan om byte av ekonomiskt system här i landet inte låter sig utredas utan måste avgöras på politisk väg.

Herr talman! Under det riksmöte som ligger framför oss före nästa val kommer vi åtskilliga gånger att diskutera den ekonomiska politiken. Vi moderater kommer då envist att hävda att den borgerliga trepartiregeringens ekonomiska politik – sådan den kommit till uttryck i bl. a. den reviderade finansplanen – skall fullföljas. Vi kommer med stor konsekvens att – som i vår reservation till finansutskottets betänkande – driva en borgerlig skattepolitik. Vi kommer att kämpa mot tvångsfonder av vad slag det vara må och i stället försvara och utveckla de både privatekonomiskt och samhällsekonomiskt fördelaktiga aktiesparfonderna.

Jag yrkar bifall till reservation nr 2 och i övrigt till finansutskottets hemställan i utskottets betänkande nr 40.

Anf. 22 KJELL-OLOF FELDT (s) replik:

Herr talman! Låt mig först hälsa Lars Tobisson välkommen till oppositionsbänken. Att han nu sitter där är väl egentligen bara en formell bekräftelse på den position han en tid har intagit i svensk politik: att utgöra det oroande elementet i förhållandena mellan moderaterna och mittenpartierna.

Jag förstår att Lars Tobisson är belåten med sin situation. Han kan nu vara regeringens övervakare. Han kan gissla mittenpartierna i trygg förvisning om att de sitter fast i den långa löfteskatalog som statsministern har lämnat moderatledaren. Det går nu att plåga dem i det oändliga, om de inte till punkt

och pricka eller ord för ord uppfyller den gjorda överenskommelsen. Samtidigt kan Lars Tobisson, som han brukat göra även tidigare, fara runt och kritisera den sittande regeringen och övriga oppositionspartier för deras vettlösa politik. Jag förväntar mig alltså en rad intressanta uppträdanden här i kammaren från Lars Tobissons sida.

Jag begärde ordet för att påvisa en såvitt jag förstår ganska hårresande inkonsekvens i den moderata uppläggnings av den ekonomiska politiken.

Lars Tobisson sade inledningsvis följande: En fortsatt stimulans av den inhemska konsumtionsefterfrågan skulle med stor säkerhet endast fördjupa den ekonomiska kris Sverige befinner sig i. Men vilken ekonomisk politik var det som Lars Tobisson sedan talade för? Vad var det han ville skulle ske? Jo, att framför allt skattepolitiken förs så att den privata konsumtionen stimuleras. Sänkningen av marginalskatterna får icke finansieras annat än genom något slags hokuspokus om ökade arbetsinsatser – han hade i det sammanhanget grävt fram en anställd vid Saab-Scania för att bevisa vilken kolossal arbetsvilja som utbryter efter en sänkning av marginalskatterna. Enligt Lars Tobisson får heller intc avdragsbegränsningar genomföras. Lars Tobisson hade sedan långa utläggningar där han ömmade för löntagarnas köpkraft, som ju måste öka, sett i de moderata perspektiven.

Är det det här dubbelspelet ni skall börja driva på nytt, Lars Tobisson? Det har vi sett er driva 1976 och 1979 i valrörelsen, då ni framträdde som de som framför allt slog vakt om sparande och åtstramning samtidigt som ni utlovade skattesänkningar. Det är alltså detta som skall gälla i fortsättningen, när man skall lita på moderata samlingspartiet. Av den stackars Rolf Wirtén skall krävas sparsamhet. Han skall stå för alla åtstramningar och besparingar. Ni skall åka runt och tala om hur mycket ni vill sänka skatterna och hur mycket den privata konsumtionen och levnadsstandarden skall öka i framtiden.

Kan ett sådant falskspel verkligen löna sig i längden, Lars Tobisson?

Anf. 23 LARS TOBISSON (m) replik:

Herr talman! Kjell-Olof Feldt talade om falskspel. Jag skulle vilja returnera det uttrycket. Det återgivande av min argumentation som Kjell-Olof Feldt presterade svarar nämligen dåligt mot vad jag sade.

Jag har i mitt anförande talat för att marginalskattereformen skall finansieras. Jag har sagt att detta – till skillnad mot vad som blir fallet om man tillämpar Kjell-Olof Feldts uppgörelse med mellanpartierna – bör göras på olika vägar, anpassade efter den aktuella situationen. Dit hör bl. a. en finansiering via den ökade effekt på arbetsutbudet som en marginalskattesänkning får. Jag har inte försökt bevisa det med mitt exempel från Scania i Södertälje. Vad det exemplet visade var ju motsatsen, nämligen att de nuvarande, höga marginalskatterna avhåller människor från arbete. Det är detta vi måste råda bot på – ju förr dess bättre. Jag har heller inte sagt att vi via skattesänkningar skall öka löntagarnas köpkraft. Jag är rädd för att den prestationen inte är möjlig att genomföra med de mycket knappa marginaler som vi har.

Tisdagen den
9 juni 1981

*Den ekonomiska
politiken, m. m.*

Vad jag har kritiserat Kjell-Olof Feldt och socialdemokraterna för, det är att ni med berätt mod vill ytterligare begränsa utrymmet för konsumtion hos de yrkesverksamma grupperna genom dels skatteuppgörelsen – och då i synnerhet den valda finansieringsformen – dels de kommande tvångsfonderna, som ju också skall finansieras ur löneutrymmet. Jag tror inte att det är möjligt att få de yrkesverksamma grupperna att göra de extra arbetsinsatser som krävs för att ro vår ekonomi i hamn, om man utgår ifrån att man skall klä av dem ännu mer och ta mer av deras behållna ersättning för arbetsinsatserna än vad som skulle vara nödvändigt.

Jag konstaterar att Kjell-Olof Feldt tidigare gjorde en lång utläggning om den fördärliga borgerliga åtstramningspolitiken. Kanske jag då får påminna om att socialdemokraterna efter hand faktiskt har godtagit bit för bit av denna. Ett färskt exempel är sänkningen av livsmedelssubventionerna. Som Kjell-Olof Feldt har gjort här tidigare i dag fortsätter socialdemokraterna att driva en allmän missnöjespolitik, men i övrigt "passar" de när det gäller detaljerna.

Kjell-Olof Feldt sade i sitt anförande: För att få ordning på statsfinanserna måste vi få ordning på den svenska ekonomin. Här finns en grundläggande skillnad oss emellan. Vi moderater menar att om vi skall kunna få ordning på den svenska ekonomin, då måste vi först få ordning på statsfinanserna.

Anf. 24 KJELL-OLOF FELDT (s) replik:

Herr talman! Vad jag förstår står nu moderata samlingspartiet för i stort sett den politik som praktiseras i Storbritannien. Man har lyckats driva det därhän att man har samlat halva riksdagen bakom en sådan politik. Vi känner igen mönstret: Den medvetna uppdrivningen av arbetslösheten. Den medvetna nertagningen av produktionsförmågan. Den medvetna urgröpningen av statens finanser.

Frågan blir då: När resultaten av denna politik så pass klart har visat sig vara de rakt motsatta dem man har förespeglat skall inträffa, vad ligger då egentligen bakom? Brist på begåvning vill jag icke ange som orsak till att Lars Tobisson ställer upp för denna politik. Jag tror att han noga har tänkt igenom detta. Jag tror att man har en mycket klar avsikt och plan med det man nu gör och med den påverkan man utövar på de två övriga borgerliga partierna. Med andra ord: Som jag sade i mitt anförande är det väsentliga målet icke att återställa balansen i svensk ekonomi, utan det väsentliga målet är att kämpa ner den förhatliga offentliga sektorn, att skära ner på samhällets insatser för inkomstutjämning och det vi andra kallar för rättvisa. Detta har moderata samlingspartiet stått för i många år, och jag tror att man nu ser att man börjar närma sig målet.

Det är också därför, mot allt ekonomiskt förnuft, som Lars Tobisson säger: Vi kan inte göra någonting åt den svenska ekonomin förrän vi har minskat budgetunderskottet. Och hur skall man minska budgetunderskottet? Ja, icke genom att höja skatterna – för de skall sänkas nu, enligt de löften som litet lättsinnigt ströddes ut för en stund sedan – utan genom att skära ner

utgifterna. Krisen blir då en utomordentlig förevändning för att fortsätta den politiken.

Från de utgångspunkter moderata samlingspartiet har och genom den långa kamp man har bedrivit mot samhällets ökade inflytande, som innebär att samhället tar hand om en del av inkomsterna och sedan fördelar dem på ett rättvisare sätt än marknadsekonomin åstadkommer, är det helt konsekvent och logiskt att moderata samlingspartiet driver denna politik. Men frågan jag ställde och som jag hoppas få svar på i något av de inlägg som kommer är denna: *Hur kan socialliberaler och gamla bondeförbundare ställa upp på detta?* Sedan återstår bara utbudspolitik: en mängd människor kommer att störta ut och arbeta om skatterna sänks. – Det är få som tror att det kommer att ske i sådan omfattning.

Anf. 25 LARS TOBISSON (m) replik:

Herr talman! Den senaste felaktiga karakteristik som Kjell-Olof Feldt levererar är att moderaterna står för den politik som drivs i Storbritannien. Som exempel på detta skulle då tjäna en "medveten uppdrivning av arbetslösheten". Har inte Kjell-Olof Feldt klart för sig att sysselsättningen här i landet är hög? Arbetslöshetssiffrorna ligger under 2 %, vilket naturligtvis är sämre än det borde vara men ändå är något som även under socialdemokratiska regeringar godtagits som exempel på vad vi måste tillåta i form av friktionsarbetslöshet.

Det är inte fråga om att den borgerliga regeringen tidigare verkat eller att vi moderater nu verkar för en medveten urgröpning av statsfinanserna. Tvärtom är hela vår politik inriktad på att återställa balansen i statsfinanserna. Jag har i mitt anförande tidigare pekat på den väg man måste gå.

Men vad har Kjell-Olof Feldt att säga? Han diskuterar mest den moderata politiken och mindre den egna politiken. Den senare sägs bestå i, som jag också var inne på tidigare, en aktivering av den ekonomiska politiken. Och vad är det? Jo, det är tydligen f. n. väntan på krisprogramgruppen. Till dess får vi höra talas om mål i allmänna ordalag, t. ex. "stopp för inflationen". Men vem vill inte sätta stopp för inflationen? Hur skall det ske? Man kommer återigen med vaga formuleringar, "expansion av produktion och sysselsättning, rättvis fördelning".

Vi vill gärna diskutera hur man skall nå dessa mål. Men vi får tydligen vänta med det. Efter de senaste avslöjandena om vad krisprogramgruppen kommer fram till lär vi få vänta även till efter den socialdemokratiska partikongressen.

Åter till den aktuella politiken: Vår bedömning är – och jag tror det är svårt att gendriva det – att skattevapnet, dvs. möjligheterna att höja skatterna för att återställa balansen i statsbudgeten, har förlorat sin udd. Vi måste tvärtom sänka uttaget av skatter som andel av bruttonationalprodukten. Det kan vi inte göra utan att spara på utgiftssidan. Vad uppnår man då? Jo, om man börjar i den ändan uppnår man bl. a. det som Kjell-Olof Feldt angav som mål, men utan att tala om hur det skulle uppnås, nämligen en minskning av det inflationsdrivande budgetunderskottet. Man minskar därtill statens

Nr 161

Tisdagen den
9 juni 1981

*Den ekonomiska
politiken, m. m.*

behov av upplåning, och det medger att man kan komma ner till en lägre räntenivå, med alla de positiva effekter det får på investeringsverksamheten.

Det är alltså detta som är den nödvändiga förutsättningen för en återupptagen ekonomisk tillväxt – det som skall lägga grunden till en fortsatt välfärdsutveckling i vårt land.

Anf. 26 CARL-HENRIK HERMANSSON (vpk):

Herr talman! I dagens ekonomiska utveckling finns det för de vanliga arbetande människorna två allt annat överskuggande problem. Det ena är arbetslösheten eller hotet om arbetslöshet. Det andra är inflationen, förstöringen av penningvärdet, prisstegringen, hyresstegringen. Kampen mot arbetslösheten och kampen mot inflationen är de två stora uppgifter som står för den fackliga rörelsen, för de politiska partierna, för statsmakterna. Förmår vi att kraftigt minska arbetslösheten och hålla tillbaka inflationen, då kan vi också lösa andra ekonomiska problem för Sverige: den låga produktionsökningen, underskottet i bytesbalansen i förhållande till utlandet, underskottet i statsbudgeten. Kampen mot arbetslösheten och kampen mot inflationen är alltså nyckelfrågor.

Den borgerliga regeringen – oavsett om däri ingår moderater eller inte – liksom finansutskottet resonerar på rakt motsatt sätt. Deras politik går medvetet ut på att minska de arbetandes reallöner och att skapa en reserv av arbetslösa som skall stå till förfogande om exportindustrin möjligen i en framtid behöver anställa flera. Receptet är följande: Kapitalismen måste få ökat utrymme. Inkomstskillnaderna bör öka. Får de rika mera kan de få råd och lust att investera mera. Härigenom växer industrin, och vi kan exportera oss ut ur krisen. Men detta förutsätter att de arbetande håller till godo med låga löner. Det förutsätter också att det finns ledig arbetskraft om industrin skulle vilja ha fler arbetande. Därför måste den offentliga sektorn krympas. Detta är också nödvändigt för ökad balans i ekonomin. Vi har alldeles nysst hört detta evangelium utlagt av Lars Tobisson.

Men detta är inte en politik för landets och folkets bästa, utan det är en utpräglad klasspolitik till fördel för kapitalets mycket kortsiktiga intressen. Det är nämligen inte bara så att de borgerliga partiernas ekonomiska politik misslyckats att nå de uppställda målen, som de senaste årens utveckling visar. Det är också så att den direkt kommer att förvärra den ekonomiska krisen och skapa ökad arbetslöshet. När regeringen i finansplanen talar om en ökning av arbetslösheten under 1981 handlar det alltså om en självuppfyllande profetia. Om man skär ner reallönerna, om man skär ner den gemensamma sektorn, blir effekten självklart ytterligare minskad produktion och ökad arbetslöshet. Sådan är regeringens ekonomiska politik, och den har inte på något sätt förändrats därför att moderaterna har knuffats ut ur regeringen. Rösten är numera Jakobs, men händerna är alltjämt Esaus. Man måste ställa frågan till centerpartiet och folkpartiet: Känns det inte genant att ni sitter i er mittenpartiregering och i huvudsak genomför Gösta Bohmans ekonomiska politik?

Vi underskattar självfallet inte de negativa verkningar som underskottet i bytesbalansen och underskottet i statsbudgeten har för det svenska folkhushållet. En kraftig ökning av utlandsskulden leder till stora problem i form av räntor och amorteringar. Det kan ibland vara nödvändigt för en nation att låna i utlandet, som t. ex. Sverige gjorde en gång för att finansiera järnvägsbyggandet, men Sverige av i dag är inte i den situationen. Dess problem är inte brist på kapital utan ett överskott på kapital, som det brukar vara under ekonomiska kriser.

Även om dessa underskott alltså skapar problem, bör läget ändå inte svartmålas. Det är svårt att förstå vitsen med att regeringen och finansutskottet återigen anför en siffra för det statliga budgetunderskottet som inte motsvarar verkligheten. Man talar om 70 miljarder kronor som underskottet i statens budget för 1981, men den siffran kommer man då fram till endast genom att räkna statlig utlåning på 17 miljarder kronor som en utgift. Tar man därtill hänsyn till överskottet i socialförsäkringssektorn framkommer ett underskott i den totala offentliga sektorn på 30 miljarder kronor. Jag vill fråga finansutskottets ordförande: Varför anför man inte denna siffra, som enligt min mening är den relevanta? Tar man till den högre siffran bara för att söka skrämja allmänheten att acceptera regeringens ekonomiska politik, eller vad är meningen?

Men oavsett underskottens storlek – är det sannolikt att den borgerliga politiken kan föra Sverige ut ur krisen, att den kan få bort underskotten i bytesbalans och statsbudget? Nej, det förefaller inte troligt. Nedskärningar av reallönerna och minskning av den offentliga sektorn leder, som jag redan har anført, till ökad arbetslöshet och till en skärpning av krisen. Strategin med en "exportledd expansion" är inget specifikt för Sverige. Den försöker alla jämförbara länder att genomföra – på varandras bekostnad. Vi upplever ju i dag den svåraste ekonomiska krisen i den kapitalistiska världen sedan 1930-talet med 25 miljoner arbetslösa totalt i OECD-länderna. Vad är det som talar för att Sverige skulle vara särskilt lyckosamt i det hårda spelet?

Inte heller har de åtgärder som den borgerliga majoriteten har genomfört i form av skattefåvorer till aktieägare osv. lett till ökade industriinvesteringar. Nu sätter man sitt hopp till den sänkning av marginalskatterna som mittenpartierna har lyckats få socialdemokraterna med på. Den utmålas i finansutskottets betänkande som något slags undermedicin. Den skall, tror man, stimulera både arbete och sparande. Det torde emellertid komma att visa sig vara en fåfång förhoppning. Tror man verkligen att vi har brist på arbetsvilliga människor i landet och att detta är grunden till de ekonomiska problemen? Arbetslöshetsstatistiken talar ett annat språk. Och brist på sparande är heller inte problemet. Problemet är i stället att den kapitalistiska krisen och inflationen lockar kapitalet över i spekulatjon och olika manipulationer för värdesäkring. Mark, fastigheter, ädelstenar och målade miniatyrer har för många kapitalägare blivit intressantare än industriell verksamhet.

Så kommer vi då åter till den avgörande betydelsen av att göra något konkret mot arbetslösheten och mot inflationen. Och här är, under de

förhållanden som faktiskt existerar i dag, den Keynesianska teorin om en allmän ökning av efterfrågan otillräcklig och den Friedmanska teorin om en allmän ökning av vinsterna direkt felaktig. Den ständiga inflation som nu för tiden är kapitalismens följeslagare spelar här en viktig roll. Det gör också den kraftigt ökade förekomsten av monopolistiska och halvmonopolistiska förhållanden på olika varumarknader, i många fall genom att stora transnationella företag har ett dominerande inflytande. En allmän ökning av efterfrågan kan sugas upp av monopolen eller försvinna i inflationens häxkittel. En ökning av vinsterna å andra sidan kan bara genomföras med medel som håller nere reallöner och efterfrågan, varigenom krisen förvärras. Av det förhållandet att en allmän ökning av efterfrågan inte med säkerhet får avsedd effekt under nuvarande omständigheter kan man nämligen inte dra slutsatsen att en minskning av efterfrågan skulle vara utan inverkan på det allmänna läget. Den verkar direkt arbetslöshetsökande och krisförvärrande.

Vad kan man då göra mot arbetslösheten? Man bör enligt vår mening uppställa konkreta målsättningar i form av så och så många nya arbetstillfällen på det och det området. Vpk har vid upprepade tillfällen krävt att 100 000 nya arbeten skulle skapas inom en tidrymd av förslagsvis tre år inom byggnadsverksamhet, sjuk- och åldrvård, dag- och fritidshem, miljö- och äldreomsorg, särskilda ungdomssysselsättningar, kommunikationer, alternativa energianläggningar. Vi ställer också det mera långsiktiga kravet att man under 1980-talet skall skapa minst 100 000 nya arbetsplatser inom industrin.

Hur skall dessa mål kunna uppnås? Finns det kapital? Finns det arbetskraft? Finns det behov av de produkter och tjänster som skulle komma fram om målsättningarna uppfylls? Det finns f. n. både en betydande ledig produktionskapacitet inom den befintliga industrin och en mängd ledig arbetskraft. Även om Lars Tobisson tycker att arbetslösheten är låg, är det många som inte delar hans uppfattning. Enbart den öppna arbetslösheten uppgår till inemot 100 000 människor, och den siffran kommer att öka till vintern om ingenting effektivt görs. Men härtill kommer 130 000 människor i olika typer av AMS-verksamhet, de över 300 000 kvinnor som söker förvärvsarbete, de 100 000 deltidsarbetande som vill arbeta heltid, de många som kallas handikappade men som måste ges chans till en meningsfull sysselsättning osv. Det finns också kapital som borde användas i produktiv verksamhet i stället för att nyttjas för spekulation eller som räntekapital till ockerräntor. De stora företagen har betydande tillgångar i form av likvida medel som borde kunna mobiliseras.

Härtill finns i dag ett stort behov i många kommuner av en ökad tillgång på bostäder. Det finns i nästan alla kommuner långa daghemsköer. Det finns brister i sjukvården och äldreomsorgen som måste avhjälpas. Järnvägstrafiken och andra kommunikationer måste byggas ut. Miljövården kräver fortfarande mycket stora insatser. För att nu inte tala om direkt svält och eftersatta behov i tredje världen. Det är ju ett kvalificerat vansinne att vi låter bli att använda ledig produktionskapacitet samtidigt som människor går

arbetslösa och det finns stora eftersatta behov i det svenska samhället och ännu mer i världssamhället. De som försvarar en sådan oordning har bevisbördan, inte vi som ställer det förnuftiga kravet att alla människor skall beredas möjlighet att få göra en produktiv insats och slippa gå arbetslösa. Förklara för oss, Rolf Wirtén, förklara för oss, Eric Enlund, varför det skall behöva finnas en omfattande arbetslöshet i det svenska samhället! De många arbetslösa – kvinnor, män och inte minst ungdomar – har rätt att få en sådan förklaring. Smit alltså inte undan med allmänt prat om att vpk vill ha planhushållning eller annat som ni brukar anföra i debatterna för att söka slippa en realdiskussion!

När det gäller vilka företag som skall svara för den ökade verksamheten exempelvis inom industriproduktionen, är vi helt odogmatiska. Det kan vara privat ägda företag, om de är intresserade av att utvidga sin verksamhet eller starta ny sådan. Men om det privata kapitalet vägrar att utnyttja sina produktionsanläggningar och att använda befintlig arbetskraft, så menar vi att samhällsorganen inte bara stillatigande kan acceptera detta. Då måste stat, landsting eller kommun gå in och se till att de uppställda sysselsättningsmålen kan uppnås. De som avvisar detta med tal om den privata företagsamheten är dogmatiker.

När regeringen och finansutskottet ställer den offentliga sektorn mot den "privata", dvs. mot den industriella utvecklingen, gör de sig skyldiga till en felsyn, för att uttrycka sig mildt. Att industrissysselsättningen inom Sverige minskat under 1970-talet beror ju inte på den offentliga sektorns ökning. Det beror inte på att det saknats arbetskraft. Arbetslösheten har under hela detta årtionde varit relativt hög. Det är endast tack vare den offentliga sektorns utveckling som arbetslöshetssituationen inte varit värre.

Det är ju också så att den offentliga eller gemensamma sektorn till stor del växt som en följd av utvecklingen inom den privata sektorn. Det har gällt ökade kostnader för att skapa en gynnsam samhällsmiljö för den privatkapitalistiska utvecklingen. Det har gällt ökade insatser för att mildra verkningarna av kriser inom den privatkapitalistiska sektorn – ty det är i denna sektor och inte i den offentliga som kriserna skapas. Man bör också observera att de privata företagen har en mycket stor kund i den gemensamma sektorn. Det finns alltså viktiga samband mellan industrin och den gemensamma sektorn som man inte får bryta. Industrin kan inte utvecklas utan en samtidig utbyggnad av den gemensamma sektorn. Och för att den gemensamma sektorn skall få en stabil grundval krävs en utbyggnad av industrin.

Sverige måste gå på två ben ut ur den ekonomiska krisen. Vi måste satsa både på att stoppa industrinedläggningarna och i stället bygga ut industrin samt på att planmässigt utbygga de socialt viktiga delarna av den gemensamma sektorn.

Om Sverige kan ta ett avgörande steg mot att lösa sysselsättningsfrågan och inom de närmaste åren bereda ytterligare 100 000 människor arbete inom industrin och inom den gemensamma sektorn, så tar vi också viktiga steg för att hejda inflationen, nedbringa underskottet i bytshalansen och

underskottet i statsbudgeten. Alla produktiva resurser måste sättas i verksamhet, framför allt den avgörande produktionsresursen – de arbetande människorna. Arbetslösheten och underutnyttjandet inom industrin kostar oss varje månad miljardtals kronor. Här är grunden till de nuvarande ekonomiska problemen. En ökad sysselsättning är nyckeln till deras lösning.

Den nödvändiga utbyggnaden av industrin måste också ses ur andra, mera långsiktiga synpunkter. Vad man kan kalla Sveriges nationella produktions-system har under det senaste årtiondet börjat att raseras. Det sammanhänger både med de strukturella förändringar som skett i den internationella arbetsfördelningen och med de transnationella koncernernas politik. Många industrier som tidigare var en oundgänglig beståndsdel i den svenska produktionsapparaten har helt eller delvis rivits ned.

Av varvsindustrin finns inte mycket kvar, järn- och stålindustrin har skadats svårt, textil- och skoindustrierna är nära nog utplånade osv. De största svenska företagen har numera i allmänhet fler anställda utomlands än i Sverige. Under 1970-talets avindustrialisering inom Sverige ökade antalet anställda i svenskägda företag i utlandet med över 100 000. Sveriges nationella produktionssystem är skadat, och skadorna kommer att förvärras om regeringen får fortsätta sin politik, som går ut på att ensidigt främja exportindustrin och angripa hemmamarknaden. Detta förhållande är av grundläggande betydelse för Sveriges hela framtida utveckling, oavsett om denna kommer att äga rum med kapitalistiska eller socialistiska förtecken. Det är ett tidens tecken att det här i riksdagen bara tycks vara kommunisterna som är medvetna om denna helt avgörande problematik.

Det tycks, herr talman, också vara så, att vårt parti blir ensamt om att här i riksdagen försvara de principer som av hävd varit grundläggande för arbetarrörelsens ställningstagande i skattefrågorna. Ett progressivt skattesystem har alltid setts som en avgörande förutsättning för att skattepolitiken skall kunna verka inkomstutjämnande. Den skattekompromiss som ingåtts mellan socialdemokraterna och de borgerliga mittenpartier angriper emellertid just progressiviteten i skattesystemet. Den strider därvid både mot den skattepolitiska linje som utformades av Ernst Wigforss och mot det skatteprogram som antogs av 1976 års LO-kongress. Jag måste därför rikta en direkt fråga till LO:s ordförande Gunnar Nilsson: Har också Landsorganisationen anslutit sig till skatteuppgörelsen och alltså förkastat besluten i skattefrågan på 1976 års kongress?

Rent formellt finns det inslag i skatteuppgörelsen som påminner om krav som ställts av vpk i skattepolitiken. Det gäller sänkningen av den direkta statsskatten finansierad genom en produktionsfaktorsskatt. Det gäller begränsningen av underskottsavdragen och löftet att man också skall göra något åt rätten till räntecavdrag. Det gäller löftet att intensifiera kampen mot skattefusk och skatteflykt, ett krav som ihärdigt rests av vpk. Men samtidigt genomförs sänkningen av den direkta skatten på ett sätt som gynnar de höga inkomsttagarna. Lägre inkomsttagare och särskilt deltidsarbetande får i realiteten inte någon skattesänkning alls. I stället kan de t. o. m. drabbas av

skattehöjningar, hur stora beror på hur skatteomläggningen till sist kommer att finansieras. Detta kan enligt vår mening icke godkännas.

Att underskottsavdragen begränsas till högst 50 % av avdragsbeloppet är givetvis ett framsteg, även om man nu borde ha tagit steget fullt ut och helt slopat dem. Den enda grupp bland de högre inkomsttagarna som drabbas är den som har mycket stora underskottsavdrag. Övriga höginkomsttagare får fantastiska skattesänkningar enligt socialdemokraternas och de borgerliga mittenpartiernas gemensamma program. Detta kan man undvika genom att i stället införa en skattereduktion för alla inkomster under förslagsvis 100 000 kr. Det är också nödvändigt att vidga en skattereform så att den inbegriper åtgärder som gäller beskattningen av stora förmögenheter, spekulationsvinster, realisationsvinster osv. De ökade skatteinkomster man därvid vinner bör i första hand användas för att avskaffa moms på livsmedel och för ökade statliga bidrag till kommunerna. Indexregleringen bör avskaffas och ersättas med årliga revisioner av skatteskalorna.

Fortsatt stark inflation med 40 % stegring på 18 månader av priserna på baslivsmedel, ökad arbetslöshet – tror de borgerliga verkligen att detta är en politik som kan entusiasmera människorna till insatser för att föra Sverige ut ur krisen?

Herr talman! Jag yrkar bifall till vpk-motionerna 2193 om den allmänna ekonomiska politiken och 241 om att nya former skall skapas för de ekonomiska långtidsutredningarna.

Anf. 27 ERIC ENLUND (fp):

Herr talman! Flera yttre omständigheter bidrog till den gynnsamma ekonomiska utvecklingen i Sverige och i övriga industriländer under 1950- och 1960-talen och till det som långtidsutredningen kallar "den goda cirkeln" med snabb tillväxt, full sysselsättning, ökade investeringar, låg inflation och små fördelningsproblem.

Under 1970-talet har dessa gynnsamma omständigheter försvunnit eller undergått så stora förändringar att man kan tala om helt nya villkor för Sveriges och övriga industriländers ekonomi.

Under 1950- och 1960-talen kunde vi dra nytta av den teknologi som redan fanns utvecklad, framför allt i USA. Genom att vi tillägnade oss den teknologin kunde vi snabbt höja vår produktion och öka vår konkurrenskraft.

Vad som nu sker eller kommer att ske de närmaste åren är att nya industriländer tillägnar sig vår högteknologi och att de genom god tillgång på billig arbetskraft i bransch efter bransch kommer att bjuda oss en allt hårdare industrikonkurrens. Vad som nu krävs av oss är en ganska omfattande strukturomvandling av svensk industri, forskning, och utveckling av en hög teknologi – och då kanske framför allt inom områden där vi av tradition redan har ett högt kunnande.

Under 1950- och 1960-talen kunde vi föra över resurser, främst arbetskraft, från jord- och skogsbruk till industrin. Det skedde bl. a. genom

mekanisering och storleksrationalisering. Lantarbetare och småbrukare kunde gå över till industrin.

I dag är arbetskraftsproblemet ett helt annat. Nu gäller det avvägningen mellan å ena sidan en anställningstrygg offentlig sektor och å andra sidan en alltmer konkurrensträngd industrisektor.

Under 1970-talet ökade antalet anställda inom den kommunala sektorn med 400 000 personer. Det skall jämföras med att den totala nettoökningen av arbetande människor i vårt land under samma tid var 350 000 personer. Den kommunala sektorn tog alltså mer än hela nettotillskottet av arbetskraft.

Nu råder det inga delade meningar om att denna utveckling ovillkorligen måste brytas. Vad gäller volymtillväxten inom den kommunala sektorn så gör finansutskottet samma bedömning som regeringen, nämligen att den bör begränsas till 1 % per år fram till 1985. I år beräknas den – trots kommunernas besparingsåtgärder – bli omkring 3 %.

Fru talman! Rolf Rämgård kommer senare i debatten att beröra olika frågor kring den kommunala ekonomin. Jag nöjer mig därför med att peka på den enighet som ändå torde råda om att det nu i första hand måste bli industrin som får sitt arbetskraftsbehov tillgodosett.

Samtidigt som vi i Sverige diskuterar avvägningen mellan den offentliga sektorn och den utlandskonkurrerande industrin pågår i andra delar av världen en sådan resursöverföring från bl. a. jordbruket till industrin som under efterkrigstidens första decennier gav oss stora samhällsekonomiska fördelar.

Konkurrensen har dessutom hårdnat genom framväxten av nya industriländer som delvis konkurrerar i våra traditionella branscher. Det är varken konstigt eller oväntat. En teknisk och ekonomisk utveckling innebär ju att nya producenter tillkommer i gamla branscher och att dessa kan göra saker och ting billigare. Därför måste en förnyelse ske i Sverige bl. a. genom att vi tar upp nya verksamheter som passar vår tekniska utvecklingsnivå.

Den pågående och i framtiden allt kraftigare utökningen av världens totala industriresurser, framför allt i världens folkrika länder, ger oss naturligtvis också stora möjligheter när det gäller nya marknader. Men de fördelarna kan vi utnyttja endast under förutsättning att vi själva kan behålla eller återvinna vår konkurrensförmåga på en fri världsmarknad.

Vad som framför allt fordras av oss är att vi kan få kontroll över vår kostnadsutveckling i förhållande till de länder vi konkurrerar med. Det gäller också våra stora basindustrier som utnyttjar våra naturtillgångar, malmen och skogen.

Därmed kommer jag in på ytterligare en gynnsam faktor som bidrog till vår snabba välståndsökning under 1950- och 1960-talen och som nämns i långtidsutredningen, nämligen handelns liberalisering. GATT-avtalet lade grunden för den avveckling av tullar och handelshinder som genomfördes under efterkrigstiden. Internationell specialisering gav stora produktivitetsvinster. Under de 20 åren från 1953 till 1973 ökade världshandeln med i genomsnitt 8 % om året.

I dag är utvecklingsbilden en annan. Under återstoden av 1970-talet – från 1973 och framåt – låg tillväxten av världshandeln under 5 %. För 1980-talets första hälft räknar man likaså med att den tillväxten kommer att stanna vid ca 5 %. Och den kan bli mindre än så.

Genom hela den industrialiserade världen går en våg av protektionism, som kan bli särskilt farlig för ett så litet och exportberoende land som Sverige. Som framhålls i den reviderade finansplanen innebär en halvering av tillväxten av världshandeln att expansionsmöjligheterna för svensk exportindustri beskärs kraftigt.

Hela tanken att de industrialiserade länderna på sikt skulle kunna skydda sitt ekonomiska försprång genom att spärra gränserna för varor, pengar och i sista hand människor är emellertid orimlig. Protektionismen skadar världshushållet. Den vidmakthåller eller t. o. m. ökar standardklyftorna. Därmed ökar också spänningarna i världen och risken för våld.

Skulle vi i Sverige försöka oss på att komma till rätta med våra ekonomiska balansproblem genom handelshinder, skulle de länder vi exporterar till omedelbart svara med motåtgärder. Vi måste nämligen komma ihåg att OECD-området, inom vilket vi har huvuddelen av vår handel, 1979 hade ett samlat bytesbalansunderskott på 38 miljarder dollar och att detta underskott 1980 steg till ca 75 miljarder dollar. Detta innebär alltså närapå en fördubbling på ett år. För 1981 är OECD:s egna prognoser betydligt gynnsammare. Man räknar med ett underskott i år på 40 miljarder dollar.

Men oavsett hur det slutliga utfallet kommer att bli, bör vi nog kunna dra den slutsatsen att våra handelspartner inte frivilligt släpper ifrån sig några exportmöjligheter utan att vidta motåtgärder för att dämpa den egna importen. Sverige skulle utan tvekan drabbas hårt om vi skulle försöka skydda oss med handelshinder.

Det allvarliga med underskottet i våra utlandsaffärer är att det tvingar fram en statlig utlandsupplåning på ungefär motsvarande belopp, en upplåning som går till att täcka statens löpande utgifter, inte till produktiva investeringar i vårt näringsliv. Det betyder att vi i år kommer att låna någonting mellan 15 och 20 miljarder kronor.

Bytesbalansunderskottet inom det samlade OECD har sin motsvarighet och sin förklaring i ett kraftigt överskott inom de oljeproducerande länderna. Detta belyser ännu en stor förändring av Sveriges och många andra industriländers ekonomiska villkor, nämligen de höga oljekostnaderna.

Under 1950- och 1960-talen hade vi låga och t. o. m. sjunkande energipriser. Det betydde mycket för ett land som Sverige med tunga och energikrävande basindustrier. På ett år fördubblades våra kostnader för oljeimporten. För att kompensera den kostnadsökningen skulle vi behöva öka våra exportinkomster med 15 miljarder kronor.

Oljeprishöjningarna har, bortsett från vad som gäller för några av oljeländerna själva, medfört negativa ekonomiska verkningar i så gott som hela världen. Följderna har drabbat rika och fattiga länder och drabbar länder med olika ekonomiska system och olika politiska regimer på i stort sett

samma sätt. Den exportmarknad svenskt näringsliv har att arbeta på är därför kärvarare än tidigare.

Även här är det fråga om en varaktig förändring av våra ekonomiska villkor, som vi måste möta med ett kraftigt energisparande och stora investeringar i alternativ energiproduktion från inhemska och förnybara energikällor. Men dessa satsningar kommer först på sikt att ge bidrag till en bättre bytesbalans. Under de närmaste åren kommer arbetet med att minska vårt oljeberoende och investeringar för att göra det att innebära begränsat utrymme för både den privata och den offentliga konsumtionen.

Gemensamt för alla de förändringar av våra ekonomiska villkor som jag nu har nämnt är att de inte är några konjunkturföreteelser. Det är långsiktiga förändringar som vi måste utgå ifrån. Vi måste så snabbt som möjligt anpassa vår ekonomi till de ändrade villkoren. Enligt min mening har den ekonomiska debatten i vårt land hittills lidit av den allvarliga bristen att den begränsats till kortsiktiga resonemang om konjunkturförändringar. Behovet av hänsyn till konjunkturerna kommer självfallet att kvarstå. Men nu bör det ändå vara en huvuduppgift för oss att lyfta fram och informera svenska folket om de nya förutsättningar som råder för Sverige i ett internationellt perspektiv och på något längre sikt. Utan en sådan information och utan att de förändrade villkor som jag har försökt att beskriva blir kända och förstådda av svenska folket tror jag det blir mycket svårt att genomföra de åtgärder som blir helt nödvändiga under de närmaste åren för att vi skall få balans i vår ekonomi.

Våra ekonomiska balansproblem – bytesbalansunderskott och budgetunderskott – har nu nått en sådan storleksordning att vi över alla intresse- och partigränser borde kunna enas om bl. a. följande:

Vi måste både arbeta och spara och investera oss ur krisen. Men vi kan definitivt inte konsumera oss ur krisen enligt teorin "håll uppe konsumtions- efterfrågan" – då försämras ytterligare bytesbalansen och lånebehovet ökar.

Vi måste begränsa konsumtionen, både den privata och den offentliga. Det betyder inte att de offentliga utgifterna totalt sett kommer att skäras ner drastiskt, så att det blir fråga om att "svälta ut" den offentliga sektorn.

Industrisektorn måste vidgas, investeringarna öka och företagets konkurrenskraft stärkas.

Avkastningen på näringslivets riskkapital måste höjas så att den överstiger alternativa placeringar.

Hushållens känslighet för räntekostnader måste ökas. Den samordnade avdrags- och marginalskattereformen är här ett viktigt inslag.

Marginalskatterna måste sänkas. Samtidigt måste bruttolöncerna justeras i de högsta inkomstlågerna.

En rad företeelser inom arbetslivet som hämmar produktionen måste ses över.

Insatser på energiområdet har jag redan tidigare berört.

Skall vi kunna åstadkomma allt detta måste flertalet medborgare i vårt land vara beredda att göra uppoffringar. Därmed blir det en viktig fråga, om

det hos det svenska folket finns den beredskap till uppoffringar som nu är nödvändig för att vi skall kunna lösa våra ekonomiska problem utan alltför stora motsättningar i vårt samhälle.

Skulle jag besvara den frågan med utgångspunkt från den argumentation som förs fram av vissa företrädare för intressegrupperna och även av företrädare för den politiska skalans ytterkanter, så skulle mitt svar nog få lov att bli: "Nej, det finns ingen beredvillighet för uppoffringar."

Men om jag lyssnar till den vanliga enskilda medborgarens uppfattning, så finner jag att attityden är både mjukare och förståndigare. Man tycks förstå innebörden av de ändrade villkoren ganska bra. Det finns alltså en beredskap för de kraftiga åtgärder som kommer att krävas.

Nu har jag, fru talman, lyft fram och utförligt beskrivit de varaktigt förändrade villkoren för Sveriges och övriga industriländers ekonomiska politik, huvudsakligen av två skäl:

för det första därför att detta kraftigare än något annat understryker nödvändigheten av de åtgärder som regeringarna sedan 1976 har företagit och även av de förslag som vi behandlar i kammaren i dag;

för det andra därför att varje försök att gå förbi dessa internationella villkor leder till en felaktig och till hälften osann bild av verkligheten.

Jag tycker nog att detta är vad socialdemokraterna försöker göra i sina reservationer om de allmänna riktlinjerna för den ekonomiska politiken och budgetregleringen. Det var ganska märkligt att lyssna till Kjell-Olof Feldts anförande nyss. Såvitt jag kunde uppfatta berörde han icke med ett enda ord dessa varaktiga förändringar av de ekonomiska villkoren för Sverige och övriga industriländer.

I den socialdemokratiska reservationen säger man att långtidsutredningen ger en utomordentligt mörk bild av svensk ekonomi. Det är ett riktigt konstaterande, som både sägs i propositionen och understryks av finansutskottets majoritet.

Men varför nämner då socialdemokraterna inte med ett ord de verkliga orsakerna – de huvudsakliga orsakerna – till våra svårigheter? Man säger att långtidsutredningens beskrivning av svensk ekonomi utgör "en förödande kritik av de borgerliga partiernas ekonomiska politik". Det är ett felaktigt påståande; tvärtom understryker långtidsutredningen nödvändigheten av de vidtagna åtgärderna.

Menar socialdemokraterna verkligen att Sverige skulle ha undgått verkningarna av oljekrisen och av en hårdnande konkurrens från nya industriländer, om vi hade haft en socialdemokratisk regering, som redan hösten 1976 hade höjt arbetsgivaravgiften med 3 %, lagt en proms på företagen och vid det här laget också hunnit en bra bit på väg mot löntagarfondssystemet?

Vore det inte, Kjell-Olof Feldt, närmast ett mirakel om vi med de åtgärderna skulle ha kunnat behålla eller återvinna marknadsandelar, öka exporten och minska importen?

Nu nämner man visserligen i den socialdemokratiska motionen att arbetslösheten hållits på en låg nivå i Sverige, och det är ett erkännande. Men

varför redovisas inte de verkliga siffrorna? Varför nämns inte siffran 2 % i arbetslöshet i Sverige, medan OECD i genomsnitt har en arbetslöshet på 7 %? De här siffrorna visar väl om något att de regeringar vi haft sedan 1976 inte tagit lätt på sysselsättningsfrågorna.

De socialdemokratiska reservanterna erkänner att "en icke obetydlig del av Sveriges medelfristiga ekonomiska problem" förklaras av "strukturella förändringar och konjunkturella kriser". Men i nästa mening säger man att "den politik som förts under senare delen av 1970-talet förstärkt och fördjupat obalanserna i svensk ekonomi". Men man nämner inte ett ord om att våra handelspartner inom OECD-länderna sammantaget har fördubblat sitt bytesbalansunderskott från 1979 till 1980. Man antyder inte ens vilka åtgärder utöver dem som regeringen föreslagit som skulle kunna öka vår export och minska vår import i ett läge där våra handelspartner med en förkrossande tyngd på världsmarknaden eftersträvar – eller rent av är tvingade att eftersträva – precis samma sak, nämligen att minska sin import och öka sin export.

Nu är jag helt övertygad om att Kjell-Olof Feldt mycket väl inser att det är en anpassning till dessa ändrade internationella villkor som måste ske och att detta inte låter sig göra enbart genom att vi får en socialdemokratisk regering. Därför var det litet märkligt att höra Kjell-Olof Feldts inledande mening i hans anförande, nämligen att det är den borgerliga regeringens politik som är orsaken till våra ekonomiska problem.

En betydande del av den socialdemokratiska reservationen nr 1 upptas av resonemang kring konjunkturförändringar och stabiliseringspolitik. Även där tycks man konsekvent bortse från de radikalt ändrade villkoren för vår ekonomi.

Man kan fråga sig hur den politik skulle ha sett ut som skulle ha befriat oss från verkningarna av den minskade tillväxten i övriga industriländer. Enligt min mening påverkas vi obönhörligen av åtstrammingspolitiken i våra grannländer, av tilltagande protektionism, av högt ränteläge i vår omvärld och av fördubblade oljekostnader. En förutsättning för att vi skall kunna förstå varandra och ha några utsikter att komma fram till någorlunda gemensamma ståndpunkter är att vi ser orsakerna till våra ekonomiska problem. Blundar vi för dessa orsaker lär vi heller inte förstå vilka åtgärder som krävs.

Fru talman! Vad gäller yrkandena i andra motioner än de socialdemokratiska har utskottet enhälligt avstyrkt alla dessa yrkanden. Det gäller alltså även partimotionen från moderata samlingspartiet och partimotionen från vänsterpartiet kommunisterna. Därav följer att av de elva reservationer som fogats till utskottets betänkande är det endast tre som avser utskottets hemställan. De övriga åtta reservationerna gäller ändringar i de av utskottet anförda motiveringarna.

Bland de reservationer som tar upp utskottets motivering är det naturligt att jag uppehåller mig vid den moderata reservationen, som utan att det direkt nämns i reservationen är föranledd av skatteuppgörelsen mellan mittenpartierna och socialdemokraterna.

Det råder numera en bred enighet om att en marginalskaftereform är nödvändig för att minska kostnadsinflationen, stimulera arbetsinsatser och sparande och för att minska lusten till skatteflykt och skattefusk. Kravet på en marginalskaftereform finns klart uttryckt i den tidigare regeringens deklarationer både den 3 februari och den 26 mars i år.

Mot bakgrund av vad som verkligen har inträffat i skattefrågan de senaste månaderna kan man fråga sig, hur det varit möjligt att den nära nog förryckta debatt som förts, så till den grad kunnat domineras av påståenden som utan bevis eller kritisk granskning trummats fram i massmedia men som är felaktiga.

Ett av de påståendena har haft följande lydelse: *Mittenpartierna har övergivit trepartiregeringens handlingslinje i marginalskafterfrågan och kapitulerat för socialdemokraternas krav. Men här hjälper det inte att moderaterna, med en viss hjälp av socialdemokraterna, med till synes outtömliga resurser försöker sprida detta påstående. Det är likväl felaktigt.*

I den överenskommelse som träffades mellan mittenpartierna och socialdemokraterna den 23 april ges beskedet att marginalskafterna bör sänkas så att de uppgår till högst 50 % för huvuddelen av heltidsarbetande inkomsttagare. Detta blev alltså huvudresultatet av de överläggningar som enligt trepartiregeringens klara besked skulle hållas med arbetsmarknadens parter och med oppositionen, och som i kompletteringspropositionen också omnämns som ännu inte avslutade.

Att detta resultat inte kan vara någon kapitulation för socialdemokraterna, vet moderaterna mycket väl. Deras affischkampanj på stolpar och staket i denna fråga är följaktligen inte bara en nedskräpning av natur- och stadsmiljö utan också en politisk miljöförstöring.

Tidigare har svensk socialdemokrati skärpt och försvarat de höga marginalskafterna. Detta påvisade budgetministern i riksdagens ekonomiska debatt den 6 maj genom direkta citat ur partimotioner från socialdemokraterna år 1979 och 1980. Men att de numera aktivt stöder en sänkning av marginalskafterna sägs klart ut redan i den socialdemokratiska partimotion som väcktes under allmänna motionstiden i år, där det talas om en "avsevärd och generell sänkning av marginalskafterna". Socialdemokraterna hänvisar till motionen i sin reservation nr 1.

Det är alltså denna ändrade inställning inom socialdemokratin som möjliggjort en uppgörelse i skattefrågan. Den försening av reformens första steg som uppgörelsen innebär, i förhållande till trepartiregeringens ursprungliga tidsschema, kan man naturligtvis beklaga. Men vill man få till stånd en samordning av marginalskaftereformen med en anpassning av bruttolönerna och en justering av avdragsbestämmelserna, måste man enligt min mening acceptera en försening av skattereformens första steg, som redan från början angavs vara det minsta.

Varken folkpartiet eller centern torde någonsin ha tänkt sig en marginalskaftereform som dels frikopplas från lönejusteringar och avdragsfrågor, dels, som isolerad reform, skulle minska statsinkomsterna med 8-9 miljarder

och i huvudsak gynna de högsta inkomsttagarna. Denna mittenpartiernas hållning överensstämmer också med trepartiregeringens beskrivning av skattereformen. Vi håller också fast vid vad som där har sagts beträffande totalfinansieringen.

Vad som har skett efter uppgörelsen i skattefrågan ger närmast anledning att fråga om moderaterna vill komma ifrån denna samordning och behålla både de högsta lönerna och de gynnsamma avdragsreglerna. Mittenpartierna däremot anser det nödvändigt att denna samordning kommer till stånd.

Fru talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan på samtliga punkter i finansutskottets betänkande 40.

Under detta anförande övertog förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 28 FÖRSTE VICE TALMANNEN:

Jag får meddela att anslag om kvällsplenum nu uppsatts.

Anf. 29 KJELL-OLOF FELDT (s) replik:

Fru talman! Eric Enlund är uppenbarligen mycket imponerad av alla svårigheter och problem som finns ute i världen och här hemma. Han verkar vara så imponerad att han i sitt anförande mer eller mindre avstod från funderingar om vilken ekonomisk politik som borde föras för att minska svårigheterna och lösa problemen. I stället talade han hela tiden om anpassning. Sverige skall anpassa sig till den internationella lågkonjunkturen. Sverige skall anpassa sig till den internationella arbetslösheten. Sverige skall anpassa sig till den internationella inflationen och Sverige skall anpassa sig till de internationella underskotten. Hans anförande var en beskrivning av den uppgivenhet som också kan kallas anpassning. Men vad skall Eric Enlund annars säga, som försvarare av de borgerliga regeringarnas politik sedan 1976? Vi har nämligen anpassat oss – t. o. m. skaffat oss högre inflation än omvärlden. Vi har krympt svensk ekonomi, så att den börjar komma ned i så att säga kontinental storlek. Vi har skaffat oss det största budgetunderskottet i Västeuropa. Och vi är på god väg att anpassa oss också när det gäller sysselsättningen, så att vi har en arbetslöshet i god internationell klass. Men det har ju varit avsikten. Så har man ju velat ha det.

Eric Enlund säger att socialdemokraterna verkligen inte har något fog för att den borgerliga politiken skulle ha spelat någon som helst roll i detta skeende. Och han sade att det ju hade varit ett mirakel, om man med socialdemokratisk politik hade kunnat minska underskotten och öka exporten. Sanningen är ju att miraklet inte heller inträffade med den borgerliga politiken. När socialdemokratin lämnade styret för fem år sedan hade vi inga utlandsskulder från statens sida. Vi hade ett mycket litet underskott i bytesbalansen. Det är sedan dess det har kommit. Jag säger inte att detta enbart har orsakats av den politik som drivits, men det vore orimligt att hävda annat än att man verkligen inte med borgerlig politik har kunnat åstadkomma det mirakel som Eric Enlund kräver av oss. Resultatet har blivit

det motsatta, och resultatet förskräcker.

Jag har redan tidigare sagt, fru talman, att finansutskottets majoritet inte har kunnat ge ens hoppet om att man skall kunna vända på den olyckliga utvecklingen i landet f. n. genomgå. Det anförande finansutskottets ordförande nyss höll bekräftade den uppfattningen mer än vad jag hade önskat.

Anf. 30 LARS TOBISSON (m) replik:

Fru talman! Finansutskottets ordförande hade en formulering i sitt anförande som verkligen gjorde mig förvånad. På tal om skatteuppgörelsen och den skattepolitik som trepartiregeringen förde sade han att varken folkpartiet eller centerpartiet någonsin torde ha tänkt sig en marginalskattereform frikopplad från lönejusteringar, avdragsfrågor och annat som sedan har blivit villkor för att sänka marginalskatten. Är det verkligen på det viset? Är Eric Enlund missledd på något sätt av sina kolleger i regeringen?

Jag måste få vända mig också till ekonomi- och budgetministern. Är det sant att centern och folkpartiet från början har varit inställda på att det måste ske en koppling mellan t. ex. avdragsbegränsningen och den första etappen i marginalskattesänkningen? I så fall är ju allting som regeringen har släppt ifrån sig i den här frågan missvisande.

I det ekonomiska handlingsprogrammet fanns ingenting om en sådan koppling. Det var där det första gången angavs, efter vad jag förstår i stor utsträckning på grundval av yrkanden från folkpartihåll, att reformen skulle inledas 1982. Såvitt jag vet har man i diskussioner inom regeringskansliet varit enig om att det var omöjligt att hinna företa avdragsbegränsande åtgärder redan 1982. Sedan har detta framkommit i propositioner och i olika omgångar. I det förhandlingsbud som lades till socialdemokraterna fanns en detaljerad skatteskala med marginalskattesänkningar för 1982, 1983 och 1984. Vad som därutöver fanns var utfästelser om att företa utredningar beträffande avdragsbegränsningar, proms, inflationskydd osv. men ingen bindning vid att genomföra det ännu så länge okända resultatet av dessa utredningar.

Det var ju först i nattöverenskommelsen som man vände på steken och gjorde den här kopplingen. Man sade: Nu skall vi företa avdragsbegränsningar – vi vet inte riktigt hur, vi skall inskränka på inflationskyddet, även om vi inte vet exakt hur det skall ske osv. Detta var förutsättningar för en sänkning av marginalskatterna. Då var det inte längre fråga om några detaljerade och konkreta förslag. Det var bara en förhoppning om att om man kom överens på de andra punkterna, så kunde det bli en marginalskattesänkning ned till 50 % för huvuddelen av inkomsttagarna. Jag kan inte förstå det, och jag måste fråga finansutskottets ordförande: Är det ett misstag att Eric Enlund tror att regeringen, eller åtminstone mittenpartierna, aldrig har haft uppfattningen att man skulle lägga fram en marginalskattereform i ett första steg utan vidhängande avdragsbegränsningar?

Nr 161

Tisdagen den
9 juni 1981

*Den ekonomiska
politiken, m. m.*

Tisdagen den
9 juni 1981

*Den ekonomiska
politiken, m. m.*

Anf. 31 CARL-HENRIK HERMANSSON (vpk) replik:

Fru talman! Jag vill ge Eric Enlund rätt på en punkt, nämligen när han polemiserar mot moderaterna och säger att deras påstående är falskt om att skatteöverenskommelsen mellan socialdemokraterna och mittenpartierna skulle vara en kapitulation för socialdemokratin. Det har jag också svårt att förstå. Om man tittar på effekterna av överenskommelsen för en del höginkomsttagare tycker jag att det snarare verkar som om skatteöverenskommelsen vore en kapitulation för andra partier.

Låt oss ta två personer som inte har några underskottsavdrag. Om en person har 300 000 kr. i inkomst får han eller hon, enligt den här skatteöverenskommelsen, en skattesänkning med 28 854 kr. Om en person har en miljon i inkomst får han eller hon en skattesänkning med 98 854 kr. Detta är de effekter som har framräknats av budgetdepartementet.

Jag vill ställa några frågor till Eric Enlund: Om man nu genomför den föreslagna sänkningen av marginalskatterna, som får sådana här effekter i vissa inkomstlägen, hur ställer Eric Enlund det i relation till sitt tal om uppoffringar för alla i Sverige? Är det verkligen en stor uppoffring för den här personen med en miljon i inkomst att få 98 000 kr. ytterligare kvar efter det att skatten är betald? Jag tycker att det verkar precis tvärtom. Och hur tror Eric Enlund att effekterna blir på den privata konsumtionen av de här stora skattesänkningarna för höginkomsttagarna? Kan man räkna med att det blir en minskning av den privata konsumtionen om man ger så stora skattesänkningar till höginkomstgrupper? Jag tror att det blir precis tvärtom!

En annan fråga, där Eric Enlund inte svarade på mitt spørsmål, gällde arbetslösheten. Jag ville ha ett svar på frågan hur folkpartiet och centerpartiet kunde motivera en så stor och omfattande arbetslöshet som vi trots allt har i Sverige. Det är nämligen så att vi inte bara måste räkna med den öppna arbetslösheten på 100 000 personer, som jag förut påpekade, utan vi har också en rad andra grupper. Sammanlagt är det flera hundra tusen människor som har ställts utanför produktivt arbete, utanför den vanliga produktionsapparaten. Det här är en utomordentligt viktig fråga, inte bara för de arbetslösa själva utan också för samhället, därför att arbetslösheten medför ett produktionsbortfall och ett inkomstbortfall som är utomordentligt stort. LO-tidningen påvisar i sitt senaste nummer att om man tar enbart de 29 000 arbetslösa ungdomarna innebär deras arbetslöshet ett skattebortfall för staten på inte mindre än 1,5 miljarder kronor per år. Då har man ändå inte räknat med produktionsbortfallet!

Anf. 32 ERIC ENLUND (fp) replik:

Fru talman! Det är nödvändigt för mig att fatta mig kort när det gäller Carl-Henrik Hermanssons replik.

Jag vill ta upp frågan om arbetslösheten och bara peka på en enda sak. Ni säger i er motion att arbetslöshetsfrågorna, sysselsättningsfrågorna, kan lösas endast genom en socialistisk planhushållning. En sådan vill inga andra partier här i kammaren införa, och därför är det litet meningslöst att i detalj

gå in på de yrkanden och krav som C.-H. Hermansson och kommunisterna i övrigt ställer.

Med anledning av Lars Tobissons inlägg vill jag peka på den märkliga metod ni använder i er reservation, när ni citerar propositionen – men, märk väl, bara i de delar som gäller värdet av en marginalskattereform, som vi alla är överens om, och det som står där om tidschemat för reformens genomförande. Men ni citerar inte det avsnitt i handlingsprogrammet som gäller anpassningen av bruttolönerna, uttalandet om totalfinansiering eller passusen om överläggningar med arbetsmarknadens parter och med socialdemokraterna. Även detta finns med i propositionen. Varför glömmer ni bort det i er reservation, Lars Tobisson?

Det finns anledning att fråga om det inte är så att ni moderater inte längre vill kännas vid trepartiregeringens uttalanden om en samordning av marginalskattereformen med en anpassning av bruttolönerna och en lösning av avdragsfrågorna.

Vidare: Är ni konsekvent emot en bred uppgörelse i skattefrågan?

Sedan några ord till Kjell-Olof Feldt. Den anpassning som svensk ekonomi nu måste genomgå gäller just hänsynstagandet till de faktiska nya omständigheterna. Regeringen har vidtagit en rad sådana åtgärder. Jag skall nämna några: stimulans av investeringarna, förmånliga avdragsregler, frisläpp av investeringsfonderna, stimulans av byggverksamhet och industribeställningar, bättre exportkreditmöjligheter. Det här tror Kjell-Olof Feldt uppenbarligen inte på. Vidare: sparstimulanser för att få fram investeringspengar, lindring av dubbelbeskattningen av aktier, stimulans till småföretagen – inte heller de åtgärderna tror Kjell-Olof Feldt tydligen på. Inte heller åtgärder för en rörligare arbetsmarknad, översyn av ledighets- och anställningsskyddslagarna, som bl. a. berör ökade möjligheter till provanställning, tycks Kjell-Olof Feldt tro betyder någonting.

Jag tror för min del, fru talman, att de här åtgärderna kan få mycket stor betydelse när en företagare – stor eller liten – står inför valet: Skall jag nu ge upp eller skall jag fortsätta? Eller när man står inför ett generationsskifte: Skall vi sälja företaget till en konkurrent, som kanske lägger ned det, eller skall vi försöka fortsätta? Då kan dessa stimulansåtgärder, som vidtas av regeringen, få stor betydelse.

Men om det nu är så att du, Kjell-Olof Feldt, inte tror på de här åtgärdernas betydelse – vad har du då att föreslå utöver införande av ett löntagarfondsystem och ytterligare pålagor på företagen?

Anf. 33 KJELL-OLOF FELDT (s) replik:

Fru talman! Eric Enlund högg till med alla de kraftfulla åtgärder som regeringen sägs ha vidtagit under den senaste tiden. Tror inte Kjell-Olof Feldt på stimulans av investeringar, ropar Eric Enlund. Det är svårt att göra det, när regeringen samtidigt måste visa att dessa investeringar kraftigt sjunker. Då kan väl inte stimulansen ha haft någon verkan?

En lindring av dubbelbeskattningen borde jag enligt Eric Enlund tro särskilt mycket på. Vilka jobb har det skapat, Eric Enlund? Kan Eric Enlund

peka på att några andra än de aktieägare som fick sig en rejäl dusör i form av sänkt skatt har haft något positivt att hämta från den reformen?

Folkpartister talar alltid numera om rörligare arbetsmarknad. Jag är inte säker på att man inom det nuvarande duumviratet av regeringspartier menar samma sak med det.

Jag vet inte vem man skulle kunna locka med att säga att det pågår en översyn av trygghetslagarna. Inte lockar det folk att söka sig till industrin – det är ju dit ni vill ha folk nu, Eric Enlund! Får de nu höra att tryggheten där blir sämre och att arbetsgivarna på nytt kan sparka vem de vill, är det inte ett sätt att flytta över folk till industrin!

Om jag inte tror på de här åtgärderna är det alltså grundat på en viss saklig bedömning. Vad som framför allt gör att jag upplever i varje fall en del av dem som farliga – det var C.-H. Hermansson innc på frånan en annan utgångspunkt, men där har han fel – är att kostnaderna för det ni säger skall öka kapitalets villighet att gå in i industrin och öka sparandet systematiskt fördelas på ett sådant sätt att ett fåtal av landets medborgare den vägen får en väsentlig förbättring av sina villkor. Åt alla de andra säger ni: Uppoffringar, nedskärningar, sparande. Det är det som gör att ni håller på att slå sönder någonting som en gång i tiden var väsentligt i det här landet, nämligen att man kände att när det var fråga om uppoffringar, så fördelades de efter förmågan att bära dem. Ni leds av föreställningar om nödvändigheten av att göra vissa marknader attraktiva, vilket samtidigt skadar de mål ni själva uppställer.

Sedan, Eric Enlund, höll jag ett anförande på 33 minuter, och huvuddelen av det anförandet ägnade jag åt att beskriva det slags politik som socialdemokratin vill föra men som ni säger nej till.

Anf. 34 LARS TOBISSON (m) replik:

Fru talman! Eric Enlund undvek att besvara min fråga genom att gå till motattack och hävda att vi moderater i vår reservation och även i övrigt endast citerar vad som har stått i tidigare regeringsdokument om marginalskattereform, inte om andra delar. Det ser jag som egendomligt. Jag ägnade en stor del av mitt anförande här i debatten åt att just klargöra att vi står bakom t. ex. tanken på totalfinansiering, och anlade en rad synpunkter på hur en sådan skulle uppnås.

Jag har också berört avdragsfrågorna. Men där vill jag påminna Eric Enlund om att i handlingsprogrammet berörs inte avdragsfrågorna i samband med marginalskattereformen. Det finns ett avslutande avsnitt om de här problemen – underskottsavdragen – där det sägs att en marginalskattesänkning är i sig ägnad att avhjälpa en del av de problem som kan hänföras till avdragssystemet. Vidare påvisar man att det tidigare vidtagits åtgärder: man har tillsatt utredningar, som alla sysslar med den här frågan.

Och min poäng är: Det finns lika litet i handlingsprogrammet som i senare dokument någon koppling mellan marginalskattereformens första år, som var utsatt till 1982, och någon sorts samtidig åtgärd på avdragssidan. Jag frågar återigen Eric Enlund: Är Eric Enlund missledd? Medger Eric Enlund

att han har fel, när han i sitt anförande säger att varken folkpartiet eller centern någonsin torde ha tänkt sig en marginalskattereform som var frikopplad från t. ex. avdragsfrågan?

Det sades i handlingsprogrammet, och det fullföljdes ju också, att man skulle ha överläggningar med socialdemokraterna. Det har vi varit med på, och vi skulle med stor tillfredsställelse ha hälsat en samförståndsuttörelse, då det är naturligt att riksdagsmajoriteten ändå får åtskilligt med av sina förslag. Vi kan däremot inte vara med på något som innebär uteslutande eftergifter när det gäller intagna ståndpunkter på den borgerliga sidan och en kapitulation för socialdemokratisk skattepolitik.

Och låt mig till slut fråga utskottets ordförande Eric Enlund: Har utskottets ordförande läst reservationen från socialdemokraterna, där de på tal om skatteuttörelsen säger att den är en del av ett större samlat skatteprogram som socialdemokraterna har lagt fram. Det innefattar då, förutom begränsningar av avdragsrätten, införande av produktionsfaktorskatt – det är liksom inget tal om att det skall vara arbetsgivaravgifter i stället – samt skärpt förmögenhetsskatt och skärpt skatt på realisationsvinster.

Är Eric Enlund och regeringen beredda att slå in på det här, som av socialdemokraterna i reservationen uttryckligen anges vara en del av deras program?

Anf. 35 CARL-HENRIK HERMANSSON (vpk) replik:

Fru talman! Finansutskottets ordförande Eric Enlund säger att han inte diskuterar med oss därför att vi är anhängare av socialistisk planhushållning. Ja, det är en nutida liberal ståndpunkt som herr Enlund intar. De som började företråda liberala idéer och liberala partier här i landet hade lyckligtvis en något annan uppfattning.

Det är riktigt att vi i vår motion skriver att arbetslöshetens fullständiga avskaffande kräver en socialistisk planhushållning, och det tror vi är en hållbar ståndpunkt. Men samtidigt ställer vi en rad konkreta förslag om hur man redan nu skall kunna minska arbetslösheten genom att hejda utarmningen av industriproduktionen, höja den genomsnittliga förädlingsgraden, bygga upp en samhälleligt ägd och organiserad industrisektor, öka bostadsbyggandet, förbättra den kollektiva trafiken osv. Det finns alltså en rad konkreta förslag, som också sammanfattas i kravet att man bör ha ett industriprogram för 100 000 nya industriarbeten före 1980-talets utgång.

Det är möjligt att herr Enlund misstänker att man för att kunna uppfylla dessa rimliga krav måste införa socialism i Sverige. Vi har kanske litet mera tilltro till det nuvarande ekonomiska systemet, eftersom vi menar att det även inom detta systems ram skulle vara möjligt att göra en del mot arbetslösheten och öka antalet arbeten inom industrin. Det är detta som vi vill diskutera här i riksdagen i dag.

Om herr Enlund skall tillämpa den där stränga principen, bör han f. ö. även upphöra att diskutera med företrädare för socialdemokraterna. Läs socialdemokraternas partiprogram! Det är förfärligt från den här synpunkten, herr Enlund. Jag tror emellertid att det är rätt ohållbart att vidhålla

synpunkten att bara diskutera med dem som tycker som man själv. Jag vill därför dra ytterligare en lans för de konkreta förslag som jag ställde i mitt anförande. Enligt min mening är det strategiskt viktiga som vi måste göra just nu att ta upp kampen för det första mot arbetslösheten och för det andra mot inflationen. Kunde vi under de närmaste tre åren skapa 100 000 nya arbeten inom den offentliga sektorn och inom industrin, skulle vi nämligen också ha kommit en bra bit på väg för att lösa de problem som herr Enlund med rätta har dragit fram i debatten: underskottet i bytesbalansen och underskottet i statsbudgeten. Vi skulle också kunna åstadkomma något i kampen mot inflationen.

Detta är ju konkreta förslag, och jag är förvånad över att vi inte kan få en debatt om dem.

Anf. 36 ERIC ENLUND (fp) replik:

Fru talman! Jag resonerar gärna med C.-H. Hermansson, det kan jag försäkra, men C.-H. Hermansson vet mycket väl att debattreglerna här i kammaren inte gör det möjligt att mera utförligt kommentera tre föregående talare.

När det gäller Lars Tobissons senaste inlägg vill jag svara: Jag är varken missledd eller har läst fel. I de aktstycken som trepartiregeringen lämnade ifrån sig den 3 februari och den 26 mars omnämns förutom marginalskatte-reformen också avdragsfrågorna och en justering av bruttolönerna. Det är litet märkligt att moderaterna i sin reservation väljer att bara citera vissa bitar och utelämna andra.

Kjell-Olof Feldt ironiserar även i dag över att jag nämner ordet uppförlingar och talar om att svenska folket måste vara berett till sådana. Nu vet jag att det finns samma formuleringar i era tidigare reservationer. Jag hoppas. Kjell-Olof Feldt, att ironin inte är ett uttryck för en underskattning av betydelsen av den enskilda individens livsinställning i ett demokratiskt samhälle och förmåga att ta ansvar och visa hänsyn till andras önskemål. Underskattar man betydelsen av detta, kan man inte heller tro på vad jag brukar kalla demokratins metod, nämligen att det bästa sättet att förändra ett samhälle är att bygga på medborgarnas egen övertygelse och inte försöka tvinga dem.

I mitt anförande försökte jag också lyfta fram de faktorer som jag menar är huvudorsaken till våra ekonomiska problem. Dem vill Kjell-Olof Feldt över huvud taget inte diskutera. Men är det inte så, Kjell-Olof Feldt, att om man vill råda bot på svåra problem, är det nödvändigt att reda ut deras orsaker? Men både i er partimotion och i reservationerna låtsas ni nästan som om dessa ändrade villkor inte existerar, och därför går inte heller argumentationen ihop. Ni har tidigare hårt kritiserat devalveringarna 1977 och de övriga kostnadsanpassningarna, men i reservation nr 1 uttrycker ni närmast er anslutning till dessa åtgärder. Och när ni nu anmärker på att den ekonomiska politiken var alltför expansiv närmast efter devalveringarna, vill jag påminna om att ni under åren 1978 och 1979 på intet sätt ville medverka till en åtstramning. Tvärtom gav ni ett stort antal överbud både inom näringspoli-

tiken och på andra områden. De senaste årens utveckling beskriver ni utan att ens nämna att oljekostnaderna nära nog fördubblades under 1979, trots att detta var en av de viktigaste orsakerna till den kraftiga ökningen av bytesbalansunderskottet.

Gör inte detta ändå, Kjell-Olof Feldt, intryck av en opposition som dels försöker göra en felaktig verklighetsbeskrivning, dels står ganska tomhänt när det gäller alternativ till den politik som regeringen för?

Förste vice talmannen anmälde att Kjell-Olof Feldt anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 37 ROLF RÄMGÅRD (c):

Fru talman! Det talas mycket om ekonomisk kris i vårt land. Krisens innehåll kan sammanfattas i följande punkter, enligt de debatter som har förekommit här i kammaren och i massmedierna:

Vi har ett stort underskott i vår bytesbalans och därmed också en växande utlandsskuld. Vår exportindustri har förlorat marknadsandelar. Statsbudgeten har ett stort underskott, som vi inte kan leva med varaktigt. Vi har byggt upp en mycket hög standard i vårt land. Det har fört oss fram till en ledande position i världen i standardavseende. Vårt problem är att vi till stor del har lånat ihop till denna standard från andra länder.

När vi talar om vår ekonomiska situation är det alltså viktigt att komma ihåg att vi gör detta från en mycket hög välstandsposition. Vi får inte gripas av resignation. Det är också viktigt att vi har perspektiv på vår situation. Om vi lyfter blickarna ut över våra gränser upptäcker vi att Sverige inte är det enda land i världen som har ekonomiska svårigheter i dag. Det finns många länder som får ta itu med sina kriser från en betydligt sämre position än vad vi får göra. Sverige bör ha goda möjligheter att klara krisen.

Det finns dock inga patentlösningar på 1980-talets problem. Jag tror t. ex. inte att 1980-talets problem löses genom att vi går tillbaka till 1960-talets politik med koncentration, stordrift och ohämmad konsumtionsökning som dominerande politiska mål för vissa meningsriktningar.

Oljeprishöjningarna har spelat en avgörande roll för den situation som vi nu befinner oss i. Inget land kan gå opåverkat från så dramatiska stegringar av oljepriserna som förekommit under 1970-talet. Hela västvärldens ekonomi lider av sviterna från oljeprishöjningarna.

Den internationella tillväxten har blivit betydligt lägre, samtidigt som världsinflationen når upp till nivåer som bara för några decennier sedan tedde sig som helt orimliga. För västvärldens industriländer har arbetslösheten blivit ett dominerande problem.

Det skulle då vara besynnerligt, om inte Sverige också i en betydande utsträckning hade drabbats på samma sätt. Våra industrier har fått ökade avsättningssvårigheter på världsmarknaden. Vi har också fått stora underskott i vår bytesbalans. Men på en punkt skiljer dock Sverige ut sig klart fördelaktigt vid en internationell jämförelse. Arbetslösheten har kunnat bekämpas betydligt mera framgångsrikt än i de flesta andra länder.

Parallellt med oljeprishöjningarna pågår sedan ett antal år ett skede av betydande internationell strukturomvandling. Denna har påverkat traditionella industribranscher, såsom varvs-, stål- och textilindustrin.

Världen har fått se nya, unga industrinationer växa upp och delta i den internationella konkurrensen. När konkurrensen från andra länder ökar känns det besvärande, och det kan komma att kännas ännu mera besvärande de närmaste åren. Vi måste dock komma ihåg att det växande välståndet i dessa länder på längre sikt kan hjälpa till att öppna nya marknader för svenskt näringsliv och svenskt kunnande.

I det korta perspektivet måste vi dock räkna med fortsatta struktur- och omställningsproblem för delar av det svenska näringslivet. Vi måste leva hela 1980-talet med dessa problem.

En del av de svenska ekonomiska problemen är hemmagjorda. Mot mitten av 1970-talet upplevde svenskt näringsliv en våldsam kostnadsexplosion, som allvarligt försvagade konkurrenskraften. Vi fortsatte under större delen av 1970-talet att öka vår konsumtion, privat och offentligt, som om vi hade en lika hög ekonomisk tillväxt som under 1960-talet. Men den ekonomiska tillväxten var bara hälften så hög. Det gjorde att nästan ingenting av den växande kakan blev över till sparande och produktiva investeringar. Vi konsumerade nästan alltihop. Slagkraften i det svenska näringslivet urholkades. Det är nu angeläget att vi utan dröjsmål reparerar dessa skadeverkningar, så att svenskt näringsliv återigen med kraft kan möta den internationella konkurrensen.

De krav som den ekonomiska politiken under åren framöver måste inriktas på att förverkliga ligger i linje med det huvudalternativ som skisseras i 1980 års långtidsutredning. Det är på den vägen vi måste vandra under 1980-talet, om vi skall kunna trygga sysselsättning och välfärd i Sverige. Då emellertid utvecklingen under 1980 – och av propositionens prognoser att döma under 1981 – så väsentligt tycks avvika från denna kurs, måste vi nog räkna med att vi skall ha slutet av 1980-talet som riktpunkt för att nå balans.

Det betyder givetvis inte att vi skall pruta på våra villkor och ambitioner. Tvärtom innebär det förhållandet att anpassningsprocessen redan är kraftigt försenad, att ansträngningarna att föra oss in på rätt bana måste intensifieras. De aviserade sparmålen budgetåret 1982/83 på 12 miljarder ligger alltså fast.

De socialdemokratiska motionärerna och reservanterna i finansutskottet delar den uppfattningen att det behövs krafttag för att komma till rätta med balansbristerna i ekonomin. Mot den bakgrunden är det förvånande att socialdemokraterna inte presenterar några konkreta förslag till besparingar eller ens antyder något riktmärke för hur kraftig återhållsamheten med utgifterna bör vara. Såvitt jag kan se finns inget genomarbetat alternativ i socialdemokraternas motion i det avseendet.

Den ekonomiska politikens inriktning bör vara att dels säkerställa ökad produktion, dels se till att produktionsökningen används för att förbättra vår

bytesbalans. Den svenska ekonomins produktivitet och produktionsförmåga måste förbättras.

Tyngdpunkten bör ligga på skattepolitiken – marginalskattereformen är därvid en del, inte allt – på åtgärder för att trygga företagens kapitalförsörjning samt på åtgärder för att få en bättre fungerande arbetsmarknad och en effektiv regionalpolitik.

Som jag har antytt tidigare, fru talman, innebär sparmålet 1982/83 en utomordentligt hård budgetprövning. Den tillväxt i ekonomin som vi kan åstadkomma måste i största utsträckning reserveras för ökad export och ökad kapitalbildning.

Det hade kanske varit värdefullt om man i kompletteringspropositionen mera planmässigt hade kunnat visa på hur nedskärningar och aktiva offensiva insatser kompletterar varandra. Inte minst ur sysselsättningssynpunkt är detta viktigt.

En del viktiga åtgärder i offensiv riktning har nämligen redan vidtagits och flera kommer. För att nämna några vill jag peka på att näringslivets investeringar har stimulerats genom byggnadsverksamhet och industribeställningar. I vår har riksdagen också tagit ställning till tre propositioner som var och en berör centrala näringspolitiska områden, nämligen industri-, energi- och arbetsmarknadspolitiken.

Införandet av skattefondssparandet, åtgärder för att stimulera småföretagsamheten, lindring av dubbelbeskattningen av aktieutdelningar liksom översyn av lagstiftningen om anställningsskydd och lagen om ledighet för studier m. m. skall också ses i ljuset av det ovan angivna syftet att stimulera till offensiva satsningar i näringslivet.

Nu måste näringslivet se detta som en utmaning och även investera för att få fram nya produkter. I det här sammanhanget är det också värdefullt med den översyn av anställningsskyddslagen som syftar till att vidga möjligheterna till provanställning av ungdomar. Ändrade regler i detta hänseende skulle på ett verksamt sätt bidra till att näringslivet i ökad utsträckning anställer ungdomar som kommer direkt från grund- och gymnasieskolan.

De mindre och medelstora företagens speciella problem måste klaras ut. Människans vilja att enskilt satsa i exempelvis ett hantverksyrke eller i samverkan satsa på nyföretagande bör uppmuntras.

När vi nu i den rådande ekonomiska situationen måste hålla tillbaka den offentliga sektorns utgiftsökning, är detta inte liktydigt med en nedvärdering av den offentliga sektorns betydelse. I den offentliga sektorn ingår t. ex. socialförsäkringssystemet. Det utgör en omistlig del i en modern välfärdsstat. Det är emellertid på längre sikt en ohållbar situation att de offentliga utgifterna växer snabbare än de samlade resurserna. Om detta får fortgå, kommer de negativa följderna i form av stagnation, inflation och arbetslöshet att hårdast drabba just dem som det sociala trygghetssystemet är uppbyggt för att skydda.

Av den offentliga verksamheten svarar kommuner och landsting för ungefär 70 %. Kommunerna tar i anspråk närmare en fjärdedel av bruttonationalprodukten. Kommunernas anpassning till den samhällseko-

nomiska utvecklingen har stor, för att inte säga avgörande, betydelse för strävan att nå ekonomisk balans. Långtidsutredningens bedömning är att 1 % i kommunal volymökning är vad vi bör anpassa oss till de närmaste åren. Regeringen har anslutit sig till långtidsutredningens bedömningar på denna punkt.

I år har riksdagen vid behandlingen av proposition 116 på finansutskottets hemställan ställt sig bakom den förra regeringens bedömningar att den kommunala konsumtionen 1982 inte bör tillåtas öka med mer än 1 % i volym.

Det är helt klart att statsmakterna har ett mycket stort ansvar, och de är skyldiga till mycket av den kommunala konsumtionen genom reformer som lagts på kommunerna utan att staten grundligt analyserat de ekonomiska konsekvenserna av dessa reformer.

Finansutskottet har vid ett flertal tillfällen också betonat att reformer som kommunerna ålagts att genomföra också måste finansieras. För att man skall klara verksamheten inom det nu begränsade ekonomiska utrymmet, blir det nödvändigt att ompröva redan beslutade reformer.

I de kalkyler som kommunalekonomiska arbetsgruppen (KEA) räknat fram sägs att den enda utvägen för att klara också en till 1 % sänkt konsumtionstillväxt 1982 utan kraftiga utdebiteringshöjningar är att statsmakterna omprövar flertalet av de reformer som berör den kommunala verksamheten under de närmaste åren. Genomförandet av en rad av de reformer som på senare tid beslutats av riksdagen måste enligt utskottets mening därför skjutas på framtiden, om de angivna målsättningarna skall kunna uppfyllas.

Det är därför tillfredsställande att regeringen nu i kompletteringspropositionen konkret redovisar olika områden för omprövningar och att riksdagen får en samlad bedömning. Finansutskottet vill nu som tidigare betona vikten av att man ändrar på regler och föreskrifter som kan inverka styrande på ökningen av kommunernas ekonomiska volym. På områden där riksdagen redan beslutat krävs en medverkan från riksdagen för att revidera dessa planer, och sådana förslag kommer redan till hösten. Det gäller grundskolans läroplan, genomförandet av den samlade skoldagen, frågan om underställning av planer för omsorgen om psykiskt utvecklingsstörda och riktlinjer för den regionala och kollektiva persontrafiken. En proposition om förenkling av statliga regler inom barnomsorgen har nyligen antagits av riksdagen.

Socialdemokraterna har i sin reservation inte kunnat acceptera en takt i kommunernas volymökning om 1 % utan anser i stället 2 % volymökning vara tillämplig också på längre sikt. Inte heller här har socialdemokraterna i sin motion och reservation några konkreta förslag. Det hade naturligtvis varit på sin plats att också oppositionen kunnat redovisa områden av begränsningar i kommuner och landsting, i synnerhet när man rent allmänt säger att den kommunala volymökningen måste begränsas. Planerna för barnomsorg och långtidssjukvård bör enligt motionärerna ligga kvar enligt tidigare beslut.

Låt mig i det sammanhanget påpeka vad utskottets majoritet har konstaterat när det gäller att tillgodose efterfrågan på barnomsorg. Under senare hälften av 1970-talet har varje årskull nyfödda barn varit klart mindre än under 1970-talets första hälft. Det innebär att med den utbyggnad som hittills skett sedan riksdagen år 1976 antog en utbyggnadsplan för barnomsorgen för åren 1977–1981 kan en väsentligt större andel barn av varje ärgång få omsorg även vid en reducerad utbyggnadstakt. Sedan finns det naturligtvis möjligheter för kommunerna att själva prioritera.

Enligt de överläggningar som skett mellan regeringen och kommunförbunden är barnomsorgen och långtidssjukvården sådana områden som skall ha högsta prioritet. Hur ser det då ut i praktiken?

För 1980 har kommundepartementet studerat 29 kommunala bokslut. Det är alltså drygt 10 % av antalet kommuner i vårt land. Vad som då är ägnat att inge oro är att 19 av de 29 kommunerna hade en kostnadsökning på huvudprogrammet för gemensam kommunadministration om 20 % eller mer. Om detta är ett tecken på att de kommunala förtroendemännen har svårt att stå emot de ledande kommunala tjänstemännens önskemål om utökade administrativa resurser, är det illavarslande. I ett kärt ekonomiskt läge får vi inte satsa på en växande byråkrati. Här finns möjligheter att fördela om resurser till t. ex. barnomsorg och äldrevård.

Socialdemokraterna har i finansutskottet också reserverat sig emot majoritetens skrivningar om reglering av den kommunala verksamheten. Man konstaterar från reservanternas sida att den tillsatta stat-kommungruppen, som har till uppgift att ta bort kostnadshöjande statlig detaljreglering, inte kommit särskilt långt. Resultatet har varit magert för kommunerna, och arbetet måste bedrivas med kraft i fortsättningen, anser socialdemokraterna.

Låt mig konstatera att stat-kommungruppen har arbetat i drygt ett år. Men mycket har man hunnit med, och mer är på gång. Förslag skall läggas fram inom en rad områden. En första fas av utredningsverksamheten har därför varit att kartlägga olika förändringsförslag. En viktig utgångspunkt är också de besparingskataloger som upprättats genom de båda kommunförbundens försorg.

Med de nämnda undersökningarna som grund är stat-kommungruppens utredningsarbete nu inriktat på att göra sektorsvisa studier och lägga fram konkreta förslag till förändringar. Arbetsgruppen har bl. a. framlagt förslag om besparingar genom förenkling av provningen av el-, vatten- och värmemätare. Inom parentes kan nämnas att många kanske rycker på axlarna åt detta, men det innebär faktiskt en besparing på ca 1 miljard. Förslag har också upprättats om att förenkla den statliga tillsynen inom omsorgsvården och inom arbetsmiljösektorn. Studier pågår vidare rörande kollektivtrafiken och husbyggnadsprocessen.

Fru talman! På några områden har det arbetats särskilt konkret inom departementet och regeringen för att få ner kostnaderna och kostnadsexplosionen för bl. a. kommunerna. Mycket är som sagt på gång och kommer att förverkligas under de närmaste åren. Det är ett stort ansvar som ligger på den

kommunala sektorn, som har stor betydelse för den totala samhällsekonomiska balansen. Ansvaret ligger här tungt också på regering och riksdag, som under de närmaste åren är tvungna att fatta beslut som kan ha negativa verkningar ute i kommunerna och för människorna. Men vid en samlad bedömning av de fördelningspolitiska effekterna finner man att detta på sikt kommer att vara positivt för att man skall kunna behålla den sociala välfärd som vi alla mår om.

Därmed, fru talman, yrkar jag bifall till finansutskottets hemställan på samtliga punkter.

Anf. 38 Ekonomi- och budgetministern ROLF WIRTÉN:

Fru talman! Med en viss förenkling kan man säga att huvudproblemen i svensk ekonomi sammanfattas i fyra statistiska sifferserier, nämligen de som beskriver inflationen, bytesbalansen, saldöt i statsbudgeten samt arbetslösheten.

Och utformningen av den ekonomiska politiken måste i stor utsträckning bestämmas av hur dessa sifferserier utvecklas.

Ser vi tillbaka på vad som hänt det senaste året, så kan vi konstatera att få länder har haft så låg öppen arbetslöshet som Sverige,

att den svenska inflationstakten ganska exakt legat på genomsnittet för Västeuropa,

att bytesbalansunderskottet varit jämförelsevis stort, även om Sveriges utländska nettoskuld sättning ännu är ganska beskedlig, samt

att det snabbt ökande negativa saldöt i statsbudgeten är den obalans som kanske mest skiljer oss från andra länder.

Den utveckling vi kan se framför oss under det närmaste året innebär en tendens till en ökning av arbetslösheten – dock inte till en nivå som kortfattat är jämförbar med den normala i OECD-länderna –,

minskad inflationstakt,

något förbättrat bytesbalansunderskott, samt

fortsatt ökning av underskottet i statsbudgeten.

Mot den här bakgrunden framstår inriktningen av en offensiv ekonomisk politik som tämligen given. Den bör ha det dubbla syftet att å ena sidan säkerställa ökad produktion och å andra sidan se till att produktionsökningen inte används för att öka vår inhemska konsumtion utan för att förbättra vår bytesbalans. Samtidigt måste budgetunderskottet angripas på ett verkningsfullt sätt. Och det bör i första hand ske från utgiftssidan.

Det här är svåra uppgifter, som flera talare har påpekat under dagens debatt. Skall det gå att klara dem, så behövs det åtgärder av flera slag. Den svenska ekonomins produktivitet och produktionsförmåga måste förbättras. Det kräver en ändrad skattepolitik, åtgärder som tryggar företagens kapitalförsörjning samt insatser som kan få arbetsmarknaden att fungera bättre.

En lång rad åtgärder som beslutats, föreslagits eller aviserats under det senaste året har också den inriktningen, t. ex. den kommande skattereformen, skattefondssparandet, lindringen av dubbelbeskattningen på aktiecut-

delningar, förslagen om att påverka arbetsgivarnas rekryteringspolitik genom s. k. arbetsförmedlingskontrakt och översynen av anställnings-skyddslagen, ledighetslagarna och sjukförsäkringens karensbestämmelser.

Främjande av näringslivets investeringar genom förmånliga avdragsregler, frisläpp av investeringsfonder, stimulans av byggnadsverksamhet, industri-beställningar m. m. hör också hemma i detta sammanhang, liksom förslagen om ändring av virkesbeskattningen.

Alla de här insatserna för att förstärka den svenska ekonomins produktionsförmåga måste kombineras med en återhållsam efterfrågepolitik.

Det är lika bra att en gång för alla slå fast, att utrymmet för konsumtionsökningar är mycket litet, troligen inget alls under de närmaste åren.

Den möjliga konsumtionsökningen – och mer därtill – tog vi ut redan under överbrygningspolitikens år vid mitten av 1970-talet. Sedan dess har vi lånat för att finansiera vår höga konsumtionsstandard. Nu måste vi börja betala tillbaka. Då behöver vi använda en stor del av den produktionsökning vi kan åstadkomma under 1980-talet.

Resterande del av produktionsökningen måste i allt väsentligt användas för att öka våra investeringar. Dagens låga investeringsnivå är ett större hot mot vår framtida levnadsstandard än kanske något annat.

Socialdemokraterna har uppenbarligen en annan uppfattning än regeringen om hur den nödvändiga åtstramningen skall fördelas mellan offentlig och privat konsumtion. På annat sätt kan man inte tolka det förhållandet att de föreslår en dubbelt så snabb kommunal konsumtionsökning som regeringen.

Även regeringen prioriterar i viss mening den kommunala konsumtionen framför statlig och privat konsumtion. Det utrymme på 1 % årligen som nu ges den kommunala sektorn förutsätter exempelvis en inte obetydlig minskning av den statliga konsumtionen och av reallönerna.

Den ökningstakt i de kommunala konsumtionsutgifterna som socialdemokraterna föreslagit kräver en ytterligare minskning av reallönerna för att ekvationen skall gå ihop.

Sedan mitten av 1970-talet har den privata konsumtionen bara stigit obetydligt, medan den offentliga däremot ökat mycket snabbt. Den privata konsumtionen har dessutom till stor del hållits uppe genom ökade transfereringar, som finansierats över de offentliga budgetarna.

De löneavtal som slutits för 1981 och 1982 har varit nödvändiga som steg på vägen mot en riktigare kostnadsnivå för svensk industri. Men samtidigt innebär avtalen att reallönen sänks påtagligt under dessa år. Enligt beräkningarna i kompletteringspropositionen skulle det röra sig om sänkningar på 4 % 1981 och 2 % 1982. Mot den här bakgrunden är det enligt regeringens mening nödvändigt att ytterligare insatser för att begränsa den inhemska konsumtionen i första hand riktar sig mot statens och kommunernas utgifter.

Att socialdemokraterna tycks ha en något annan uppfattning på just denna punkt förvånar mig. Möjligen står förklaringen att finna i den oklarhet och

brist på konkreta förslag som präglar den socialdemokratiska motionen och de socialdemokratiska reservationerna till finansutskottets betänkande.

Jag vet att det inom socialdemokratin pågår en livlig debatt om den ekonomiska politiken mellan vad man skulle kunna kalla nytänkare och traditionalister. Det är säkert ett viktigt skäl till många av oklarheterna. Socialdemokraterna är helt enkelt just nu inte kapabla att presentera ett trovärdigt och sammanhängande alternativ till regeringens ekonomiska politik.

Man bör kanske inte rikta alltför hård kritik mot denna handlingsförlamning. Den beror ju på en pågående omprövning av tidigare ofruktbara ståndpunkter, och en sådan omprövning tar en viss tid. Det är naturligt. Samtidigt är det tur för landet att socialdemokraterna inte sitter i regeringsställning medan den här interna processen pågår.

Några ord kan dock sägas om den socialdemokratiska motionen och det man med någon möda kan utläsa av vad som står där.

Flera sidor av motionen ägnas åt att kritisera de s. k. nykonservativa stabiliseringspolitiska doktriner som författarna anser sig återfinna i finansplanen. Till dessa nykonservativa modedoktriner hänför man främst den s. k. utbudsekonomin och monetarismen.

Därför var det med stort intresse jag några sidor längre fram läste på vilket sätt motionärerna motiverar sin kritik av fjolårets momshöjning, deras förord för en rejäl marginalskattesänkning, deras krav på fasta normer och disciplin i den ekonomiska politiken, deras omsorg om penningmängden och deras mycket värtaligt utvecklade oro över de effekter på just penningmängden som en kombination av fortsatt stort budgetunderskott och minskade bytesbalansunderskott skulle kunna föra med sig – allt tankar som mycket väl inryms under begreppen utbudsekonomi och monetarism.

Den socialdemokratiska kampen mot regeringen förs i sanning över en bred front och med växlande argument.

I sak är det naturligtvis riktigt att hysa oro över den "likvidisering" av den svenska ekonomin som ett bestående stort budgetunderskott kan medföra. Önskan att undvika en inflationsdrivande överlikviditet är i själva verket ett av de tyngst vägande skälen till att vi måste hålla tillbaka den offentliga utgiftstillväxten och minska budgetunderskottet.

Önskan att begränsa likviditeten är också en penningpolitisk grundtanke bakom det av socialdemokraterna så häftigt kritiserade, men bland spararna alltmer populära skattesparandet.

I kompletteringspropositionen föreslås nya tidpunkter för utbetalning av kommunalskattemedel. Genom att samordna utbetalningstidpunkterna med inbetalningsterminerna för preliminärskatt och sociala avgifter åstadkommer vi också en väsentlig minskning av likviditetrycket i ekonomin.

Alltsedan regeringen förra hösten började konkretisera olika besparingsinsatser har socialdemokraterna stått inför ett fundamentalt dilemma. De har länge hävdad att budgetunderskottet behöver minska. Samtidigt kritiserar de besparingspolitiken, accepterar bara vissa av regeringens föreslagna besparingar, täcker inte mellanskillnaden med egna besparingsförslag och förtiger

helt finansieringsaspekten på de bostads- och industripolitiska åtgärder som brukar ingå som en del i de flesta socialdemokratiska ekonomisk-politiska recept.

När socialdemokraterna hävdar både att besparingspolitiken går för långt och att budgetunderskottet är alltför stort, så blir den enda logiska slutsatsen att de vill angripa budgetunderskottet med skatthöjningar. Socialdemokraterna har också genom åren framstått som skatthöjarpartiet framför andra.

Därför är det kanske mest intressanta i den senaste motionen att den innehåller en ganska omfattande argumentering *mot* skatthöjningar. Bl. a. har man helt accepterat iakttagelsen i den reviderade finansplanen att skatthöjningar genom sin tillväxthämmande effekt undergräver basen för andra skatter.

Genom att inta denna för partiet nya ståndpunkt i fråga om skattepolitiken har socialdemokraterna hamnat i vad som åtminstone för en utomstående framstår som en något komplicerad situation. Man vill minska budgetunderskottet, man kritiserar besparingspolitiken och man vill samtidigt inte höja skatten.

Det finns naturligtvis bara *en* tänkbar väg ut ur detta dilemma, och det är att kräva en väsentligt ökad ekonomisk tillväxt. Det gör socialdemokraterna också. Och då framstår svagheten i den socialdemokratiska politiken även där i klar belysning. Ty den som vill ta del av hur socialdemokraterna konkret önskar åstadkomma en ökad tillväxt får inget svar på sina frågor – om inte kraven på löntagarfonder, strukturfonder och detaljreglering av näringslivet är avsedda att utgöra svaret.

Tyvärr får vi alltså inte veta vilka praktiska slutsatser socialdemokraterna drar av sin nyvunna insikt om att de inte längre kan fortsätta på de ständiga skatthöjningarnas väg.

I vissa avseenden har socialdemokraterna således tagit avstånd från sin tidigare politik och närmat sig regeringens syn på stabiliseringspolitikens inriktning.

Men det finns också betydande skillnader mellan regeringens och socialdemokraternas syn på stabiliseringspolitiken.

Bl. a. förbiser socialdemokraterna enligt min mening att det successivt blir allt svårare att föra traditionell stabiliseringspolitik i takt med att skatter och offentliga utgifter ökar som andel av BNP.

Att skattetrycket någonsin skulle överstiga 50 % och de offentliga utgifterna närma sig två tredjedelar av BNP tror jag aldrig att Keynes tänkte sig. Ändå har den förda stabiliseringspolitiken av hans märke bidragit till att skapa just den situationen i åtskilliga industriländer, även i Sverige.

Den traditionella stabiliseringspolitik som socialdemokraterna säger sig eftersträva har egentligen aldrig inneburit en stabilisering över konjunkturen på en given nivå för de offentliga verksamheterna. I den mån det förts en medveten konjunkturpolitik har inriktningen i stället varit att höja de offentliga utgifterna i svaga konjunkturer och skatterna i högkonjunkturer.

Tisdagen den
9 juni 1981

*Den ekonomiska
politiken, m. m.*

Denna politik har naturligtvis tillgodosett stabiliseringspolitiska syften. Samtidigt har den fyllt andra viktiga behov. Den offentliga sektorns expansion har bidragit till att skapa ett bättre och rättvisare samhälle. Men nu har svårigheterna att skattevägen finansiera en ytterligare växande offentlig sektor satt ett ganska brutalt stopp för möjligheterna att tillämpa den traditionella stabiliseringspolitikens saxning mellan ökade statsutgifter och ökat skattetryck. Vi finner nu att det inte längre går att höja inkomsterna genom skattehöjningar, medan utgifterna fortsätter att öka på grund av automatiken i budgeten. Denna insikt måste få föranleda en diskussion av stabiliseringspolitikens lämpliga inriktning. Det förvånar mig något att socialdemokraterna i sin motion så kategoriskt förnekar behovet av en sådan diskussion.

Att minska budgetunderskottet är en central uppgift för den ekonomiska politiken. Det stora upplåningsbehov som budgetunderskottet skapar höjer ränteläget, ökar penningmängden trots hård kredittätstramning och driver upp inflationstakten. En restriktiv finanspolitik är därför en nödvändig del av en offensiv ekonomisk politik. Eftersom både regering och opposition förefaller överens om att det knappast är möjligt att nämnvärt öka skattetrycket, så återstår bara en stark restriktivitet i utgiftsprövningen.

Regeringen har i budgetförslaget skisserat ett sparprogram och ett sparmål på kort och lång sikt. För nästa år har sparmålet satts till 12 miljarder kronor och för perioden fram t. o. m. budgetåret 1985/86 till 3 % årligen av statsutgifterna exkl. statsskuldräntor och vissa konjunkturbetonade utgifter.

I ett femårigt perspektiv skulle vi således tvingas att skära bort omkring en sjättedel av statsutgifterna. Det skulle föra oss tillbaka till den reala utgiftsnivå som vi hade 1976/77. Detta är naturligtvis en svår uppgift, men ingen kan på fullt allvar hävda att den skulle vara omöjlig eller att den skulle behöva medföra oacceptabla konsekvenser för svenska folket.

Vi vänder inte den statliga budgetutvecklingen med en gång. Den har nämligen en stark, inneboende dynamik. Statens inkomster bestäms på ett avgörande sätt av den reala tillväxten i ekonomin, medan tillväxten på utgiftssidan i stor utsträckning sker automatiskt. I årets långtidsbudget finns en utförlig redogörelse för automatiken i statsutgifterna.

Långtidsbudgeten visar bl. a. hur inflationen kraftigt driver upp statens utgifter, medan den inte alls har lika stor effekt på inkomstsidan. Statsbudgeten bär i själva verket inflationens kostnader i högre utsträckning än kanske någon annan. Och inget skulle så verksamt bidra till att minska budgetunderskottet som en väsentligt lägre inflationstakt än dagens. Men däri ligger också ett av inflationsbekämpningens problem.

Alla vet att inflationen är orättfärdig. Kjell-Olof Feldt har talat om det tidigare i dag. Men inte så få har tjänat på inflationen. Inflationen har under 1970-talet lett till betydande förmögenhetsöverföringar i första hand till ägare av högt belånad fast egendom. Och många kan dessutom räkna med att kompenseras för huvuddelen av inflationens kostnader. Det har åtminstone hittills gällt de stora löntagargrupperna och mottagarna av statliga transfe-

reringar. Förlorat har främst bankspararna och statsbudgeten gjort.

De som ser sin förmögenhet öka i takt med inflationen och som dessutom får kompensation när levnadskostnaderna ökar har inget eget intresse av någon annan ordning än dagens. Tvärtom är det stor risk för att de skulle betrakta en effektivt inflationsbekämpande politik som orättfärdig.

En hel del skulle kunna göras för att med statsbudgeten som instrument bryta inflationen. Men det kräver åtgärder som lätt kan framställas som orättvisa och fördelningspolitiskt negativa på kort sikt. Dit hör framför allt insatser för att bryta indexbindningar och automatik i budgeten.

Det kan dock inte få anses självklart att två tredjedelar av statsbudgetens utgifter mer eller mindre automatiskt skall räknas upp i takt med inflationen, oavsett hur snabbt penningvärdet försämras.

I den utsträckning vi lyckas bryta automatik och indexbindningar över en viss nivå, ökar vi också intresset ute i samhället för en aktiv inflationsbekämpning. Motståndet mot prishöjningar stärks. Färre kan räkna med att vinna på inflationen. Därigenom försvagar vi inflationens drivkrafter.

En sänkt prisstegringstakt har i sig positiva fördelningspolitiska effekter. Därför kan varje åtgärd som vidtas för att begränsa inflationen sägas vara fördelningspolitiskt positiv i någon mening. Och på det sättet får också ett samlat besparingsprogram positiva fördelningseffekter. Men självfallet kräver våra fördelningspolitiska ambitioner även insatser av annat slag.

Viktigast är att vi kan hålla sysselsättningen uppe och arbetslösheten nere. En aktiv arbetsmarknadspolitik förblir ett nödvändigt inslag i den ekonomiska politiken.

De besparingskrav som nu ställs på den statliga verksamheten, och även på kommunerna, är så stora, att de flesta människor kommer att beröras av den. Men just av den anledningen är det nödvändigt att åtstramningens effekter fördelas på ett rättvist sätt och att särskilda fördelningspolitiska hänsyn tas till de mest utsatta gruppernas behov. Det nyligen beslutade särskilda stödet till flerbarnsfamiljer är bl. a. uttryck för denna syn.

Det ligger ett egenvärde i att de ekonomiska och sociala skillnaderna mellan människor inte är alltför stora. Det tror jag alla inser.

Fru talman! Människor har det materiellt sett bra i Sverige. Och det kommer de även att ha när den ekonomiska politiken alltmer inriktas på att anpassa våra samlade utgifter till landets produktiva resurser. Det är egenligen bara om vi av kortsiktiga hänsyn inte vågar föra en stram ekonomisk politik som välförståndet kan hotas, och det kan bli svårt att hindra de ekonomiska och sociala skillnaderna mellan människor från att växa.

Anf. 39 KJELL-OI.OF FELDT (s) replik:

Fru talman! Jag måste säga att jag blev besviken över ekonomi- och budgetministerns inlägg. Här hade han en chans att demonstrera att mittenregeringen – eller mellanregeringen, som moderaten Lars Tobisson var elak nog att kalla er – har förmåga till något mått av självprövning och en därav följande vilja till förnyelse av politiken.

Men Rolf Wirtén tog inte den chansen. Han började visserligen med att

Tisdagen den
9 juni 1981

*Den ekonomiska
politiken, m. m.*

redovisa resultaten av de senaste årens ekonomiska politik på ett i stort sett korrekt sätt: ökad inflation, ökade budgetunderskott och det han blygsamt nog kallade tendenser till ökad arbetslöshet. Det intressanta är att detta är resultatet av en politik som bara för fyra månader sedan utlovade lägre inflation, sänkt budgetunderskott och åtminstone oförändrad sysselsättning.

Helt utan blygsel redovisar ekonomi- och budgetministern detta förlopp. Han gör inte ens någon ansats till kommentar, ännu mindre någon analys, av varför politiken har slagit så fel. Det enda beskedet vi får är att man skall följa samma procedur i fortsättningen. Sedan kommer den vanliga litanian över den socialdemokratiska politiken, som anses vara så dålig att det bara är i jämförelse med den som regeringspolitiken möjligen kan upplevas som bra.

Låt oss ta upp problemet med budgetunderskottet, Rolf Wirtén, det hör ändå till det område där budgetministern måste ställas till direkt ansvar. Här lämnas beskedet att det är genom fortsatt åtstramning av ekonomin i stort sett och av statsutgifterna framför allt som vi skall få ned budgetunderskottet. Jag visade i förmiddags hur, på ett år, skatter har höjts och utgifter sänkts med 17 miljarder kronor till stort förfång för sysselsättningen och den sociala välfärden. Men ni är i dag 17 miljarder längre bort från målet sänkt underskott i statsbudgeten. I stället för de 58 miljarder kronor ni satsade på för ett år sedan har ni nu 75 miljarder kronor i underskott.

Är det inte dags att fråga varför det har gått på det sättet, vad det är för faktorer i vår ekonomi som gör att åtstramningspolitiken inte fungerar? Jag tror att förklaringen är mycket enkel. De flesta skulle, om de ville, kunna tala om för regeringen att med en inflation som närmar sig 15 %, med en tillväxt i ekonomin som är noll går det aldrig att få bukt med budgetunderskottet. Det är de sakerna ni i första hand måste angripa. Och det är det vi söker göra i våra motioner och reservationer.

Anf. 40 LARS TOBISSON (m) replik:

Fru talman! Jag vill först upprepa en fråga som jag ställde i mitt anförande tidigare här i dag till ekonomi- och budgetminister Wirtén. Bakgrunden är att han själv i en tidningsintervju medger att en skatteomläggning av den modell som mellanpartierna kommit överens med socialdemokraterna om kostar ungefär 9 miljarder kronor, vilket omsatt i höjda arbetsgivaravgifter motsvarar sex procentenheter på två eller tre år. Min fråga var och är: Kan detta med tanke på effekterna för kostnadsutvecklingen och för Sveriges internationella konkurrensförmåga förenas med löftet i regeringsförklaringen om en "ansvarsfull finansiering"?

Jag skulle också med anledning av mitt meningsutbyte med finansutskottets ordförande Eric Enlund nyss här i kammaren vilja ställa en andra fråga till Rolf Wirtén: Är det riktigt att folkpartiets och centerns företrädare i regeringen aldrig tänkt sig en marginalskattereform utan ett samtidigt beslut om avdragsbegränsningar?

Anf. 41 CARL-HENRIK HERMANSSON (vpk) replik:

Fru talman! Ekonomi- och budgetministern går, som regeringsmedlemmarna alltid gör när de håller tal om den ekonomiska politiken, fram på två olika linjer samtidigt. Dels har vi ett väldigt dåligt läge här i landet. Alltså måste vi ha nedskärningar i reallönerna, i den sakliga konsumtionen osv. Dels har vi ett hyggligt läge här i landet. varför man avvisar kritiken från oppositionen och fackföreningsrörelsen. Men hur kan det komma sig att vi kan ha både ett dåligt läge och ett hyggligt läge?

Ja, det är tydligt att regeringen och vi i oppositionspartierna tittar på olika saker. Regeringen tycker inte att det är så farligt med inflationen. Härordagen genomdrev man en höjning av priserna på baslivsmedel med ytterligare 40 % på 18 månader. Man tycker inte heller att det är så farligt med arbetslösheten. Den är relativt låg, säger man. Däremot trycker man på budgetunderskottet och underskottet i bytesbalansen.

Vi menar för vår del att om man skall angripa de strategiskt viktiga faktorerna, är det just arbetslösheten och inflationen som man skall attackera, dvs. de bägge viktiga ekonomiska faktorer som jag tycker att regeringen ignorerar, när den släter över de problem som faktiskt finns i dag i Sverige. Det är också därför som regeringen kan komma fram till sitt recept, som är *minskad statlig konsumtion och minskade reallöner enligt vad Rolf Wirtén* nyss sagt här. Men effekten av dessa åtgärder måste, såvitt jag förstår, bli en allmän minskning av efterfrågan i samhället och en ökning av arbetslösheten. Det är kanske därför att den effekten kommer som regeringen inte vill se arbetslösheten som ett stort problem. Men vi har ju inte bara den öppna arbetslösheten på ungefär 100 000 arbetslösa. Vi har 130 000 människor som är i olika typer av AMS-verksamhet, utbildning och vissa offentliga arbeten. Vi har över 300 000 kvinnor, som arbetar i hemmen och som gärna vill ha förvärvsarbete. Vi har 100 000 deltidsarbetande, som skulle vilja arbeta på heltid. Vi har alltså sammantaget många hundra tusen människor som står utanför produktionen. Detta innebär ett stort produktionsbortfall. Det innebär – om vi bara räknar öppet arbetslösa – ett bortfall av statsinkomster på kanske fem miljarder om året. Det innebär ett produktionsbortfall för Sverige om tio miljarder om året. Menar Rolf Wirtén att detta är acceptabelt, att vi kan fortsätta med det?

Anf. 42 Ekonomi- och budgetministern ROLF WIRTÉN:

Fru talman! Får jag först ta upp de tre frågor som Lars Tobisson ställde.

Jag har aldrig tänkt mig att man kunde göra en marginalskattereform utan att på något sätt se till att den följdes av en fördelningspolitiskt acceptabel åtgärd. Det var en sak som vi resonerade om många gånger i trepartiregeringen. Vi resonerade om hur man skulle angripa just nolldeklarationerna och var t. o. m. framme vid att ge tilläggsdirektiv till underskottsavdragsutredningen om utredning av åtgärder för att förhindra nolldeklarationer. Vi talade mycket om hur man skulle kunna nå en rimlig inkomstanpassning. Det senare är, menar jag, en annan viktig utväg för att få rättvisa, om man sänker

marginalskatterna med tiotusentals kronor för de högre inkomstagarna. Vidare hade vi också uppe tanken på att frysa de här pengarna i någon form av sparande. Den tanken finns med i utredningsarbetet om löntagarfonder. Utredningen kommer inte att slutföras men ändå antar jag frågan kommer att diskuteras i fortsättningen.

Jag tror att Lars Tobisson är helt på det klara med att trepartiregeringen var överens om dessa saker. Jag trodde att inte heller moderaterna kunde tänka sig att man bara skulle favorisera höginkomsttagargrupperna med marginalskattesänkningar på ca 9 miljarder utan att de lägre inkomstagarna fick del av någon kompenserande åtgärd. Det är en fördelningspolitik som inte jag har ställt upp på, och jag tror faktiskt inte heller att moderata samlingspartiet gör det.

Det andra spørsmålet som Lars Tobisson tar upp här är finansieringen av marginalskattereformen. Jag har redovisat vissa statistiska data om hur det går att finansiera de 9 miljarder kronor som jag nämnde. Om man skall finansiera reformen fullt ut via arbetsgivaravgifter blir det 5 à 6 procentenheter. Men kom då också ihåg att vi har diskuterat att avveckla den särskilda skattereduktionen! Och görs det, med vissa skaljusteringar i botten som föranleds av avvecklingen, ger det ett tillskott på 3 miljarder. Vi har då kvar en väsentligt mindre volym att finansiera med arbetsgivaravgifter.

Får jag så till Lars Tobisson säga att jag hörde med mycket stor förvåning när han här förut försökte springa ifrån moderaternas ansvar när det gäller att stå för finansieringen av en marginalskattereform. Jag vet att det har varit en öppen debatt mellan Lars Tobisson och hans partiledare Gösta Bohman i den här frågan. Lars Tobisson talade mycket ivrigt för att inte finansiera reformen medan vi i regeringskretsen hade uppfattningen att reformen skulle totalfinansieras. Vi vet också att Lars Tobisson på den punkten fick ge sig och att Gösta Bohmans linje segrade i moderata samlingspartiet. Det var också det förhandlingsförslaget trepartiregeringen skrev in i promemorian av den 26 mars. Det står så här: "Finansieringsbehovet för de följande åren förutsätts komma att täckas genom höjd arbetsgivaravgift eller någon vidare produktionsfaktorbeskattning." – Det här kan inte misstolkas. Allt det som förs fram av Lars Tobisson i debatten i dag är efterhandskonstruktioner. Vad trepartiregeringen hade med i sitt förhandlingsbud till socialdemokraterna var exakt det jag nu läste upp och ingenting annat.

Sedan kan man naturligtvis diskutera olika finansieringar framöver. Självfallet måste man göra konjunkturanpassningar – det är jag den förste att inse. Men det jag nu läste upp är vad moderata samlingspartiet, centerpartiet och folkpartiet uttalade, och det är samma ställningstagande som står i överenskommelsen med socialdemokraterna. Vi har på den punkten således följt upp vad moderata samlingspartiet var med om att erbjuda socialdemokraterna. Lars Tobissons försök att nu glida ur greppet upplever jag som ganska fegt. Det innebär att man inte kan stå för sitt ord. Jag trodde att moderata samlingspartiet var angeläget att göra det.

Kjell-Olof Feldt tog upp den möjlighet jag enligt hans mening här hade att på något sätt lägga om kursen i den ekonomiska politiken. Vi har, Kjell-Olof

Feldt, en mycket besvärlig ekonomisk situation att hantera. Som jag sade i mitt huvudanförande är det inte så lätt att man kan gå – det vore lättvindigt – den väg som socialdemokratiska regeringen följde fram till 1976, nämligen att vid lågkonjunkturer spä på ekonomin med olika reformer, som förvisso var populära och mottogs positivt av menigheten, och vid högkonjunkturer strama åt köpkraften genom att dra in skatter. På det sättet saxade man sig fram till en skattenivå som i dag måste sägas vara den högsta i världen.

Fru talman! Jag har med stort intresse noterat att socialdemokraterna nu faktiskt börjat föra ett ärligare resonemang om möjligheterna att höja skatterna på det sätt som de gjorde under sin tid i regeringen. Här pågår uppenbarligen en inre debatt, och vi vet inte riktigt var den kommer att sluta.

Det påståendet griper jag inte bara ur luften – det går att belägga det med olika offentliga uttalanden.

Jag tänker naturligtvis framför allt på vad Hans Gustafsson, som ju är gruppleadare i riksdagen, har sagt i denna fråga. Jag kan citera hans uttalanden i Dagens Eko, som han medverkade i den 3 april 1981. Han fick då av reportern frågan: Du är alltså för en höjd skatt? Ja, svarade Hans Gustafsson, jag är för en höjd skatt. Jag menar att vi måste betala för vår välfärd, för det är ingen annan som kommer att göra det. Om vi vill ha en bra välfärd måste vi vara beredda att betala för den.

Han förde det här resonemanget vidare och fick då frågan: Tror du att de socialdemokratiska väljarna är beredda att lägga ut pengar på skatt? Svaret blev: Det vet jag inte. Det får vi diskutera – vi har ju en diskussion på gång om hur vi skall komma till rätta med de svårigheter vi har.

Det är alltså helt klart att här pågår en diskussion. Man kan se det också på hur krisgruppens olika alternativ sett ut och hur de mottagits ute i den socialdemokratiska organisationen.

Jag har även haft debatter med Gunnar Sträng i denna fråga. Vid den senaste pläderade han rätt mycket efter samma linje som Hans Gustafsson i det reportage jag valde att citera.

Vi får se var ni stannar. Men det är ingen tvekan om att den motion ni har väckt till årets riksdag aktualiserar resonemanget, att om man bara går på i ullstrumporna och höjer skatterna drar man undan basen för andra skatter och får inte den nettointäkt som man hade tänkt sig. Skattehöjningar är alltså ett instrument som numera inte fungerar på det sätt som det tidigare gjorde.

Det är, Kjell-Olof Feldt, just den här politiken, som ni har ansvaret för, som lett Sverige till ett skattetryck som är så hårt att vi nu inte kan se så mycket på intäktsidan. Vi måste hushålla bättre med våra resurser. Vi kan inte fortsätta och leva över våra tillgångar och låna till vår konsumtion.

Det finns naturligtvis, C.-H. Hermansson, inte anledning till någon svartmålning. Jag har inte heller gjort någon sådan. Jag har, precis som herr Hermansson har noterat, sagt att man kan beskriva läget som besvärligt men att det finns många styrkebälten i den svenska ekonomin. Det gäller att ta vara på de senare för att komma över våra svårigheter.

Vi har lånat till vår konsumtion på ett sätt som inte är bra, men om vi gör jämförelser med andra länders skuldbörda och om vi ser det historiskt – ser till vad vi tidigare varit i skuld med i det här landet – framstår vår skuldbörda per invånare inte som anmärkningsvärt stor. Likväl måste vi komma ur det här greppet att fortsätta att låna till vår konsumtion. Det är skillnad om man kan låna till investeringar som ger jobb och välfärd för framtiden, för de kommande generationerna, men i dag har vi inte riktigt de förutsättningarna. Företagen har inte sådana marknader att de fullt ut kan satsa på investeringar så som regeringen självfallet önskar att de skulle göra.

Får jag så allra sist, fru talman, bara påpeka att den lösning som Kjell-Olof Feldt anvisar, att höja den kommunala konsumtionen, måste få till följd antingen sänkt statlig konsumtion eller också en ytterligare reallönesänkning för löntagarna.

Anf. 43 KJELL-OLOF FELDT (s) replik:

Fru talman! Låt mig bara konstatera att Rolf Wirtén under sina tio minuter inte lyckades pressa in någon som helst förklaring till att den budgetpolitik han fört har misslyckats kapitalt.

Men jag vill ställa en fråga av litet annat slag.

Rolf Wirtén har under en debatt i den här kammaren lovat att i en utredning ta upp frågan om beskattningen av de räntefria lån som vissa företag nu lämnar sina anställda för att dessa skall kunna köpa andelar i s. k. aktiefonder eller skattefonder, som de också kallas. Rolf Wirténsinlägg i den debatten gav även det bestämda intrycket att han ansåg att sådana förmåner borde beskattas enligt brottsförebyggande rådets förslag.

Nu står det i Thorbjörn Fälldins brev till Gösta Bohman att man lovar att skattefondssparandet skall bibehållas med oförändrade villkor. Därför vill jag fråga ekonomi- och budgetministern: Vad betyder detta? Kommer den utlovade utredningen att tillsättas eller sopades den bort i uppgörelsen med moderaterna?

Sedan borde det här vara ganska klart för de flesta, utom tydligen för det ansvariga statsrådet. Vi använder i dag inte våra produktiva resurser. Vi har hög arbetslöshet, och ännu högre arbetslöshet väntas. Vi har mängder av företag som inte kan utnyttja sin produktionsutrustning, sina maskiner. Vi behöver investeringar på en rad områden – på energiområdet och transportområdet. Vi behöver bygga fler bostäder. Vi skulle kunna göra mycket på en rad områden. Det finns alltså i dag utrymme för en mera expansiv politik på investeringsområdet. Det är detta vi argumenterar för men som ni tydligen inte vågar er på därför att det kommer i kollision med de finansiella åtaganden som ni har gentemot moderata samlingspartiet.

Rolf Wirténs utläggningar om svårigheterna att höja skatterna förstär jag inte. Alla inser ju att i en ekonomi, där inkomsterna inte ökar, är det väldigt svårt att höja skatterna, och det har vi också konstaterat. Men det är ju ni som har höjt skatterna de senaste åren. Ni har höjt momsens, ni har höjt en rad punktskatter, ni har ökat skattetrycket under de här borgerliga åren från 47 till 50 %. Men problemet med den borgerliga skattepolitiken, som den har

förts under den här tiden, är att det är en omfördelningspolitik åt fel håll. Ni har – för att förgrova det, det medger jag – tagit från de fattiga för att ge åt de rika. Och det var detta Rolf Wirtén stod och skröt om för en stund sedan, när han talade om alla skattesänkningar för aktieägare, skogsägare och andra som har delats ut.

Det fanns kanske de som trodde att skatteuppgörelsen mellan socialdemokraterna och mittenpartierna betydde något av en sinnets förändring i det här avseendet – att man gjorde ett försök att bryta sig ut ur högerburen. Den debatt som jag har lyssnat till nu mellan herrar Wirtén och Tobisson har övertygat mig om att inte är det långt ni stuckit ut näsan genom gallret än så länge, och det förvånar mig att ni inte tar chansen att försöka visa att också skattepolitiken kan förändras i en annan riktning än moderaterna kräver.

Anf. 44 LARS TOBISSON (m) replik:

Fru talman! Rolf Wirtén svarade på min andra fråga att han aldrig tänkt sig en marginalskattereform som inte skulle följas av en fördelningspolitiskt riktig politik. Nej, det har inte heller vi moderater gjort. Men frågan gällde inte detta. Frågan var formulerad exakt så här: Hade centerns och folkpartiets företrädare i regeringen aldrig tänkt sig en marginalskattereform utan ett samtidigt beslut om avdragsbegränsning? Rolf Wirtén har ytterligare en chans att besvara den frågan. Annars tolkar jag hans undanlidande svar som att denna tidsmässiga koppling kom till först i efterhand i samband med uppgörelsen med Kjell-Olof Feldt.

Sedan till finansieringsfrågan. Jag har aldrig motsatt mig en totalfinansiering. Vad jag många gånger hävdad, även i dag, är att den kan uppnås på olika sätt och inte enbart genom bredbasiga skatter. När jag nämnde bl. a. möjligheten till en delfinansiering genom de utbudshöjande effekter som en marginalskattereform skulle få, återopade jag moderata samlingspartiets partimotion. Rolf Wirtén svarade på min fråga, att om man väljer att finansiera med arbetsgivaravgifter, blir det 6 procentenheter. Sedan började han tala om att borttagandet av den särskilda skattereduktionen skulle ge en del, osv. Låt mig påminna om att detta ingick i den första etappen så som trepartiregeringen tänkte sig det hela för 1982. Då gällde alltså dels denna form av finansiering, dels höjning av varuskatt eller arbetsgivaravgift. Men vad Rolf Wirtén har kommit överens med Kjell-Olof Feldt om är följande. Jag läser ordagrant, och om Rolf Wirtén har med sig sitt exemplar av papperet kan han ju stryka under: "Skattereformen bör i sin helhet finansieras genom en höjning av arbetsgivaravgiften eller genom införande av en vidare produktionsfaktorskatt." I sin helhet alltså. Räknar man in den särskilda skattereduktionen, blir resultatet av omläggningen en överfinansiering.

Jag tycker att detta bekräftar mitt tidigare intryck av att Rolf Wirtén inte riktigt vet vad han kom överens med Kjell-Olof Feldt om den där ryktbara, underbara natten. Jag skulle vilja fråga: Är det inte så som det står här, nämligen att omläggningen "i sin helhet" skall finansieras genom arbetsgivaravgifter eller proms? Jag tror att även Kjell-Olof Feldt skulle vara

*Den ekonomiska
politiken, m. m.*

intresserad av ett rakt svar på denna fråga, trots att han inte har någon replikrätt kvar.

Anf. 45 CARL-HENRIK HERMANSSON (vpk) replik:

Fru talman! Det stora felet med den nuvarande regeringens politik är ju att politiken helt och hållet är konjunkturbetonad och att den är det på ett felaktigt sätt som ytterligare kommer att förvärra konjunktürerna i Sverige, nämligen öka arbetslösheten och ytterligare stegra inflationen. De långsiktiga problemen struntar man i, vilket också märks här i debatten. En sådan grundläggande fråga som exempelvis den om återupprättande av Sveriges nationella produktionssystem, som jag tog upp i mitt anförande, har inte berörts eller kommenterats av någon talare. Ändå är detta det helt grundläggande problemet. Inte heller svarade Rolf Wirtén på min direkta fråga om det var acceptabelt med en öppen arbetslöshet på 100 000 och ett bortfall av skatteintäkter för staten på 5 miljarder kronor om året genom denna öppna arbetslöshet och ett produktionsbortfall på 10 miljarder om året. Som jag redan har påtalat är ju arbetslösheten större. Låt oss säga att vi räknar med att vi kan mobilisera ytterligare 200 000 människor i produktivt arbete. Detta skulle genast medföra en förbättring av vår ekonomi med 20 miljarder kronor och en förbättring av statens finanser med 10 miljarder. Men ligger inte det grundläggande problemet just i möjligheterna att mobilisera denna stora reserv av produktivkrafter som icke används i den svenska ekonomin? Jag tror att regeringen måste se på det problemet, och då blir den eventuellt också tvungen att ändra sin politik, om den är förmögen att dra de riktiga slutsatserna.

Rolf Wirtén talade om att vi hade nått statsutgifter som var så stora att Keynes knappast kunde ha föreställt sig en så stor andel av bruttoproduktionen för de offentliga utgifterna. Det lät nästan som om utvecklingen berodde på vad Keynes skrivit på 1930-talet, men jag hoppas att Rolf Wirtén gör en mera allsidig bedömning av frågan. Han ställer emellertid fortfarande den offentliga sektorn mot den privata industrisektorn på ett helt felaktigt sätt. Utvecklingen av den offentliga sektorn har ju till betydande del framtvingsats av den privata industrisektorns utveckling och varit en förutsättning för denna. Så kommer det att vara också i fortsättningen.

Låt mig sluta med att ställa en fråga om skatteuppgörelsen till Rolf Wirtén. Han sade att man inte fick öka inkomstskillnaderna i samhället. Men om man genomför en skatteuppgörelse som innebär – vi tar personer med 0 kr. i underskottsavdrag – att den som har 50 000 kr. i inkomst får en skattehöjning med 6 kr., dvs. ingen förändring alls, medan den som tjänar 1 miljon får 98 854 kr., är detta, herr Wirtén, en rättfärdig fördelningspolitik?

Anf. 46 Ekonomi- och budgetministern ROLF WIRTÉN:

Fru talman! När vi tidigare, Kjell-Olof Feldt, hade en debatt här om möjligheterna att finansiera aktiesparfonderna sade jag att frågan skulle följas upp i ett utredningsarbete, och det står jag fast vid. Det finns också planer på att lägga detta i den s. k. KUSK, alltså kommittén om

underskottsavdrag. Det finns ingen förändring i min position på den punkten. Däremot står de villkor som gäller för aktiesparfonden fast. Det var ju frågan om hur man skulle finansiera sitt aktiesparande som vi diskuterade vid det tillfället.

Jag noterar att Kjell-Olof Feldt, liksom jag, fäster stor vikt vid att ha en effektiv inflationsbekämpning. Här kan det naturligtvis vara av intresse att peka på själva utvecklingen. Vi har haft en tolv månadersinflation i storleksordningen 13–14 %, men årstakten halveras under innevarande år från ca 13 % i början ned mot hälften i slutet av året. Inflationen under loppet av året blir då någonting mellan 9 och 10 %. Det finns en hel del som tyder på att vi kan ligga på 7 % under det kommande året. Om inget oförutsett inträffar, har vi alltså en god möjlighet att klara trösklarna i LO-SAF-avtalet, vilket naturligtvis för oss alla måste ha utomordentlig betydelse.

Det som nu är intressant att diskutera med Kjell-Olof Feldt på den här punkten är vad det är för åtgärder socialdemokraterna föreslår för att komma åt inflationen, för att få en lägre inflationstakt. Vi kan naturligtvis precis som ni säga att vi önskar en lägre inflation, men det hjälper inte mycket om vi inte angriper själva grundproblemen. Jag har tittat på de tio punkter som Kjell-Olof Feldt gjorde ett stort nummer av; tiden tillåter kanske inte, fru talman, att jag går igenom dem punkt för punkt. På en punkt säger man att budgetunderskottet skall minskas. Ja, det är som om jag hade hört det förut. Jag hävdar att det kanske är den allra viktigaste åtgärden för att komma till rätta med inflationen att inte likvidisera ekonomin på det sätt som vi har tvingats göra, och då måste vi gå hårt på besparingssidan. Men där har vi inte fullt stöd från socialdemokraterna. Jag beklagar det, Kjell-Olof Feldt, och jag hoppas att ni även på den punkten skall komma till en ny insikt, när ni nu har tänkt om i vad gäller marginalsatser, och är beredda att pröva någon form av inflationsskydd i skatteskalen. Besparingslinjen blir också viktig för er, när ni har sagt er att det inte går att bara fortsätta med skattehöjningar som var så vanliga under 1970-talets första hälft, när ni kom i ekonomiska bekymmer. Då återstår bara vägen att minska budgetunderskottet genom att minska utgifterna. Det vore utmärkt om vi kunde få hjälp under 1980-talets kommande år med det besvärliga besparingsarbetet.

I en annan punkt i inflationsprogrammet tar socialdemokraterna upp att man skall minska indexeringen i ekonomin. Men när det verkligen gäller, motsätter sig socialdemokraterna sådana åtgärder. Vi hade som bekant en het debatt i höstas om ändrad metod för beräkning av basbeloppet. Åter har vi en dualism, där man å ena sidan säger hur man vill arbeta men å andra sidan, när det kommer till konkretion, drar sig tillbaka och kritiserar regeringen för de åtgärder som föreslås.

Flera av punkterna i tiopunktsprogrammet förutsätter höjda statsutgifter. Ta t. ex. att uppmuntra sparande och motverka konsumtion på kredit. Jag förmodar att det förstnämnda handlar om ökad avdragsrätt. Det kostar stora pengar.

Ytterligare en punkt: Lagg en god grund för avtalsrörelserna. Ja, det har gällt att inte öka kostnaderna för löntagarna genom att t. ex. ta bort

livsmedelssubventioner, räntebidrag och andra sådana saker. Jag noterar att Kjell-Olof Feldt på Aftonbladets ledarsida tagit upp en intern debatt inom socialdemokratin om livsmedelssubventionerna, men partiet har här gjort motstånd mot att gå dessa vägar för att minska saldot i budgeten.

Jag skulle kunna peka på ytterligare punkter där socialdemokraternas inflationsprogram inte driver ner budgetunderskottet utan i stället gör att det ökar. Av dessa skäl och många andra tror jag därför inte att detta program kommer att fungera så bra.

Det finns alltså ingen nonchalans eller ovilja från regeringens sida när det gäller att komma till rätta med inflationen. Tvärtom, vi har som gemensamt mål att få ned den, och jag har ju visat i en sifferserie att vi i alla fall är på god väg att korrigera utvecklingen en bit.

Jag vill som avslutning på denna del säga att Sverige härvidlag ligger ungefär på genomsnittet jämfört med OECD-länderna i Västeuropa. Vi har alltså inte en förhållandevis sämre utveckling än vad andra har.

Får jag, fru talman, också säga något till Lars Tobisson. Han frågar om detta med samtidigtheten av marginalsattesänkning och begränsning av avdragsrätten. Två saker var helt klara när Kjell-Olof Feldt och jag började resonera om hur skatteöverenskommelsen skulle kunna se ut. Det var ett absolut krav från socialdemokraterna att startpunkten skulle bli 1983 i stället för 1982 och att det skulle vara en samtidigthet. Det var saker jag inte hade någon möjlighet att diskutera om i förberedelserna till en överenskommelse. Det var redan låst när vi började vårt förhandlingsarbete.

Det fanns i och för sig en hel del skäl som talade för denna samtidigthet mellan åtgärderna, det vet Lars Tobisson lika bra som jag.

Löneavtalet var undertecknat. Det fanns anledning att inte gå in och påverka löntagarnas köpkraft under 1982. De tre regeringspartierna var helt överens om att det var nödvändigt att vara försiktig med just år 1982. I den budpromemoria som presenterades för socialdemokraterna lade vi därför endast en femtedel av marginalsattesänkningen under det året. Även moderata samlingspartiet var med på att den försiktigheten var nödvändig. Det är alltså inte någon stor förskjutning som har skett och som gjort att moderata samlingspartiet har lämnat regeringen. Moderata samlingspartiet fick inte igenom att denna enda femtedel av reformen skulle genomföras 1982, men de fyra femtedelar som skulle ligga på åren 1983-1984 har vi möjligheter att få igenom med den uppgörelse som har gjorts mellan de tre partierna. Det står ju i överenskommelsen att marginalsattesänkningen skall genomföras på två à tre år.

Detta är alltså den sprängpunkt för vilken moderata samlingspartiet valde att lämna regeringen. För många utomstående har det framstått som rätt märkligt att denna förskjutning på ett år varit så avgörande för moderata samlingspartiet.

Jag vill också säga till Lars Tobisson beträffande den särskilda skattereduktion som vi menar skulle tas bort och som betyder en kostnad i storleksordningen 3 miljarder, att vi var överens om denna mellan de tre partierna i regeringen – socialdemokraterna redovisade f. ö. samma uppfatt-

ning i den här frågan i sin motion hösten 1980. Jag anser fortfarande att man skall diskutera den här finansieringsvägen. I varje fall fyra partier här i riksdagen har ju varit inne på att det är nödvändigt att göra den operationen. Det jag åberopade i budpromemorian från de tre partierna, att man skulle finansiera reformen via arbetsgivaravgifter eller alternativt via en produktionsfaktorsskatt, är således ett direkt citat som Lars Tobisson icke på något vis kan springa ifrån. De tre partierna var överens om att det var den vägen man skulle finansiera reformen.

Fru talman! Jag hade också några frågor från C.-H. Hermansson, men jag ser att min tid återigen är nära slutet. Får jag bara säga att jag inte tycker att C.-H. Hermansson har någon anledning att kritisera regeringen för arbetsmarknadssituationen. Som det har sagts flera gånger förut ligger vi på 2 % öppen arbetslöshet. I jämförelse med andra länder som vi brukar jämföra oss med är detta ett utomordentligt bra resultat i en kärv ekonomi.

Förste vice talmannen anmälde att Lars Tobisson och Carl-Henrik Hermansson anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Anf. 47 Statsministern THORBJÖRN FÄLLDIN:

Fru talman! Under våren är det skattefrågan som fått den största uppmärksamheten i den allmänna debatten. Bakom den skatteuppgörelse som har träffats mellan mittenpartierna och socialdemokraterna står en mycket bred majoritet, inte bara här i riksdagen utan också ute bland arbetsmarknadens parter. Det är en mycket värdefull grund som därmed har lagts för att skapa förutsättningar för en stabilisering av den svenska samhällsekonomin.

Regeringen kommer våren 1982 att presentera skattepropositionen för riksdagen, på grundval av det beredningsarbete som nu pågår. Skattereformen blir en av de mest omfattande vi har haft under efterkrigstiden. Marginalskatten kommer att sänkas till högst 50 % för huvuddelen av alla heltidsarbetande. Det innebär i praktiken att 50-procentsgränsen kommer att sättas någonstans mellan 90 000 och 115 000 kr. i årsinkomst.

Skatteuppgörelsen är en del i den aktiva ekonomiska politik som måste föras de närmaste åren för att föra Sverige ur den ekonomiska krisen. Det är glädjande att socialdemokraterna har slutit upp bakom de grundläggande principer som ligger bakom skatteförslaget. En marginalskattereform, kombinerad med åtgärder för ett mer rättvist fungerande avdragssystem, bör på ett verksamt sätt bidra till att vi kan komma till rätta med de oformligheter som alltmer kommit att känneteckna dagens skattesystem.

Bristerna i vårt skattesystem är ju uppenbara. Höga marginalskatter driver på inflationen. Människor har kommit att lockas mer till långtgående kreditaffärer och spekulationer i avdrag än till att genom produktiva arbetsinsatser försöka förbättra sin ekonomiska standard. Ett sådant skattesystem gynnar människor med höga nominella inkomster och förmåga

till smarta skatteaffärer. De som drabbas är de vanliga inkomsttagarna, utan motsvarande möjligheter till operationer inom skattesystemets ram.

Den skatteuppgörelse som träffats under våren bör på ett värdefullt sätt bidra till att förändra det svenska skatteklimatet i dessa avseenden. Det kommer att bli mer lönande att satsa på extra produktiva arbetsinsatser. Men arbetet måste föras vidare också vid sidan av den nu aktuella skatteuppgörelsen. Skattefusk och skatteflykt på alla plan måste bekämpas. Det är i grunden en solidaritetsfråga. Inom regeringen kommer vi att fortsätta att pröva ytterligare åtgärder som kan bli nödvändiga i detta arbete.

Att bara sänka marginalskatterna utan att vidta några kompletterande åtgärder skulle ge orimliga fördelningspolitiska effekter. Med ena handen skulle man hålla tillbaka köpkraftsutvecklingen för de breda löntagargrupperna. Med den andra handen skulle man frikostigt dela ut extra pengar till de grupper som i praktiken redan har mest, nämligen människor med de högsta inkomsterna. Det är givetvis en helt orealistisk politik.

Avsikten med en marginalskattereform är inte att ytterligare spä på köpkraften för vissa grupper för de inkomster de har i utgångsläget. Avsikten med en sådan reform är att den extra arbetsinsatsen, den löneökning som kommer i fråga, skall beskattas lägre. Därför är det nödvändigt att marginalskattelättnader kompletteras också med andra åtgärder.

En marginalskattereform måste kombineras med åtgärder på avdragsidan. Det framgick också av trepartiregeringens skiss till reform som överlämnades till socialdemokraterna.

Med anledning av den debatt som har pågått här tidigare i dag vill jag gärna säga att det i handlingsprogrammet uttalades att en marginalskattereform förutsatte löneanpassning. Det sades också ifrån att om man inte kom i takt, med tanke på att avtalsåren kunde bli annorlunda än enligt den tidtabell som fanns för marginalskattelättnaden, får man söka sig fram till någon form av lagbundet sparande, just i avsikt att inte dela ut denna ökade köpkraft för höginkomsttagarna. Och det är fullt klart att i vad som har kallats budpromemorian fanns också en skiss till avdragsreform med.

Det är också nödvändigt att reformen får en ansvarsfull finansiering och att den sker på ett fördelningspolitiskt godtagbart sätt.

En marginalskattesänkning måste kompletteras med en löneanpassning i kommande avtalsrörelser. Det var i det syftet som regeringen tidigare i år hade överläggningar med arbetsmarknadens parter. Vi ville få reda på om man var beredd till en sådan löneanpassning mot en marginalskattereform i utbyte.

Nu har parterna på den svenska arbetsmarknaden valt att sluta tvåårsavtal. Från samhällsekonomisk synpunkt är det bra att man valt den linjen. Men det innebär också att en löneanpassning inte blir möjlig förrän 1983, då nya avtal skall börja gälla.

Det har talats mycket om att skatteuppgörelsen mellan centerpartiet, folkpartiet och socialdemokraterna innebär en tempoförlust, i och med att första steget i skattereformen genomförs ett år senare än vad som var tänkt. Jag har sagt det tidigare och kan gärna säga det också här i dag. Det är klart

att det kan betraktas som en politisk prestigeförlust att vi som regeringsparti inte höll på startåret vid dessa överläggningar. Men i sak menar jag att den här tempoförlusten uppstod redan i och med att parterna på arbetsmarknaden gick in för ett tvåårsavtal. För var och en som har menat allvar med löneanpassning kan en marginalskatteåtgärd värd namnet inte vidtas förrän 1983.

Det stora värdet med en skattereform av det slag regeringen nu förbereder är att inflationen i samhället kan hållas tillbaka. Men det förutsätter att skattereformen genomförs i samförstånd med de stora löntagarorganisationerna. En skattereform som ger mest pengar till dem som redan har höga inkomster och inget till de övriga utlöser snabbt kompensationskrav och oro på arbetsmarknaden. Det skatteförslag som moderaterna nu presenterat i sin motion till riksdagen beaktar enligt min mening inte detta. Man vill genomföra marginalskatteformen utan tid och möjlighet till en verklig löneanpassning. De ur fördelningssynpunkt viktiga justeringarna av avdrags-systemet i högre inkomstlägen skjuts på en oviss framtid. Man kan heller inte övertygande visa hur skattereformen skall finansieras.

Låt oss vara överens om en sak. Det helt avgörande för Sveriges möjligheter att ta sig ur den ekonomiska krisen är att vi kan få bättre fart på det svenska näringslivet och en starkare vilja till produktiva investeringar för framtiden. En förutsättning för detta är att näringslivets konkurrenskraft kan förbättras. Och det i sin tur förutsätter bl. a. en starkt återhållsam löneutveckling de närmaste åren. Skatteuppgörelsen har skapat förutsättningar för en sådan lugn utveckling.

Fru talman! Det avtal som LO och SAF slöt hade inriktningen att försöka anpassa löneutvecklingen till den konkurrenssituation som svenskt näringsliv står inför. Det avtalet präglades av en vilja hos parterna att i samförstånd försöka skapa förutsättningar för att vi gemensamt skall kunna arbeta oss ur våra problem. Detta avtal har kommit att bli vägledande för alla andra avtal på den svenska arbetsmarknaden.

Det är utomordentligt värdefullt att denna vilja finns hos arbetsmarknadens parter. Jag är beredd att säga att det är en förutsättning för att vi framgångsrikt skall klara de uppgifter vi som folkhushåll står inför när det gäller att skapa balans i vår ekonomi. Men denna vilja och förmåga till samförståndslösningar måste också få prägla oss politiker och vårt handlande. Jag ser skatteuppgörelsen som ett uttryck för detta. Skatteuppgörelsen är ett bra exempel på hur partier med skilda ideologiska utgångspunkter har kunnat samla sig till ett gemensamt och ansvarsfullt beslut som är till gagn för hela vårt folk. Att moderaterna ställde sig vid sidan av denna uppgörelse kan jag bara beklaga.

Inom centern har vi genom åren alltid haft denna beredskap att medverka till lösningar med en så bred förankring i svenska samhället som möjligt, när det gäller stora och viktiga beslut. I den andan kommer vi att fortsätta vårt arbete i regeringen.

De ekonomiska problemen står i år liksom föregående år i centrum för regeringens arbete. Så måste det också vara. De beslut vi fattar och de

insatser vi nu gör blir av avgörande betydelse inte bara för välfärden och sysselsättningen den närmaste tiden. De berör i lika hög grad våra barns och barnbarns möjligheter att bygga vidare på välfärdsstaten, att få en meningsfull sysselsättning och att leva i ekonomiskt oberoende.

Vår väg ur den ekonomiska krisen måste gå via en fortsatt återhållsam utveckling för både den privata och den offentliga konsumtionen, men också genom att via offensiva insatser stimulera till investeringar och nytänkande inom näringslivet. Vi måste både spara och arbeta oss ur krisen. Det är den enda möjligheten att vända utvecklingen.

De insatser som genomförts av regeringen under det gångna året har präglats just av denna grundsyn. Den senaste tolv månadersperioden har mer än kanske någonsin tidigare varit fylld av aktiviteter på den ekonomiska politikens område. Låt mig peka på bara några åtgärder från regeringens sida:

Höjningen av moms och vissa punktskatter mot slutet av förra sommaren var en helt nödvändig åtgärd för att hålla tillbaka en annars alltför snabb uppgång av den privata konsumtionen och av importen. Numera är det nog stor enighet om det riktiga i denna åtgärd.

I oktober kom ett omfattande sparpaket i storleksordningen 6 miljarder på den statliga budgeten.

Under hösten satte vi också in en rad åtgärder för att stimulera till ökade investeringar och för att öka tillgången på riskvilligt kapital inom näringslivet.

Budgetpropositionen i januari kännetecknades av en starkare återhållsamhet än någonsin tidigare.

I februari presenterade regeringen ett ekonomiskt handlingsprogram, där förslaget till marginalskattereform presenterades, men där det också fanns en rad andra förslag av både offensiv natur och besparingskaraktär.

I början av året kom den energipolitiska propositionen, där grunden lades både för en avveckling av kärnkraften och för en nedpressning av oljeberoendet genom en satsning på hushållning och alternativa energikällor. Omfattande förslag för att pressa ned oljeberoendet lades f. ö. fram redan under hösten, bl. a. genom propositionen om inrättandet av oljeersättningsfonden. Sammantaget kan förslagen på energiområdet innebära en kraftig skjuts framåt för det svenska näringslivet, genom den nya teknik och den produktutveckling de öppnar möjligheterna för.

Under våren har också propositioner presenterats både när det gäller industripolitiken och i fråga om sysselsättningspolitiken. Regeringen har därutöver en omfattande beredskap inför de svårigheter som eventuellt kan vänta på arbetsmarknaden längre fram under året.

Fru talman! Detta är bara ett axplock av åtgärder som riksdagen haft att ta ställning till under det gångna arbetsåret. Det viktiga är nu att arbetet konsekvent kan drivas vidare med sikte på att återställa balansen i samhällsekonomin och komma till rätta med de stora underskotten.

Det innebär att en fortsatt återhållsamhet med de offentliga utgifterna måste till. Också den kommunala expansionen måste hållas starkt tillbaka.

Det är dock viktigt att detta kan ske genom samförståndslösningar mellan statsmakterna och kommunerna. Tvångslösningar av typ skattetak gröper inte bara ur den kommunala självstyrelsen och ekonomin, utan verkar i praktiken negativt på kommunernas vilja till en verklig hushållning med sina resurser.

En avgörande faktor är att investeringsbenägenheten hos de svenska företagen kan förbättras. En rad åtgärder har under det senaste året satts in för att främja en sådan utveckling. Ytterligare särskilda insatser kan visa sig nödvändiga. Men det är uppenbart att den fortfarande alltför låga investeringsviljan också har vissa generella förklaringar.

Lösamheten inom stora delar av näringslivet har länge varit alltför dålig. Det har på sikt försämrats både soliditeten i företagen och investeringsviljan.

Ett av de verkligt stora problemen inom industrin under senare år har varit det minskade intresset för kropps- och industriarbete. Det är, som jag så många gånger förr framhållit från denna talarstol, i grunden en fråga om att förändra värderingen av och attityden till kropps- och industriarbete. Här har vi alla ett gemensamt ansvar.

Men lika viktigt är att de ungdomar som önskar få ett arbete verkligen kan beredas möjlighet till detta. De s. k. Åmanlagarna har just i detta avseende fått negativa konsekvenser. Många företag, särskilt bland de mindre, drar sig i det längsta för att anställa ny arbetskraft. Regeringen angav redan i det ekonomiska handlingsprogrammet från februari att en översyn måste göras av Åmanlagarna. Det är då viktigt att säga att skyddet mot obefogad uppsägning skall vara kvar. Men i övrigt måste en anpassning göras som möjliggör provanställning och anställning av extra arbetskraft vid särskilda arbetstoppar. På så sätt ökar vi möjligheterna för ungdomar att få ett arbete direkt efter avslutad skolgång.

Regeringens ekonomiska politik har till stora delar fått föras under motstånd från socialdemokraterna. Kritiken från socialdemokraterna har ofta varit starkt motsägelsefull. Man har kritiserat det stora budgetunderskottet, men samtidigt lagt fram förslag till en politik som i praktiken skulle öka underskottet. Behovet av åtstramning i ekonomin förnekades länge. Så sent som förra våren vägrade socialdemokraterna att ställa sig bakom det sparmål för budgeten som riksdagen då uttalade sig för.

Under de senaste månaderna har en viss attitydförändring skett.

Rent allmänt tycks socialdemokraterna nu också ha insett behovet av åtstramning och återhållsamhet i ekonomin. Man har börjat förbereda sig för ett eget krisprogram. Något sådant har alltså inte funnits tidigare. Man har gått ut med rådslagsmaterial till sina medlemmar för att fråga på vilka områden dessa är beredda att acceptera inskränkningar.

Något samlat krisprogram från socialdemokraterna har vi alltså ännu inte sett till. Det mest typiska för den partimotion som socialdemokraterna nu förelagt riksdagen när det gäller den ekonomiska politiken är ju också bristen på egna förslag. Man kritiserar den låga investeringsnivån utan att ha konstruktiva alternativ att komma med. Samtidigt måste socialdemokrater-

na veta att hotet om en framtida socialisering via löntagarfonder på ett effektivt sätt motverkar ansträngningarna att förbättra investeringsklimatet.

Man klagar på att för litet görs åt inflationen och att budgetunderskottet är för stort. Men man talar inte om på vilket sätt man vill minska budgetunderskottet eller på vilket sätt man skulle kunna aktivt påverka inflationstakten så att den minskar.

Man accepterar numera också att takten i den kommunala konsumtionen måste dras ner. Regeringen har angett en volymökning med 1 %. Socialdemokraterna bjuder över och säger 2 %. Men det beskedet ger socialdemokraterna utan att ange hur mycket man i så fall måste pressa ner den privata eller den statliga konsumtionen. Om man skall hålla sig inom det utrymme som samhällsekonomin ger för den totala konsumtionen, så kan man rimligtvis inte höja volymen för t. ex. kommunerna utan att få motsvarande minuseffekter för den privata eller den statliga konsumtionen.

Man bortser från att de olika åtgärder regeringen satt in på investeringsidan kommer att få effekt under årets lopp. Jag tänker bl. a. på frisläpp av investerings- och vinstfonder och på införandet av ett förstärkt investeringsavdrag.

Det står, herr talman, klart efter en genomläsning av den socialdemokratiska partimotionen att initiativet i den ekonomiska politiken ligger hos regeringen. Det är denna regeringspolitik vi nu skall fullfölja.

Vi har skäl att tro att vi nu befinner oss i den nedre delen av den internationella konjunktursvacka som råder. Vi skall alls icke underskatta de mycket allvarliga balansproblem som drabbat den svenska ekonomin i likhet med många andra västliga industriländer. Men vi skall heller inte förfalla till obefogad pessimism. Sverige har i jämförelse med de flesta andra länder goda förutsättningar inför framtiden.

Det finns också ljuspunkter. Visst är arbetslösheten för hög i Sverige, men i jämförelse med alla andra industriländer i vår omvärld har vårt land klarat sysselsättningen betydligt bättre än de flesta. Det är ändå en omständighet som borde räknas regeringspolitiken till godo. Vi kan också konstatera att inflationstakten är på väg nedåt. Jag tycker att man inom näringslivet kan skönja en viss optimism. Till skillnad från i fjol har hittills under detta år anmälts en lång rad nyemissioner. Och det är rimligt att tro att man inte nyemitterar bara för att stärka den s. k. soliditeten. Någonstans i förlängningen av detta skeende finns det skäl att tro att det kommer investeringar som en följd av att företagen bygger upp mera eget kapital. Vi har också kunnat notera ett ökat utländskt intresse för svenska företags aktier. Vi har inget skäl att tro att dessa pengar söker sig till Sverige av någon annan anledning än att innehavarna av de pengarna har ett visst förtroende för det svenska näringslivets konkurrenskraft och förmåga inför framtiden.

Utvecklingen har också i en rad avseenden varit positivare än vad som framgår av den reviderade finansplanen. Importen har under årets första fyra månader minskat snabbare än vad som stod klart vid utarbetandet av den reviderade finansplanen. Perioden januari-april uppvisar i själva verket ett

överskott i utrikeshandeln på över 1 miljard – det första överskottet vi haft på lång tid. Omsvängningen jämfört med motsvarande period 1980 gäller närmare 4 miljarder. Detta innebär att bytesbalansresultatet för 1981 kan bli väsentligt gynnsammare än vad som antogs ännu vid utarbetandet av den reviderade finansplanen.

Vi skall naturligtvis akta oss för att slå oss för bröstet inför en sådan positiv utveckling. Delvis har den – jag tänker då på importutvecklingen – samband med en alltför låg aktivitet i ekonomin. Men en betydelsefull orsak till den förbättrade handelsbalansen är att oljesparinsatserna nu börjar få verkan. Förändringen när det gäller importen av råolja och andra oljeprodukter svarar i själva verket ganska väl mot den totala förbättringen av handelsbalansen under årets första fyra månader om vi jämför med motsvarande period förra året.

En viktig målsättning i den ekonomiska politiken är att det totala sparandet skall öka. Också här kan vi se positiva resultat av de åtgärder regeringen satte in under det gångna året för att stimulera till banksparande, aktiesparande eller risksparande direkt i börsnoterade företag.

Avgörande för vårt lands förmåga att ta sig ur krisen är att slagkraften hos vårt näringsliv kan hållas uppe, att det allmänna samhällsklimatet är sådant att det stimulerar till nytänkande, till ansvarstagande och till vilja att göra framtidssatsningar. Det förutsätter en decentralistisk inriktning av näringspolitiken.

Arbetsvillkoren för de mindre företagen måste underlättas, och nyföretagandet måste aktivt uppmuntras. Inom de allmänna ramar samhället drar upp för näringspolitiken måste de konkreta besluten fattas ute bland människor i produktionen, av företagsledare och av anställda.

De problem svenskt näringsliv i dag upplever beror inte bara på en besvärlig situation ute i världen. De går långt tillbaka, till den starkt centralistiska näringspolitik som socialdemokraterna förde under 1960-talet och långt in på 1970-talet.

Det var då man skulle satsa ensidigt på stora enheter, på geografisk flyttning och på branscher som kortsiktigt bedömdes ha hög lönsamhet.

Resultatet av den politiken känner vi till. Jag tänker då inte bara på de sociala konsekvenserna för många människor. Sårbarheten i vår ekonomi ökade. Många småföretag slogs ut. Svenska storföretag tvingades gå utomlands för att hitta underleverantörer. Importberoendet ökade år för år.

Därför räcker det inte nu för Sverige att exportera sig ur krisen. Lika viktigt är det att vi får till stånd en positiv utveckling för den hemmamarknadsindustri som producerar i konkurrens med utlandet och att vi får till stånd nyetableringar innebärande att man tar upp tävlan med importen. Det sker bäst genom en satsning på de mindre företagen.

En avgörande kursändring när det gällde inställningen till de mindre och medelstora företagens verksamhet kom först med regeringsskiftet 1976. Men det arbetet måste föras vidare.

En livaktig småföretagsamhet är den bästa garantin för en trygg

sysselsättning. I landskap som Halland och Småland, med ett stort inslag av småföretag, har man klarat sysselsättningen väl också under lågkonjunkturen. Riskerna har kunnat spridas på många företag och många branscher. I t. ex. Norrbotten, Värmland och Blekinge med ett mer ensidigt beroende av några enstaka storföretag har bilden varit betydligt allvarigare och mörkare. Det är viktigt att vi från samhällets sida verkligen satsar på en utveckling av och vårdar oss om den väsentliga del av vårt näringsliv som de mindre och medelstora företagen utgör.

Herr talman! Arbetet på att återställa balansen i samhällsekonomin kommer att ta en stor del av 1980-talet i anspråk. Jämfört med den situation, där vi ständigt kunde ta av växande resurser för fortsatta reformer och växande standard, har vi nu kommit in i en period av stark återhållsamhet i ekonomin.

Det känns fortfarande ovant för många. Denna nya situation gör också att de fördelningspolitiska åtgärderna blir viktigare än någonsin. Solidariteten med de svagaste i samhället är en viktig utgångspunkt för mittenregeringens arbete. De mest utsatta grupperna i det svenska samhället måste få ett nödvändigt stöd.

De politiska partierna här i riksdagen arbetar från olika ideologiska utgångspunkter. Från mittenregeringens sida är det angeläget att hålla en klar gräns mot en politik i socialistisk riktning. Vi står också främmande för den övertro på centralplanering och centralisering som fortfarande i mångt och mycket karakteriserar den socialdemokratiska politiken.

Men dessa ideologiska skiljelinjer får inte skymma den grundläggande värdegemenskap som finns i svensk politik. Det är den värdegemenskapen och förmågan att samla sig till breda lösningar som mer än något annat haft betydelse för uppbyggnaden av den moderna svenska välfärdsstaten.

De senaste åren har svensk politik i hög grad kommit att kännetecknas av hårda motsättningar mellan regering och opposition. Men konfrontationen får inte göras till självändamål. Det är positivt att det visat sig möjligt att överbygga motsättningarna i en så stor och viktig fråga som skattepolitiken. Och jag är övertygad om att människor i allmänhet känner stark tillfredsställelse med de partier som tagit sitt ansvar och medverkat till skatteuppgörelsen.

Skall vårt lands ekonomiska problem kunna lösas, fordras en fast och konsekvent ekonomisk politik. Den parlamentariska situation som uppstod i och med att moderaterna släppte sitt regeringsansvar får inte förhindra fullföljandet av denna politik. Från mittenregeringens sida är vi beredda att ta det fulla ansvaret för att genomföra de ekonomiska åtgärder som kommer att visa sig nödvändiga. Men vi är också beredda att under respekt för andras uppfattning söka oss fram till en konstruktiv dialog i stora och viktiga politiska frågor.

Med gemensamma krafter och med ett gemensamt ansvarstagande har vi alla möjligheter att föra Sverige ur krisen och lägga grunden för en fortsatt positiv välfärdsutveckling i vårt land.

Under detta anförande övertog andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Nr 161

Tisdagen den
9 juni 1981

Anf. 48 KJELL-OLOF FELDT (s) replik:

Herr talman! Statsministern talade sin vana trogen om samförstånd och samarbete. Ekonomi- och budgetministern utfärdade en särskild inbjudan till oss socialdemokrater för en stund sedan, nämligen att stödja det besparingsprogram som skall skära ned statsutgifterna med 12 miljarder nästa budgetår, från den nivå som anges i långtidsbudgeten.

Min fråga är nu till statsministern: Vad är det vi inbjuds till? I varje fall har Thorbjörn Fälldins samarbetssträvanden höger ut med moderata samlingspartiet redan skurit bort en rad områden från samarbete med någon annan part. Det militära försvaret får inte röras, arbetsgivaravgifter får inte höjas, skattesparandet skall fortgå på oförändrade villkor – allt enligt Fälldins löfte till Gösta Bohman.

Dessutom lovar Fälldin att sparandet skall ge sin fulla effekt redan budgetåret 1982/83. Det utesluter en rad sparprojekt, t. ex. inom administrationen, som det tar längre tid att genomföra.

Vad återstår då? Ja, ett enda område, och det är statens bidrag och stöd till kommuner och medborgare, det som brukar kallas för transfereringarna.

Det skulle vara tacknämligt, när vi nu inviteras till något slags samverkan igen, att få besked åtminstone i allmänna ordalag av statsministern: Vad är det som ingår i dessa 12 miljarder och vad är det som är uteslutet? Skall de 12 miljarderna läggas på indragningar från kommunerna, och vad får det för konsekvenser för den kommunala verksamheten och för de kommunala skatterna?

Skall besparingarna göras på de statliga utgifterna? Ja, då gäller det alltså folkpensionerna, barnbidragen, studiebidragen, bostadsstödet, livsmedels-subsventionerna. Är det detta som är innehållet i det kommande sparpaketet? Är det vad vi inbjuds till att stödja?

Jag vill tala om att det krävs ordentliga ingrepp. Barnbidragen kostar 5 miljarder, räntebidragen 7 – det skulle täcka de 12 – och, om vi går till kommunerna, skatteutjämningsbidragen 9 miljarder. Någonstans på den nivån måste man då hamna med ingreppen, om löftet till Gösta Bohman skall uppfyllas.

Det är alltså viktigt för oss att få veta om regeringen menar allvar med sin föresats att fortsätta den inriktning av besparingspolitiken som den har följt under senare år eller om det kan spåras någon liten ansats till förnyelse och frigörelse från moderata samlingspartiet.

Anf. 49 Statsministern THORBJÖRN FÄLLDIN:

Herr talman! Till Kjell-Olof Feldt vill jag säga att det ju också är anmält i propositionen i år att de här besparingarna – i storleksordningen 12 miljarder – kommer att behandlas i budgetarbetet. Det är också anmält att i detta budgetarbete får göras de nödvändiga avstämningar av konjunkturpolitiska och andra skäl som alltid måste göras i den ekonomiska politiken. Vi har

*Den ekonomiska
politiken, m. m.*

vidare pekat på att man inte helt och hållet kan avsvära sig möjligheten att vidta åtgärder på inkomstsidan. Men jag vill instämma i vad ekonomi- och budgetministern nyss har sagt, nämligen att förutsättningarna att åstadkomma någonting av större betydelse för statsbudgeten genom höjning av skatterna icke är särskilt stora, eftersom vi på senare tid har fått många exempel – Kjell-Olof Feldt var själv inne på det – på att en höjd skatt på ett område kan förändra hela skattebasen för skatteområdet, så att intäkterna inte blir de som man har räknat med.

Alltså går det inte att i dag säga på vilka områden det här besparingsnitet – om jag får kalla det så – skulle komma att sättas in. Jag skulle i stället vilja säga att det nog inte finns något område eller någon enskild budgetpost som inte kommer att bli utsatt för en mycket noggrann granskning.

Får jag beträffande de områden som Kjell-Olof Feldt nämnde säga att de finns upptagna i svaren på frågor som jag hade fått från moderata samlingspartiet. Vi konstaterade där för försvarets del – och jag uppfattar att både majoritet och minoritet i försvarsutredningen hade kommit till samma slutsats – att det är i stort sett oförändrade anslag i reala termer. Men vi gör tillägget att inte heller försvarsutgifterna går fria från en mycket noggrann granskning.

När det gäller arbetsgivaravgifterna skulle jag vilja ställa en motfråga till Kjell-Olof Feldt: Om vi nu måste ta i anspråk arbetsgivaravgifter – eller, om det finns en teknisk lösning som gör det möjligt, införa en mer omfattande produktionsfaktorskatt – tror Kjell-Olof Feldt att det då är en klok politik att lägga på det svenska näringslivet ytterligare pålagor, utöver dem som är försäkringsmässigt betingade och som krävs för att vi skall kunna finansiera skattereformen? Tror Kjell-Olof Feldt att det vore en klok politik? Jag har förstått att också ni på den socialdemokratiska sidan numera för diskussioner i termer av att vi måste finna formerna för att stärka det svenska näringslivets konkurrenskraft både på exportsidan och här hemma, i konkurrens med importen. Jag tycker mig ha förstått att i vart fall enskilda socialdemokrater hävdar att det finns ett samband mellan lönsamheten i näringslivet och deras investeringsvilja. Begrunda denna sida av saken!

När det gäller skattesparandet har ekonomi- och budgetministern gett besked om de regler som gäller för den enskilde i fråga om avdrag på slutskatten osv. Reglerna för aktiesparandet, sparandet i egna företag m. m. ändrar vi inte på. Däremot kan det finnas skäl att se över just detta att företagen räntefritt lånar ut pengar till sina anställda. Den delen av frågan bör man rimligtvis kunna se över utan att för den skull sätta själva sparstimulansen för den enskilde i fråga. Jag vill gärna säga att jag för egen del inte hade fantasi nog att se att denna möjlighet skulle öppnas för företagen. Jag tror att det gäller de flesta som hade att diskutera utformningen av denna sparstimulans. Vi bör inte vara förhindrade att se över den delen av saken, utan att därför sätta det viktiga och nödvändiga sparandet och därmed förstärkningen av näringslivets riskvilliga kapital i fråga.

Anf. 50 KJELL-OLOF FELDT (s) replik:

Herr talman! Om jag skulle göra en välvillig tolkning av statsministerns inlägg skulle jag vilja säga att han inte har en aning om vad det är som skall sparas inom ramen för dessa 12 miljarder. Skälet till att jag tyckte att det var väsentligt att ställa frågan för att man skulle lyfta något på förlåten är att regeringen faktiskt begär att riksdagen i dag skall besluta att utgifterna skall skäras ned med 12 miljarder nästa budgetår. Till yttermera visso har Thorbjörn Fälldin beseglat detta i sitt broderliga brev till Gösta Bohman. Om man ställer ut sådana löften, hade det kanske varit om inte befogat så åtminstone önskvärt att regeringschefen hade kunnat ge någon inblick när det gäller det underlag man hade för det löfte som ställdes ut.

När det sedan gäller arbetsgivaravgifterna vill jag säga att jag inte har krävt någon höjning av dessa. Jag har inte ens krävt något sparpaket, Thorbjörn Fälldin. Men eftersom Thorbjörn Fälldin har lovat att utföra detta storverk att spara 12 miljarder, så hade det varit intressant att få veta på vilken grund just arbetsgivaravgifterna uteslöts. Varför gav inte Thorbjörn Fälldin något löfte till Gösta Bohman om att inte höja momsen, när vi nu talar om pålagor på människorna i det här samhället? Det hade kunnat intressera löntagarna och möjligen andra lika mycket som att företagarna får ett löfte om att inte påläggas några ytterligare bördor.

Herr talman! Jag tror inte att vi kommer vidare i undersökningarna av vad detta sparpaket kommer att innehålla. Jag kan konstatera att den fråga jag ställde i morse till mittenpartisterna i den här kammaren, nämligen om de visste vad de håller på att ge sig in på, på sätt och vis har fått ett svar, eftersom inte statsministern har någon antydan till insikt om vad det är man skall göra.

Herr talman! Sedan var det ett par andra saker i statsministerns inlägg som jag i all stillsamhet måste delvis fråga om och delvis protestera mot. Statsministern sade att det numera torde råda allmän enighet om att momshöjningen i höstas var en klok åtgärd. Får jag mäla mig ur den enigheten, herr statsminister! Såvitt jag vet förbättrade momshöjningen inte budgetläget. Den ökade inte investeringarna. Såvitt jag vet har den inte heller förbättrat det allmänna prisläget eller någonting annat. Vad åstadkom den som gör att den nu bedöms som en klok åtgärd?

Det andra påståendet var att årets budgetproposition i det närmaste skulle ha varit ett mönster av stramhet. Det är något förvånande, eftersom det var den propositionen som åstadkom ett stort valutautflöde, panik i regeringen och en 2-procentig räntehöjning. Det var väl ingenting att skryta med, Thorbjörn Fälldin, i den här uppräknningen av regeringens bedrifter det gångna året. Jag vill alltså genom att göra den här markeringen visa att allt som utgår från statsrådsberedningen inte är sanning i det här huset.

Anf. 51 Statsministern THORBJÖRN FÄLLDIN:

Herr talman! Det ligger för Kjell-Olof Feldt att raljera. Han står i talarstolen och riktar direkta uppmaningar till ekonomi- och budgetministern eller andra företrädare för regeringen att tala om hur mycket

budgetunderskottet skall sänkas, vilken ökningstakt i budgetunderskottet regeringen vågar räkna med och leva med osv. Om regeringen då ger ett besked om att budgetarbetet skall inriktas på att i förhållande till långtidsbudgeten reducera budgetunderskottet med angiven summa, kommer Kjell-Olof Feldt omedelbart med krav på en redovisning av de besparingsområden på vilka de 12 miljarderna skall vinnas. Håll med om, Kjell-Olof Feldt, att det är mer att raljera än att seriöst försöka diskutera ett problem som i grunden är mycket viktigt. Jag delar Kjell-Olof Feldts uppfattning att det finns ett klart samband mellan budgetunderskottets storlek och våra möjligheter att få ner räntenivån i Sverige. Den senare åtgärden skulle i sin tur betyda väldigt mycket för investeringsviljan. Det sambandet finns. Därför tycker jag att det är fel av Kjell-Olof Feldt att raljera på det här området.

Vi skall inte träta. Om Kjell-Olof Feldt mäter sig ur insikten om att åtgärderna i höstas var nödvändiga är det Kjell-Olof Feldts sak. Den som mäter sig ur konstaterar emellertid att den svenska samhällsekonomi skulle ha tålt en ytterligare efterfrågan från den privata konsumtionens sida, att den skulle ha tålt den ökade import som i sin tur hade blivit en följd av denna efterfrågan. För hur vi än vänder och vrider på det, Kjell-Olof Feldt, är ändå den totala inhemska svenska efterfrågan långt större än vår produktion i dag. Det är därför som vi har detta underskott i förhållande till vår omvärld. Jag har klart och tydligt sagt att vi inte kan klara dessa problem genom att ensidigt försöka spara och dra ned. Men vi måste försöka ena oss om att dra ned den totala konsumtionen i Sverige och föra över de resurser som därmed vinnas till aktiva investeringar för att öka vår produktion. Den produktion som kommer fram ur denna satsning måste hålla priser som är konkurrenskraftiga på den internationella marknaden. Det är på denna väg vi lägger grunden för ökad produktion, ökad sysselsättning och minskade balansproblem i den svenska ekonomin.

Anf. 52 OLOF PALME (s):

Herr talman! Jag undrar om inte Thorbjörn Fälldin borde försöka reda ut vad ordet raljera egentligen betyder.

Kjell-Olof Feldt frågar helt enkelt: Ni lovar att spara 12 miljarder kronor, hur skall det gå till? På vilka områden skall ni spara de 12 miljarderna? Då stiger Thorbjörn Fälldin upp och säger att Kjell-Olof Feldt raljerar. Det är alltså ett dåligt eller ironiskt skämt att fråga på vilka punkter regeringen tänker skära ned välfärden. Vad innebär det beslut som ni väntar att riksdagen skall fatta i dag? För säkerhets skull vill jag upprepa frågan: Kan ni nämna hur ni skall spara in åtminstone 2 av de 12 miljarderna?

Herr talman! Sedan 1976 har de borgerliga partierna haft majoritet i Sveriges riksdag. Det har inte varit någon lycklig tid för landet. Den ekonomiska utvecklingen har varit ogynnsam. Medborgarnas förtroende för politiken har minskat. De borgerliga regeringarna som avlöst varandra har icke förmått ge landet en politisk ledning.

De borgerliga politikerna har säkert haft de bästa intentioner. De har till

följd av den internationella krisen haft att brottas med olyckliga omständigheter. Men det räcker ändå inte som förklaring till den kraftlöshet som präglade de olika borgerliga regeringarna och till att nedgången i Sverige varit så stor och påtaglig, också i jämförelse med vad som skett i andra länder.

Det kan därför finnas skäl till att något närmare fundera över orsakerna till de borgerliga regeringarnas misslyckanden.

Jag vill peka på tre skäl.

För det första är motsättningarna mellan de tre partierna i olika sakfrågor betydande. I en debatt inför 1976 års val med den dåvarande oppositionsledaren sade jag: "Den borgerliga splittringen i riksdagen eller på valfältet kan te sig som en lek. Flyttas den in kring regeringens bord är det fråga om djupt allvar. Då gäller det ansvar för landet. Då gäller det trygghet för medborgarna. I en orolig tid måste en regering präglas av en fast och enad vilja, av ett genomtänkt program, av en öppen redovisning för medborgarna."

De sakliga motsättningarna förelåg alldeles tydliga inför 1976 års val – i energipolitiken, i skattepolitiken, i familjepolitiken och i mycket annat. I valrörelsen kunde man dölja dessa motsättningar genom att aldrig angripa varandra och låta var och en utan invändningar från de andra måla ut sina hjärtefrågor. Men väl i regeringsställning ledde åsiktsskillnaderna helt naturligt till hårda motsättningar, med handlingsförklaring och förhållningar till följd.

För det andra sökte de borgerliga partierna, genom ett brett utbud av vallöften, dra till sig så många väljargrupper som möjligt. Denna limstickornas politik var en fördel i valrörelsen. I regeringsställning ledde bristen på gemensam politik till svikna löften åt alla håll. Moderaterna lovade bl. a. sänkta skatter och stopp för inflationen. Det blev en lång rad av skattehöjningar och rekordstora prisstegringar. Folkpartiet lovade många husläkare och inga förstatliganden. Det blev inga husläkare och många förstatliganden. Centern lovade att stoppa kärnkraften senast 1985, att skapa 400 000 nya jobb och införa ett värdnadsbidrag på 10 000 kr. Det blev ingetdera.

Alla löften hade emellertid skapat orealistiska förväntningar hos människorna. De undergrävde regeringspartiernas handlingskraft. Detta är säkert en viktig förklaring till den katastrofala försämring av statens finanser som åtföljde den borgerliga regeringen.

För det tredje: det enda som verkligen förenade de borgerliga partierna var motståndet till socialdemokratin.

Detta är ingenting nytt. Borgerlig samling är, som Ernst Wigforss uttryckte det i en artikel i Tiden 1936, till hela sin innebörd en negation. Och Wigforss fortsatte: "Den är skapad till kamp mot socialismen, för att hindra dess framträngande, men inte genom att hänvisa till egna positiva mål, utan endast till att säga nej till vad socialdemokratin eftersträvar. Det är därför nästan omöjligt att känneteckna idéerna om den borgerliga samlingen på annat sätt än som idén om en politisk samverkan varifrån socialdemokratin är utesluten."

Man nådde regeringsmakten i gemensamt motstånd mot socialdemokratien, men hade egentligen inget eget politiskt program. Den logiska konsekvensen blev dess värre att i regeringsställning fullfölja en förstelnad blockpolitik, där alla samtal med den politiska oppositionen i stort sett upphörde. Den gemensamma fienden förblev viktigare än det egna programmet.

Den första borgerliga trepartiregeringen vittrade gradvis sönder på grund av sakliga motsättningar och oförmåga att lösa problemen. Efter 728 dagar sprack den första borgerliga trepartiregeringen.

I de trätor som därefter utbröt, förklarade Svenska Dagbladet att folkpartiledaren Ullsten för alltid fått "förrädarens Kainsmärke i pannan". Bohman hävdade att det endast var moderaterna som lämnade regeringen "med hedern i behåll". Jordbruksministern Dahlgren anklagade folkpartiet och moderaterna för "politisk våldtäkt". Svenska folket betraktade detta spel och åhörde dessa ord sannolikt med förundran.

På hösten 1978 var den borgerliga majoriteten oförmögen att lösa regeringsfrågan. Vi socialdemokrater fick ta ansvar genom att medverka till att en folkpartiregering kunde utses. Det gav oss knappast några partitaktiska fördelar, men det framstod, sedan nyval avvisats, som den mest rimliga lösningen.

Så fick vi en folkpartistisk minoritetsregering. Den var svag. Den led många nederlag i riksdagen. Det var i och för sig inte så märkvärdigt. Det får inte undanskymmas att folkpartiregeringens verkliga svaghet visade sig på det område där den endast fullföljde en borgerlig blockpolitik, nämligen inom den ekonomiska politiken. Det står i efterhand fullkomligt klart att den ekonomiska politiken under högkonjunkturen, vintern 1978-1979, borde ha stramats åt. Detta skedde inte och det har vi i efterhand fått dyrt betala. För detta bär de borgerliga partierna gemensamt ansvaret.

Sannolikt bör detta ses i samband med att de inför valet 1979 behövde genomföra en ansiktslyftning, sopa motsättningarna under mattan, glömma de hårda orden, angripa den gemensamma fienden socialdemokratien, plocka fram limstickorna igen, rada upp frikostiga löften till medborgarna.

Helt plötsligt blev allting bra i landet. De borgerliga partierna hade fört landet ur krisen, sade de. Ekonomin var åter på fötter, kurvorna pekade uppåt. Om detta var de borgerliga partierna överens. På grundval av en ljus skildring av ekonomin kunde de var och en på sitt sätt fördela ett ekonomiskt utrymme som inte fanns och därmed framstå som goda gåvors givare. Det var inte oskickligt. Men det var farligt för upphovsmännen.

De borgerliga partierna gick ändå tillbaka i valet. Men de behöll en ytterligt knapp majoritet. Skall man vara petnoga förlorade de majoriteten i Sverige, men klarade det sista mandatet genom några tusen röster från svenska medborgare bosatta i utlandet. Men precis som 1976: det som under valrörelsen varit en fördel- splittringen, löftena, profileringen - blev genast efter valet ett antal kvarnstenar om halsen på en borgerlig regering. Alldeles som 1976 hade de borgerliga partierna redan i valrörelsen undergrävt en borgerlig regerings möjligheter att regera landet.

Splittringen i sakfrågorna kvarstod, mest påtagligt i energipolitiken, där det sensationella inträffade att de tre regeringspartierna följde tre olika linjer i folkomröstningen. Så länge den kampanjen pågick var regeringen i praktiken oförmögen att regera.

Vad värre var: Regeringspartierna hade på intet sätt förberett medborgarna på hårda tider i ekonomin. Dagen före valet hade de borgerliga klarat krisen. Dagen efter valet återkom krisen värre än någonsin. Men de borgerliga hade svårt att bekämpa en kris vars existens de under hela valrörelsen förnekat. Så gick månaderna, medan ekonomin blev allt sämre. Regeringens dåliga handlag var en väsentlig orsak till den stora konflikten på arbetsmarknaden våren 1980. Skattesänkningar under avtalsrörelsen följdes av skattechöjningar när avtalen var underskrivna.

Nära två år för sent sattes en hård åtstramning in, just när lågkonjunkturen började slå igenom.

Jag vill understryka vad Kjell-Olof Feldt sade på den här punkten. I framtidens läroböcker kommer den här momshöjningen att anföras som ett paradexempel på en vid fel tidpunkt insatt ekonomisk-politisk åtgärd. Man kunde ha vidtagit den våren 1979. Men hösten 1980, just när lågkonjunkturen började, satte ni in åtstramningen och bidrog därmed sannolikt snarast till att öka underskottet. Det är nästan gripande att Thorbjörn Fälldin tycker att vi skall vara överens på den punkten.

Budgetpropositionen i januari 1981 redovisade en usel ekonomi och en total avsaknad av ekonomisk politik. Resultatet blev icke överraskande ett kraftigt valutautflöde, ett ras för förtroendet. Det märkliga är att regeringen redan i oktober visste att precis detta skulle inträffa, om man icke förmådde samla sig till en ekonomisk politik. Ändå förblev regeringen passiv. Nu räddades situationen temporärt av en panikartad räntehöjning och ett ansvarsfullt löneavtal. Regeringen kunde snubbla vidare ännu en tid.

Vad som sedan hände vet vi. Regeringen kallade oppositionen till förhandlingar och lade fram ett förslag till skattereform. Vi socialdemokrater såg genast att detta förslag var till den grad orättfärdigt att det knappast kunde genomföras.

Det första året skulle alla skattebetalare med under 120 000 kr. i inkomst få en skattechöjning, alla med över 120 000 kr. skulle få en ofta mycket kraftig skattesänkning. För treårsperioden blev det inte stort bättre. Bara 1 % av centerns väljare skulle få sänkt skatt! Ett sådant förslag skulle, förstod vi, centern knappast stå fast vid, liksom folkpartiet knappast kunde acceptera moderaternas benhårda försvar av orättvisorna i avdragssystemet. Så nåddes så småningom en uppgörelse mellan socialdemokraterna, centern och folkpartiet. Den är bra, och den står vi fast vid.

När man hörde Thorbjörn Fälldin nyss förstod man vilken oerhörd lättnad det måste ha varit för centern när vi förhjälppte Thorbjörn Fälldin och centern ur den fördömelse som det ursprungliga förslaget tillsammans med moderaterna måste ha inneburit. Det enda jag har att anmärka är att Thorbjörn Fälldin nyss uttryckte sin glädje över att socialdemokraterna nu "slutit upp" bakom dessa principer. Jag skulle vilja säga att ni klarade er genom att godta

Tisdagen den
9 juni 1981

*Den ekonomiska
politiken, m. m.*

det som stod i socialdemokraternas skattemotion när det gällde principerna för en skatteomläggning. Det tycker vi var bra. Hade ni fullföljt det avtal som ni ändå tillsammans med moderaterna stod bakom, hade det blivit eländigt för skattebetalarna och om möjligt ännu eländigare för centern.

Moderaterna ställde sig vid sidan av skatteuppgörelsen. Det ledde till att regeringen sprack. Ålskvårdheterna började ånyo hagla. Moderaterna beskyllde centern och folkpartiet för svek och förräderi. Kainsmärket i Ola Ullstens panna putsades upp igen. Av någon anledning skrev hela moderatpressen att folkpartisterna var sällsynt usla, medan Thorbjörn Fälldin var en rekorderlig person. Och de hade ändå handlat på precis samma sätt! Men det är kanske så att moderaterna bara orkar tycka illa om en broder i taget, och nu valde man Ola Ullsten. Det hindrade inte att Thorbjörn Fälldins närmaste man i en artikel ansåg att Gösta Bohman bar sig åt som en "begagnad bilhandlare".

Jag kan förstå att moderaterna är besvikna, när man varit så nära att få med de andra på en ren högerpolitik i skattefrågan. Men när moderaterna nu avvisade skatteuppgörelsen, när moderatledamöterna nu avgick ur regeringen och när man med hämningslös brutalitet berövade herr Adelson alla hans frikort, så bjöd ju konsekvensen att moderaterna också begärde nyval. Men där tröt modet, och där ramlade glorian. Myten om den rakryggade politikern som går vägen rakt fram utan alla taktiska sidoblickar sprack. Det är nästan tråkigt. Jag och många med mig ser det som en viktig förklaring till de här egendomligheterna, att moderaterna nu själva kommit till insikt om att de svårt misslyckats i den ekonomiska politiken. Det gick inte längre att i regeringsställning driva opposition mot den politik för vilken man sedan över fyra år burit huvudansvaret. Det gick inte att reda upp situationen före 1982 års val. Då är det bättre att fly än illa fäkta, lämna regeringen och skylla på centern och folkpartiet. Det var inte precis deras finaste timme, för att tala med Winston Churchill, när de moderata statsråden tågade ut ur kanslihuset.

Vi socialdemokrater ville ha nyval. Visst skall man vara försiktig med att tillgripa möjligheten att upplösa riksdagen. Men det här var ju en klassisk situation för just nyval. Den regeringskonstellation som underställts väljarna hade brutits sönder, en ny majoritetsregering kunde inte bildas, landet befinner sig i en ekonomisk kris som kräver en handlingskraftig regering. I det läget kan ett nyval rensa luften och skapa nya förutsättningar för regeringsbildningen.

Men de borgerliga partierna hindrade väljarna från att rösta fram en handlingsduglig regering. Formellt har de naturligtvis rätt därtill. Men det står enligt min mening inte i god samklang med parlamentarismens principer, och det står med all säkerhet intë i överensstämmelse med väljarnas önskemål.

När de borgerliga partiledarna dagarna före valet 1979 förklarade att deras politik fört landet ur krisen, när de förespeglade medborgarna sänkta skatter och vidgade reformer, när de bad väljarna om förtroende att få bilda en borgerlig trepartiregering, får man förutsätta att rätt många medborgare

trodde på dem, i varje fall tillräckligt många för att ge dem det 175:e mandatet. Dessa väljare finner nu att den ekonomiska krisen är djupare än någonsin, att skatterna höjts och reformerna skurits ner, att trepartiregeringen brutits sönder. Det har de inte röstat för. De har inte röstat för en parlamentarisk situation där i praktiken slumpen avgör utgången i viktiga frågor, en parlamentarism som präglas av de ständiga återförvisningarnas tristess, en regering som har stöd av en tredjedel av riksdagens ledamöter. Jag beklagar verkligen djupt att ni var så angelägna att klamra er fast vid makten, att ni inte tog chansen att visa väljarna förtroende, förtroendet att i ett allmänt val få ge sin mening till känna.

Jag har nyss sagt att det enda som verkligen förenar de borgerliga partierna är motståndet mot socialdemokraterna, olyckligtvis med en blockpolitik som logisk konsekvens. Och denna blockpolitik – det har jag alltid ansett – är olycklig för Sverige.

När folkpartiregeringen bildades på sin tid var vi socialdemokrater mycket intresserade av att se om detta kunde bli inledningen till en mera bestående uppbyggnad av blockgränserna i den svenska politiken. Det blev inte så. Folkpartiet inordnade sig rätt snart i den borgerliga fällan. Folkpartiledaren berömde sig åtskilliga gånger av att det var tack vare folkpartiets tillfälliga utbrytning som de borgerliga kunde behålla majoriteten i riksdagen. Därigenom kunde man nämligen vinna marginalväljare som aldrig hade givit en sittande borgerlig trepartiregering sitt stöd. Och han anförde i olika inlägg som jag åhörde en hel del statistik för att visa att folkpartiet liksom hade burit fram detta offer på trepartisamarbetets altare och därför borde ha tack av moderaterna i stället för skymford.

Det är möjligt att Ola Ullsten har rätt. Det viktiga är emellertid att många inom borgerligheten tror att han har det. Man kan inte möta väljarna hand i hand med moderaterna. Söndrade vi stå, enade vi falla, tycks ha blivit ett valspråk för borgerligheten. Limstickorna måste fram i tid. Därför var vi socialdemokrater rätt övertygade om att den borgerliga trepartiregeringen skulle upplösas någon gång före valet, sannolikt på hösten 1981. Det kom tidigare.

Återigen spanade vi efter tecken på en mera bestående upplösning av blockgränserna. Vi blev snabbt besvikna.

I det berömda brevet till moderaterna lästes nu politiken på punkt efter punkt i högerns intresse. Jag vet inte om mittenpartierna själva inser vilken grad av underkastelse inför högerpolitiken, av uppgivelse och möjligheter att föra en egen politik som detta brev faktiskt innebär, i varje fall om det skall tolkas efter bokstaven. Det tog föga mer än en vecka, innan den "begagnade bilhandlaren" förvandlades till "Broder Gösta", "Från tillgivne Thorbjörn". Så angelägen var centern att klamra sig fast vid makten på moderaternas nåde. Ibland går det undan i svängarna.

Man frågar sig nu om detta skall betraktas som något slags strategiskt mönster. Det verkar så när man läser en del borgerlig press och tar del av vad de strategiska uttolkarna på olika håll skriver. Så här låter det. I god tid före ett val sparkar man moderaterna ur regeringen. Efter valet, om det går bra,

plockar man in dem igen för en tid, tills det blir dags att sparka ut dem igen. Under tiden blir emellertid denna gökunge allt större. Rätt som det är kan den för alltid peta de andra ur boet.

Den borgerliga uppläggningsen inför valen 1976 och 1979 har således varit mycket likartad, och det gradvisa sammanbrottet för de borgerliga treparti-regeringarna har vid båda tillfällena följt ett likartat mönster. Det går dess bättre knappast att upprepa. Det här kan man aldrig göra en tredje gång, så att säga. Det är bra det, ty konsekvenserna för landet blir ytterst allvarliga. Det är farligt att låta regeringsmakten förfalla.

Den borgerliga regeringsperioden har i framför allt två avseenden varit till skada för landet. Den sammanfaller för det första med en mycket allvarlig försämring av den svenska ekonomin. Visst måste man beakta den internationella krisens verkningar, det har vi hört mycket om i dag. Visst måste man beakta de svåra strukturproblemen för svensk industri, gärna också de särskilda svårigheter som löneökningarna 1975 och 1976 skapade. Allt detta måste man ta hänsyn till. Likväl kan inga förklaringar – goda förklaringar eller bortförklaringar – dölja att de borgerliga regeringarnas oförmåga, deras inre splittring, deras återkommande handlingsförlamning spelat en avgörande roll för att Sveriges ekonomi i dag ser ut som den gör.

I nära fem år har moderaterna haft huvudansvaret för den ekonomiska politiken. Det har gått eländigt. Kjell-Olof Feldt, som framför allt har tagit upp de ekonomiska problemen, har tidigare i dag redovisat den serie av misstag, misslyckanden och felbedömningar som kantar moderaternas ekonomiska politik. När moderaterna nu lämnat regeringen, har det skett i ett läge då Sverige har Europas uslaste statsfinanser. Industriinvesteringarna ligger långt under 1976 års nivå, arbetslösheten ökar, reallöner minskar och inflationen för dagen ligger på 14 %. Den kompletteringsproposition vi i dag på något sätt behandlar är ett hjälplöshetens dokument. Den har ingen förklaring till varför det gått så dåligt, så mycket sämre än vad regeringen själv har förutspått. Den redovisar icke någon ekonomisk politik. Det är ett uselt fögderi som moderaterna lämnar efter sig, och jag förstår att marken brände under fötterna. Moderatledaren upphävde något av ett anskri den dag den nya regeringen bildades över att han icke fått någon efterträdare i den nya regeringen. Men sedan han under dessa år fått rumstera om i ekonomidepartementet, finns det inte mycket till ekonomi kvar att vara minister över. Eller kanske han med sin klagan ville söka inträde i Sveriges onödiggörklarades protestorganisation, Sopor kallad på sina håll. Det må vara honom väl unt, men det svenska folket kommer under många år att få reparera skadorna av det ekonomiska vanstyret under den tid det moderata samlingspartiet satt i regeringsställning.

Den här tiden har för det andra varit skadlig för politikens anseende. Det är under dessa år som ordet politikerförakt vunnit anklång. Förr skällde man på regeringen, numera klagar man över politikerna, måhända därför att det inte finns mycket till regering att klaga på eller därför att missnöjda borgare vill inbegripa även oss socialdemokrater i fördömsen. Människor har säkert

överscende med att politiker gör fel ibland. Men de kräver att en regering skall regera. De vill ha raka och rena besked och de vill slippa evinnerligt käbbel. På dessa punkter har de borgerliga regeringarna svikit dem, och då reagerar de med misstro.

Efter dessa fyra och ett halvt år av borgerlig majoritet i Sveriges riksdag kan man sammanfatta:

En borgerlig trepartiregering kan icke ge landet en politisk ledning. Två gånger har man försökt. Båda gångerna har regeringen brutits sönder, efter ett för landet mycket dyrbart misslyckande.

De borgerliga partierna kan bara nå majoritet i Sveriges riksdag om de möter väljarna splittrade, med löften riktade till olika medborgargrupper, förenade endast i motståndet mot socialdemokratin.

Den borgerliga splittringen är således en förutsättning för en borgerlig valseger. Samma borgerliga splittring undergräver emellertid en borgerlig regerings möjligheter att reagera.

Slutsats och lösning på detta dilemma: Sverige behöver en socialdemokratisk regering.

Låt mig, herr talman, återvända till Ernst Wigforss och hans beskrivning av den borgerliga samling som till hela sin innebörd är en negation – idén om en politisk samverkan varifrån socialdemokratin är utesluten. Denna negativa karaktär, enligt Wigforss, "är svaghet i en tid då nästan alla klasser och grupper i samhället ha ätt kämpa med nya svårigheter, skapade av nya förhållanden, och se nya utsikter skymta till ett bättre och tryggare liv, om blott möjligheterna tagas till vara. Det är därför socialdemokratin vågar hoppas, att den borgerliga samlingen skall få vika i tävlan med en folklig samling kring positiva mål."

Denna iakttagelse gjorde Ernst Wigforss för 45 år sedan. Den gäller även i dag. Socialdemokratin företräder en folklig samling och en bred, folklig reformpolitik.

Herr talman! Under de senaste veckorna har det utbrutit en debatt om vem som är liberalismens sanna företrädare i svensk politik. Det får de närmast berörda herrarna och damerna göra upp inbördes, men några kommentarer skulle jag ändå vilja foga till denna debatt.

Det är nämligen inte första gången som Gösta Bohman ger sig ut på den idéhistoriska galejan. Under flera år sökte han göra gällande att moderata samlingspartiet egentligen är den rätta förvaltaren av Per Albin Hanssons folkhemstanke. Det har han upphört med, sedan moderaterna börjat öppet angripa en del av de reformer som brukat hänföras till grundstenarna i folkhemmet. Nu framställer sig moderaterna i stället som Bertil Ohlins rätta arvtagare.

Så sitter Gösta Bohman med en tass i varje syltburk i den idéhistoriska debatten.

Det egendomliga är att moderatledaren aldrig återropar sina egna företrädare i högerpolitiken. Vi uppbyggs aldrig med citat av Arvid Lindman, Ernst Trygger eller Rudolf Kjellén. Jag har aldrig hört herr Bohman en enda gång citera något tankedigert ord av Fritiof Domö. Skälet

är uppenbart. Den svenska högers historia är inte särskilt ärofull. Skulle man vilja citera vad högers företrädare har sagt om den politiska demokratin, den lika rösträtten, strejkrätten, fackföreningarna, den sociala välfärden, skulle man mycket lätt kunna ställa samman ett verkligt skräckkabinett av klasspolitik och allmän förstöckelse. Det bryr vi oss sällan om. Men det blir litet väl magstarkt när moderatledaren så öppet redovisar sin idéhistoriska okunnighet.

Bertil Ohlin var vår motståndare. Vi tyckte att han i många avseenden var alltför konservativ. Det är likväl uppenbart att han tillförde den svenska liberalismen några mycket betydelsefulla element. För det första anslutningen till en modern konjunkturpolitik, som i Keynes efterföljd använde en aktiv statlig politik för att utjämna konjunktursvängningarna. På den punkten var Bertil Ohlin både politiskt och vetenskapligt en vägröjare, det måste även en politisk motståndare erkänna. För det andra genom att visa att liberalismen låter sig väl förena med en social välfärdspolitik. Där fullföljde han en liberal idétradition som återfanns hos John Stuart Mill och T. H. Green och dennes idé om den positiva friheten. På båda dessa punkter utsattes Bertil Ohlin för intensiva och illvilliga angrepp av den svenska högern. Detta bör i rättvisans intresse framhållas.

Moderaterna representerar ett slags liberalism, men det är en gammaldags liberal idétradition. Den är för det första klart intressebunden. Det är alldeles riktigt när en av kammarens ledamöter, Daniel Tarschys, nyligen i en artikel påpekar att i valet mellan olika frihetsintressen "klappar det moderata hjärtat för människor på livets solsida. I byggfrågor tänker man på den enskilde markägaren och glömmar alla andra, i alkoholfrågor tänker man på de skotsamma och glömmar människor på väg in i missbruket osv. Den moderata frihetslidelsen gäller de välanpassade och de välbeställda." Och han anklagar moderaterna för att föra en ohämmad intressepolitik för de höga inkomsttagarna. Det kan jag instämma i.

Dessutom har den gammaldags liberalismens och högers representanter i olika länder blivit alltmer doktrinära, alltmer hårdhudade i sina krav på en renodlad marknadsekonomi. Det är i liberalismens namn som man angriper den offentliga sektorn, välfärdspolitiken, inkomstutjämningen, stödet till sysselsättningen. Moderaternas liberalism hämtar sina idéer från sådana profeter som Friedrich von Hayek. Han var aktiv på 20-talet, och hans bok *Vägen till trälldom* delades ut gratis bland amerikanska studenter på 1940-talet. Men nu är han tillbaka på arenan, och för mindre än ett år sedan sade han att marknadshushållning bygger på att man undertrycker vissa naturliga instinkter hos människorna. Man måste undertrycka medmänsklighet, solidaritet och medkänsla och ersätta dessa känslor med abstrakta regler och skydd för privat äganderätt, avtalsrätt och fri konkurrens. Annars fungerar inte marknadshushållningen.

Moderaterna och i än högre grad Svenska arbetsgivareföreningen, som alltmer blivit den gammaldags nyliberalismens ideologiska centrum, ger nu detta idéarv allt större utrymme. Då riktar man sig i själva verket mot själva grundvalen för de idéer som vi brukar förbinda med folkhemstanken och,

såvitt jag förstår, också med socialliberalismen. Man vill egentligen förkväva något av det som vi upplever som de mest grundläggande gemensamma värdena i en demokrati, nämligen människors vilja att samverka som medborgare i ett solidariskt samhälle. Trots att de flesta människor säkert förstår att en av nationens viktigaste tillgångar är människors beredvillighet att känna samhörighet med andra grupper, trots att de flesta människor säkert inser att vi solidariskt måste bära de uppostringar som kan föra oss ur den ekonomiska krisen, så företräder moderaterna och arbetsgivarna en ren konfrontationspolitik, en politik som gynnar de starka, de välbeställda, de framgångsrika, på andra människors bekostnad. Skulle vi välja den vägen i Sverige, så fördjupar vi bara den ekonomiska krisen i vårt land, därom är jag fullständigt övertygad.

Vi socialdemokrater kan i varje fall hoppas att vårens politiska händelseförlopp, liksom den idépolitiska debatten, skall ha väckt folkpartiet och en del i centern till insikt om vad den svenska högern egentligen står för och alltid har stått för.

Under en lång tid befann sig den svenska högern i en politisk ökenvandring. Det var en gynnsam tid för Sverige och de svenska medborgarna. De svenska mittenpartierna har till sitt eget förfång ställt sig alltmer under högerens inflytande. Det vore väl, om de äntligen hade kraft att bryta sig loss. Det ser dess värre inte särskilt hoppfullt ut, när man läser den inbördes brevväxlingen mellan "Käre Gösta" och "Tillgivne Thorbjörn" och lyssnar till en del av vad som uttalats i denna debatt.

Socialdemokraternas framtidssyn kan enkelt beskrivas genom att man vänder på Hayeks definition av nyliberalismen. Vi anser inte att man bör undertrycka medmänsklighet och solidaritet. Det är egenskaper som tvärtom bör uppmuntras.

Det beräknas snart gå 25 miljoner människor arbetslösa i industriländerna, främst är det ungdomar. En stor del av en ungdomsgeneration kommer ut i känslan av att inte vara önskad. Vi vet ännu mycket litet om de långsiktiga effekterna för hela samhällsklimatet som denna ungdomsarbetslöshet kommer att få. I dess spår ökar utslagning, drogmissbruk, främlingskap. Det behövs väldigt mycket av just medmänsklighet för att vi skall klara de problemen.

Människor lever längre i vårt land. Allt större grupper av folket når 80–85-årsåldern. Med åldern följer skröplighet, sjukdom, behov av vård. Dessa människor, som byggt upp vårt samhälle, är nu när de är gamla och utanför produktionen inte lönsamma på marknadens villkor. De är inte hjälpta av någon premiering. De behöver mycket medmänsklighet, givetvis av anhöriga, men också av sjukvården, långvården, hemsamariterna – all den medmänsklighet som ryms inom den av moderaterna så förkättrade gemensamma sektorn. Den friheten för de sjuka når vi aldrig, om inte också de välbeställda är beredda att acceptera den inskränkning av friheten som det innebär att betala skatt.

Detsamma gäller de handikappade. Om det finns något område där vi i Sverige verkligen varit föregångare, så är det i stödet till de handikappade. Vi

stöder de handikappade, inte bara för att ge vård, utan också för att försöka ge utbildning, arbete, bostad, kultur, möjligheter att få leva och arbeta tillsammans med andra. Detta är frihet – frihet för de annars svaga att mera få forma sitt eget liv. Det klarar ingen marknadshushållning, och vi märker dess värre hur egoismens snåla vindar börjar blåsa kring stödet till de handikappade. Men då kväver man frihet för enskilda människor.

Skall vi få fart på Sverige, då behövs solidaritet. Då räcker det inte att ge förmåner till de redan välbeställda, framför allt till dem som tjänar 150 000 kr. och mer, som moderaterna stått här och argumenterat för i dag. Då räcker det inte att dela ut individuella förmåner på andras bekostnad. Då måste vi ha förmågan att gemensamt bära bördorna för att rekonstruera den starka ekonomi som den borgerliga regeringen i så hög grad, genom sin oskicklighet, förstört.

När vi talar om att satsa på forskning och teknisk utveckling, på att åter få fart på byggandet i landet, på att trygga råvaruförsörjningen till vår skogsindustri, på att gemensamt trygga kapitalbildningen för framtidssatsningarna, så är allt uttryck för den enkla tanken, att landet bygges vi gemensamt på solidaritetens grund.

Den s. k. nyliberalismen, som egentligen är en utomordentligt gammaldags ideologi, bygger enligt min mening på en förkrympt människosyn. Den utgår ifrån att det i stort sett bara är ekonomiska bevekelsegrunder som styr människors handlande. Den tycks tro att det nästan uteslutande är egoismen som driver människorna.

Vi socialdemokrater har en mera öppen och generös människosyn. Vi tror att man också måste satsa på de sidor hos människorna som har att göra med hänsyn till andra, inlevelse i andra människors villkor, solidaritet och gemenskap.

Anf. 53 LARS WERNER (vpk):

Herr talman! Den gångna helgen var som bekant hänryckningens tid. Men sällan har väl det svenska folket haft mindre att jubla och hänryckas över än situationen just nu. Den kan de i hög grad tacka de borgerliga regeringarna för. Under de år som vi nu dragits med sådana regeringar har nämligen:

- matpriserna stigit med över 60 %,
- hyrorna ökat med över 70 %,
- löntagarnas reallöner sänkts,
- pensionerna urholkats,
- arbetslösheten ökat,
- tiotusentals arbetstillfällen försvunnit,
- byggandet minskat,
- den sociala omsorgen försämrats.

Det mesta av detta beror på förslag från de borgerliga regeringarna och på politiska beslut av deras många gånger hårt piskade och pinade riksdagsledamöter.

Matsubventionerna har minskats med över 1 miljard kronor, och momsen på maten har höjts med nära 6 %. Därför har också matpriserna ökat mycket

kraftigt. Bostadsbidragen har minskat, priset på eldningsolja har ökat och räntehöjningarna har höjt hyrorna och boendekostnaderna.

Kommunernas ekonomi har försämrats. Två sociala nedrustningsprogram på tillsammans 9 miljarder kronor har tvingats igenom. Därför stoppas nu utbyggnaden av barnomsorgen och kvaliteten försämras. Därför försämras sjuk- och hälsovården, omsorgen om de äldre och handikappade – och därför ökar nu också arbetslösheten.

Allt detta pekar åt ett och samma håll. Det vittnar om innehållet i regeringens politik. Men det säger ändå inte allt, därför att bakom varje siffra döljer sig så mycket mer. Siffrorna döljer löntagarnas förtvivlan över de ständigt ökade utgifterna och de ständigt minskade inkomsterna. De döljer många barnfamiljers nästan övermäktiga uppgift att klara hushållsbudgeten. De döljer de arbetslösas hopplösa jakt efter ett arbete. De döljer den skärpta diskrimineringen av de handikappade, förtrycket av kvinnorna och sveket mot de äldre, barnen och ungdomen.

Vi har försökt att påvisa allt detta för de borgerliga partierna, men i sin maktfullkomlighet och många gånger övermaga inställning har man viftat bort våra varningar för följderna av denna politik. Man har med sin enda rösts övervikt i riksdagen tvingat igenom alla s. k. sparpaket och försämringar.

Det enda rimliga hade varit ett nyval i samband med de olika turerna i regeringskrisen. De borgerliga partierna har ju svikit praktiskt taget alla sina vallöften. Man har misslyckats med att stoppa inflationen och pris- och hyreshöjningarna. Man har misslyckats med att ordna jobb åt de tiotusentals arbetslösa. Man har inte slagit vakt om den sociala tryggheten – och än mindre fört landet ut ur den ekonomiska krisen. I stället har man medvetet vidtagit åtgärder som förvärrat den dåliga situationen.

De borgerliga partierna, framför allt centern och folkpartiet, vågade uppenbarligen inte möta väljarna i ett nyval. Därför klamrade man sig desperat fast i kanslihuset. Man köpte sig utsträckt nådatid genom att tillförsäkra moderaterna ett avgörande inflytande över regeringens politik i alla avgörande frågor i fortsättningen.

Statsministern tvingades t. o. m. – som det har erinrats om tidigare – av moderatledaren att skriftligen förbinda sig att fortsätta med högerpolitiken. Nu är det därför inte längre tal om "mittenpolitik".

Ett tydligt exempel på detta är att vi i dag skall behandla moderatledarens och förre ekonomiministerns finansplan. Trots att Gösta Bohman inte längre sitter med i regeringen är detta högerdokument regeringens förslag. Nu har också den märkliga situationen inträffat att herr Bohman, som undertecknat regeringens proposition, också undertecknat en moderat partimotion med anledning av denna. Herr Bohman kommer därför att gå till historien inte bara som en tämligen misslyckad ekonomiminister – under vars tid flertalet människor fick det sämre, statsfinanserna försämrades och krisen förvärrades – utan också för att ha garderat både med en proposition och med en partimotion. Grundtipset var alltså Bohman, men man garderade med Tobisson.

Nr 161

Tisdagen den
9 juni 1981

*Den ekonomiska
politiken, m. m.*

Moderaterna har val att lämnat regeringen, officiellt på grund av en skatteuppgörelse som centern och folkpartiet träffade med socialdemokraterna – en uppgörelse som i långa stycken kunde vara skriven av herr Bohman själv.

Visst finns det väl inslag i uppgörelsen som moderaterna inte älskar, t. ex. avdragsbestämmelserna. Men på det hela taget är det ju vad herr Bohman länge kämpat för. Uppgårelsen, med stora skattesänkningar för de högst avlönade och inget alls – eller väldigt litet – till de lägre avlönade, innebär ju att progressiviteten i skattesystemet urholkas. Detta är helt i strid med den fördelningspolitik som Ernst Wigforss – vilken Olof Palme nyss citerade – slogs för och som han menade att det progressiva skattesystemet skulle främja. Detta, menar vi, är borgerlig skattepolitik, helt i strid med arbetarrörelsens traditionella strävan efter en rättvis fördelningspolitik. Därför undrar många varför moderaterna i dag låtsas vara så besvikna. Kanske ville man ha kvar denna fråga till valet 1982.

En marginalskattesänkning medför att de högst avlönade får stora skattelättnader. Men det stora flertalet människor, dvs. de lägst avlönade, de lågavlönade och de deltidarbetande kvinnorna, de arbetslösa och andra, får just ingenting. Men de får framför allt vara med och betala för det här orättvisa skattepaketet.

Trots att Sverige i dag brottas med stora ekonomiska svårigheter, anser sig regeringen ha råd med detta. För att få råd skär man bl. a. ned på matsubventionerna, vilket direkt höjer matpriserna. Dessa har ökat med över 60 % på några få år, och vissa baslivsmedel skall öka med ytterligare 40 % under en 18-månadersperiod.

Höjda matpriser drabbar alltid de lägst avlönade och barnfamiljerna hårdast, därför att de grupperna använder en förhållandevis större andel än andra av sin inkomst för matinköp. Genom matmomsen får de därigenom också betala mera i skatt än andra. Detta menar vi är djupt orättvist, och det är framför allt borgerlig skattepolitik när den är som allra värst!

För den politiken går nu centern och folkpartiet i spetsen. För att få råd med stora skattelättnader för de högst avlönade är man beredd att höja matpriserna och att öka skattetrycket för de sämst ställda. Vi accepterar inte det resonemanget, och vi accepterar inte heller den skattepolitiken. Därför upprepar vi vårt krav om ett slopande av momsens på maten och om ett prisstopp på baslivsmedlen.

Vi föreslår också att priset på mjölken sänks till 2:50/l fram till valet 1982. Pengarna till det kan man ta från den planerade marginalskattesänkningen, för det är mer angeläget att stoppa matprisökningarna och att sänka mjölkpriset än att sänka skatten för de högst avlönade.

Marginalskattesänkningen var det stora numret i trepartiregeringens s. k. ekonomiska handlingsprogram i februari i år. Den var det lyckopiller som skulle lösa nästan alla upptänkliga problem. Den skulle klara arbetslösheten, motivera oss till ökade arbetsinsatser, förbättra statsfinanserna, osv. Hur den skulle hjälpa de tiotusentals människor som går arbetslösa framgick aldrig. Får vi kanske den frågan besvarad i dag? Hittills under debatten har det varit

klent med svar på den frågan.

Stora skattesänkningar för de högavlönade var således regeringens viktigaste fråga, t. o. m. viktigare än att göra något konkret åt arbetslösheten. Men de flesta inser att kampen mot arbetslösheten, för ökad sysselsättning och produktion, måste vara det överordnade målet för varje någorlunda klok regering. Det har alltså de borgerliga inte varit intresserade av. Tvärtom allt förnuft har de i stället medvetet medverkat till att öka arbetslösheten, försämra statsfinanserna och förvärra den ekonomiska krisen ytterligare.

Ja, de borgerliga har t. o. m. tvingats att ändra sina program och sitt språkbruk. Från att tidigare ha talat om en "politik för full sysselsättning" övergick man för något halvår sedan till att tala om "en i internationell jämförelse låg arbetslöshet". Det allra senaste, presenterat helt nyligen av regeringens arbetsmarknadsminister, är att "en central uppgift för den framtida arbetsmarknadspolitiken blir att försöka lösa arbetslöshetsproblemen inom ramen för de lediga platser som finns".

Det kan vid en första anblick verka oskyldigt, men vi vet ju att 87 000 människor i dag är öppet arbetslösa, att 100 000 är deltidarbetslösa, att 129 000 är föremål för olika arbetsmarknadspolitiska åtgärder och att ännu fler säkert skulle ta ett arbete om det bara fanns något. De nyanmällda lediga platserna var i april 70 000. Hur skall den ekvationen gå ihop? Det vore önskvärt om någon av regeringens företrädare i debatten försökte svara på den frågan. Innebär det inte att ni än en gång ändrat er inställning till arbetslösheten, att ni nu accepterar en stor öppen arbetslöshet, precis som fru Thatcher gör i England?

I vart fall har de borgerliga regeringarna alltmer kopierat fru Thatchers högerpolitik, samtidigt som utvecklingen i England avskräcker allt fler människor. Där protesterar t. o. m. konservativa politiker, och det engelska industriförbundet kräver en ny politik. Det enda som inträffat i England under Thatchers tid är att de fattiga fått det sämre och att de rika fått det bättre. Och för framtiden gäller att de fattiga får det ändå sämre och att de rika får det ändå bättre.

Den ökade arbetslöshet som vi upplever här i Sverige har slagit särskilt hårt mot ungdomen, och alldeles extra hårt mot unga flickor. Men regeringens insatser har främst bestått i åtgärder som har försämrat deras situation. Ni har avvecklat ungdomens beredskapsarbeten, utan att ersätta dem med något annat. Ni har inte heller ordnat tillräckligt med utbildningsplatser för ungdomarna. Detta är en cynisk politik och ett våldsamt slöseri med mänskliga och ekonomiska resurser.

LO:s utredningsavdelning har beräknat att statens utgifter varje månad är 116 milj. kr. Den summan skulle räcka till 17 000 beredskapsarbeten och ordentliga inkomster. Ändå påstår regeringen att det inte finns pengar.

En annan grupp som drabbats av regeringens nedskärningspolitik är de handikappade. Det är i år internationellt handikappår – med den uttalade målsättningen full delaktighet och jämlikhet. Men ibland undrar man om regeringen är medveten om det. Hur kan den annars – just i år – tillgripa de

åtgärder som vidtagits och som särskilt hårt drabbar de handikappade?

HCK:s ordförande Bengt Lindqvist har på ett enkelt men kanske för många drastiskt sätt förklarat vad de handikappades krav innebär. Han säger: "Vi handikappade begär inte det orimliga. Ingen ska behöva ta ned månen åt oss. Synskadade kräver inte att få njuta av balett eller Rembrandts målningar. Döva har inga krav på att Mozarts eller Allan Petterssons musik ska göras tillgänglig för dem. Men i våra liv finns massor av hinder för deltagande som gäller vardagliga, grundläggande ting. Dem går det att göra något åt."

Förra månaden genomfördes Handikappforum i Göteborg. Vid detta forum medverkade bl. a. generaldirektören för socialstyrelsen. Hon uppträdde där som en lojal försvarare av regeringens sociala nedrustning. Hon hade t. o. m. den utsökta smaklösheten att vid detta forum tala väl om nedskärningar som drabbar de handikappade – och hon förordade ökade frivilligsatser och insamlingar – detta i stället för samhällsstöd i ordnade former och som en social rättighet!

De handikappade vid forumet reagerade givetvis, med all rätt, starkt mot detta uttalande. Jag vill ställa frågan till regeringsrepresentanterna, som tydligen är ute och åter nu: Är detta den framtid de handikappade i Sverige har att se fram emot? Skall vi behöva samla in pengar för att hjälpa de sämst ställda här i landet?

Statistiska centralbyrån gör sedan några år tillbaka undersökningar om människornas levnadsförhållanden. Den senaste presenterades nyligen, och det var ingen särskilt uppmuntrande läsning.

Välfärd är naturligtvis i många avseenden ett abstrakt begrepp – olika människor har ju olika uppfattningar om vad som är välfärd och vad som är ett bra liv. Men det finns materiella förhållanden som går att mäta – förhållanden som i hög grad avgör människornas välfärd och livsvillkor.

I den senaste undersökningen konstateras att det fortfarande finns tydligt markerade klasskillnader i fråga om välfärd. Särskilt utsatta är lågutbildade arbetare, arbetslösa, förtidspensionärer och invandrare. Undersökningen tar upp åtskilligt mer, men jag nöjer mig med detta, och jag skulle vilja uppmana regeringen att noga studera SCB:s undersökning. Den visar nämligen på ett mycket konkret och handfast sätt följderna av regeringens politik under de senaste åren. Den bekräftar på ett kusligt sätt vad vi sagt om regeringens politik – och den visar att det ännu finns stora brister att rätta till och stora eftersatta behov att tillgodose.

Herr talman! Det blev alltså inget nyval för en månad sedan trots att troligen flertalet människor i Sverige – också borgerliga väljare – önskade ett sådant. Vad flertalet människor nu kan hoppas på är att tiden fram till valet 1982 – för då går det väl inte att komma undan ett val i alla fall – är att arbetarpartierna gemensamt skall förhindra ytterligare attacker mot löntagarnas rättigheter och levnadsstandard. Om arbetarrörelsen uppträder enigt och får stöd av en aktiv rörelse på arbetsplatserna bland landets löntagare är detta också fullt möjligt, och då kan den borgerliga politiken stoppas.

Men självfallet kan arbetarrörelsen inte begränsa sin kamp till att bara

försvara det man uppnått, utan försvarskampen måste vändas i en offensiv för olika konkreta krav. Regeringen kan tvingas att genomföra krav med starkt folkligt stöd.

Vi har från vårt parti ställt följande sex frågor i centrum fram till valet nästa år. Vi menar att detta är krav som en folkmajoritet, i varje fall inom arbetarrörelsen, borde kunna vara enig om, skapa rörelse för och tvinga regeringen att genomföra förr eller senare:

1. *Prisstopp på baslivsmedlen, slopad matmoms och sänkt mjölkpris*

Det finns ett starkt stöd för kraven om prisstopp och slopande av matmomsen. Nu kräver vi också att mjölkpriset sänks till 2:50 per liter i första hand fram till tiden för valet 1982.

2. *Åtgärder för fler jobb*

Vi vet att arbetslösheten kommer att öka kraftigt. Kampen för fler jobb måste skärpas. Målet måste vara att skapa minst 50 000 nya jobb före valet.

3. *Ökat bostadsbyggande med statliga garantier*

Bostadsbyggandet är nu nere i 1930-talets bottennoteringar. Vi föreslår därför att byggmomsen slopas fram till valet. Staten måste tvingas att ställa upp som ekonomisk garant för nya bostäder som de allmännyttiga företagen börjar bygga under denna tid. Det skulle öka bostadsbyggandet och öka sysselsättningen både bland byggnadsarbetarna och bland andra grupper.

4. *Ökat daghemsbyggande*

Utbyggnaden av barnomsorgen har bromsats upp, och daghemsköerna växer. Föräldrar, kommuner och personal protesterar. Kravet måste vara att minst 50 000 nya fritids- och daghemsplatser påbörjas före valet nästa år.

5. *Sänkt ränta*

Räntan är i dag rekordhög och måste sänkas. Den senaste räntehöjningen måste slopas och räntan sänkas till i första hand 10 %. Detta sänker kostnaden för bl. a. industriinvesteringar och medverkar också till ökad sysselsättning.

6. *Prisstopp på eldningsolja*

Oljepriserna kommer så småningom att stiga, även om de nu temporärt sänks. Det innebär att man på nytt kommer att pressa upp hyrorna. Därför måste ett prisstopp på all eldningsolja för bostäder framtvingas.

Vi menar att detta sexpunktsprogram skulle kunna sätta fart på svensk produktion och öka sysselsättningen, samtidigt som det framför allt skulle gynna de lägst avlönade och barnfamiljerna.

Den ekonomiska kris som vi nu upplever och den borgerliga politik som förvärrat krisens verkningar har lagt stora och svåra uppgifter på de kongresser som arbetarrörelsens olika grenar skall genomföra i höst.

Löntagarna och folkflertalet ställer också stora förhoppningar om att det skall skapas klara ideologiska alternativ till borgarpolitikens sociala nedrustning och storfinansvänlighet.

Vad man än kan säga om den borgerliga politiken och det borgerliga experimentet under de gångna åren, så har det ändå haft det goda med sig att den borgerliga politiken för allt fler människor är avslöjad och att allt fler i

dag inser behovet av en socialistiskt inriktad politik.

Därför väntar sig också löntagarna konkreta förslag om hur maktkoncentrationen och storfinansens makt skall brytas, hur löntagarnas rättigheter skall stärkas, hur fler jobb skall ordnas och arbete åt alla bli verklighet, hur priser och hyror skall hållas i schack, hur en rättvis skatte- och fördelningspolitik skall utformas, hur den ekonomiska brottsligheten och skattefusket skall stoppas och hur kärnkraften skall avvecklas och kampen mot kärnvapen skall föras.

Allt fler människor har fått nog av den borgerliga politiken. Allt fler har djärva visioner om ett bättre samhälle, där ramarna för den kapitalistiska marknadsekonomi skall sprängas, och där vi skall bryta väg för en socialistisk samhällsomvandling. En sådan politik, där folkets väl går före storfinansens, kan skapa entusiasm och få folkets stöd. På så sätt kan liv, entusiasm och framtidstro åter komma att prägla svensk arbetarrörelse och på så vis kan en vänstermajoritet efter valet 1982 göra 1980-talet till vänsterpolitikens decennium.

Jag vill till sist bara ställa några frågor till regeringens representanter. Det finns väl ställföreträdande representanter här, hoppas jag. Det är rätt enkla frågor att besvara. Det är frågor som flertalet människor ställer i dag. Den första frågan gäller matpriserna:

Tänker ni låta matpriserna öka med 40 %, eller är ni beredda att, som vi föreslagit, slopa moms på maten, prisstoppa baslivsmedlen och sänka mjölkpriset?

Vad tänker ni göra åt de kommande stora hyreshöjningarna, de höjda oljepriserna och de ökade boendekostnaderna?

Alla tecken tyder på en kraftigt ökad arbetslöshet i höst och i vinter. Hur hög arbetslöshet accepterar regeringen? Vad tänker ni göra åt den höga kvinno- och ungdomsarbetslösheten?

Ni skall komma med ett tredje sparpaket på minst 12 miljarder kronor. Era föregående sparpaket drabbade framför allt barnfamiljerna och de lägst avlönade. Skall det bli likadant den här gången? Eller är man från regeringens sida beredd att lägga bördorna på de rika och högavlönade, på storföretagen och på storfinanserna?

Omsorgen om barnen, de sjuka och de gamla har alla partier vid olika tillfällen sagt sig värna om. Ändå har just de här grupperna drabbats särskilt hårt av regeringens sociala nedrustning under de här fem åren. Kan regeringen lova dem att inga ytterligare försämringar skall genomföras?

Egentligen finns det många fler frågor att ställa till företrädarna för regeringen här i dag, men jag har inga illusioner om att ni kommer att lägga om er politik – ni har ju lovat Gösta Bohman att högerpolitiken skall fortsätta som förut. Men på de avgränsade områden som utgörs av matpriserna, hyrorna, arbetslösheten, sparpaketet och den sociala omsorgen borde t. o. m. en borgerlig regering med litet självbevarelsedrift – framför allt centerpartiet, som ofta vill framstå som ett småfolkets parti – kunna inse det synnerligen olämpliga och direkt utmanande i nya försämringar. Också ni borde faktiskt kunna inse att de här redan hårt pressade grupperna inte orkar

med ytterligare försämringar.

Ni har nu blivit av med Gösta Bohman och moderaterna i regeringen. Om ni vill visa att ni inte regerar helt på högerens villkor, att det finns skillnader mellan er och högeren – ge oss då i dag besked på de frågor jag ställt!

Anf. 54 GÖSTA BOHMAN (m):

Herr talman! På en punkt, men bara på en punkt, ger jag Lars Werner rätt. Det är ett märkligt debattläge som vi har att utgå ifrån i dag. Riksdagen diskuterar regeringens reviderade finansplan, men den är signerad av den som nu leder ett av de två oppositionspartierna – inte av nuvarande ekonomi- och budgetministern.

Min oppositionskollega och samförståndsinstälde varmhjärtade bankkamrat Olof Palme, ledaren för det andra stora oppositionspartiet, har ägnat en stor del av sin energi åt att angripa mig och inte i första hand den regeringspolitik som han står i opposition till. Han har väl därmed indirekt markerat att de två huvudalternativen i svensk politik i dag är den politik som vi moderater står för och den som *socialdemokraterna hoppas att kunna förverkliga*.

Den händelseutveckling som har lett fram till dagens situation är också den märklig. För drygt fyra månader sedan lade den andra trepartiregeringen Fälldin fram ett ekonomiskt handlingsprogram. Det syftade till att fullfölja de strävanden trepartiregeringen tidigare redovisat för att stabilisera den svenska ekonomin. Den viktigaste beståndsdeln däri var en *marginalskattereform, som skulle påbörjas 1982 och slutföras 1983 och 1984*.

Det blev som bekant inte på det sättet. Genom den s. k. principöverenskommelsen med socialdemokraterna förband sig centern och folkpartiet att skjuta upp skattereformen – i bästa fall ett år, i värsta fall på obestämd framtid. Detta skedde trots att de två partierna hade fullt klart för sig att de därmed raserade grunden för den borgerliga trepartiregeringen. I den nyttillkomna minoritetsregeringens regeringsförklaring framhålls: "*Skattereformen utgör ett centralt inslag i en offensiv ekonomisk politik.*" Men om denna betydelsefulla del av den *offensiva ekonomiska politiken kommer att förverkligas, därom vet man ju i dag inte ett skvatt. De förutsättningar som principöverenskommelsen bygger på är minst sagt vaga. Om det är någonting som det gångna decenniet borde ha lärt oss, är det att optimistiska uttalanden och förväntningar inte löser problem. Det gör bara konkret och målmedvetet handlande.*

Jag tycker att det är intressant att ta del av socialdemokraternas beskrivning av principöverenskommelsen. Den bör, säger de i en reservation fogad till finansutskottets betänkande, ses som en del i ett större samlat skatteprogram, som omfattar – förutom sänkning av marginalskatterna – bl. a. begränsningar i avdragsrätten, införande av produktionsfaktorsskatt, skärpt förmögenhetsskatt och skärpt skatt på reavinster. Det är så socialdemokraterna tolkar den här överenskommelsen.

Nästan lika intressant är skatteutskottets avstyrkande av den moderata motionen om bibehållen automatisk indexreglering och om villaägarnas rätt

Tisdagen den
9 juni 1981

*Den ekonomiska
politiken, m. m.*

till ränteavdrag. Skatteutskottets majoritet motiverar nämligen sitt avstyrkande med något slags omvänd bevisföring. I stället för att säga, vilket utskottet efter överenskommelsen med socialdemokraterna naturligtvis inte kan göra, att av de tre tidigare regeringspartierna utlovad automatisk indexreglering och rätt till ränteavdrag skall bibehållas, sägs nu i utskottets betänkande att annan form av skydd mot inflationen skall ersätta den automatiska indexregleringen samt att det "av överenskommelsen inte kan utläsas att regeringen har för avsikt vare sig att begränsa rätten till 'normala' underskottsavdrag eller att på något påtagligt sätt ändra förutsättningarna för ett gängse villabocende".

Sällan har en svag sak motiverats så svagt. Vi får inte veta vad motparten till regeringen, dvs. socialdemokraterna, har för avsikter. Därom sägs ingenting i skatteutskottets betänkande. Fältet är fritt för gissningar.

För en stund sedan talade Thorbjörn Fälldin här i kammaren om att skatteuppörelsen bara var en tempoförlust. Strax efter sade Olof Palme att mittenpartierna nu har anslutit sig till socialdemokratisk skattepolitik. "Tempoförlust" är det fråga om. Aldrig har ordet understatement varit mer berättigat, om man får använda utländska ord här i kammaren, herr talman.

Jag skulle också vilja ställa en retorisk fråga till Thorbjörn Fälldin, som på grund av opasslighet är frånvarande. Jag kan ställa frågan ändå. Han sade att det värdefulla med det här var att man har vunnit samförstånd med ideologiskt oliktänkande, och jag frågar: Vore det inte bättre att först söka samförstånd med de ideologiskt likatänkande, att söka samförstånd inom en regering innan man söker samförstånd med oppositionen?

Särskilt oroande, herr talman, i dagsläget är de följder som kan befaras uppkomma framdeles. Den nya regeringen är obestriddligen svag. Dess parlamentariska underlag är bräckligt, stödet hos landets väljare tycks i dag vara ännu bräckligare, om man skall tro SIFO-undersökningar, men inte desto mindre är det den regeringen som skall bemästra de ekonomiska svårigheter som Sverige brottas med och vilka borde ha utgjort temat för dagens debatt. En sak är säker: Någon lätt uppgift står minoritetsregeringen inte inför.

Även om man kan ha olika åsikter om rekommendationerna i 1980 års långtidsutredning – som bekant har dess slutsatser godtagits av i stort sett alla remissinstanser – föreligger i varje fall på en punkt inga delade meningar: Sverige behöver en konsekvent och målmedveten politik, och det behövs mod att fatta även impopulära beslut.

Jag är tveksam, herr talman, för att använda ett mjukt ord, om den nya regeringens förmåga i det här hänseendet. Hade konsekvensen och modet funnits hos de två partierna, då hade det inte blivit någon regeringskris. Sverige skulle fortfarande ha haft en majoritetsregering, inriktad på att driva borgerlig och icke socialistisk skattepolitik. Trots den här reservationen vågar jag ändå uttrycka den förhoppningen att de två regeringspartiernas mod och målmedvetenhet skall växa med de mycket svåra uppgifter som de står inför.

Under förra året och den del av 1981 som nu har förflutit har den ekonomiska utvecklingen blivit svagare än enligt de ursprungliga bedömningarna. År 1980 blev en besvikelse. Vi hade en svår kris på arbetsmarknaden. Det var en allvarlig konflikt, allvarligare än vi har haft under det här seklet. Den produktion och de exportinkomster som vi då förlorade kunde vi inte sedan återvinna och inte heller de marknadsandelar som vi då gick miste om.

Och efter konflikten förmådde vi inte, på grund av den låsning som rådde på den svenska arbetsmarknaden, åstadkomma det kapacitetsutnyttjande som det internationella konjunkturläget skulle ha möjliggjort. En lång rad av företag, både stora och små, kunde helt enkelt inte få den arbetskraft som de letade efter – samtidigt som vi på vissa håll i Sverige hade arbetslöshet av inte ringa omfattning.

Mycket tyder på att produktionsutvecklingen för innevarande år blir svagare än vad som bedömdes när finansplanen skrevs. Däremot tycks bytesbalansen, på grund av nedgången i den inhemska efterfrågan, förbättras mer än vad som tidigare beräknats. Och det är inte uteslutet att förbättringen när året är slut blir större än vad som antogs i den reviderade finansplanen för några månader sedan – om inte dollarns uppgång kommer att fördärva den här bilden.

Det är inte lätt att göra prognoser i en föränderlig värld, och ännu mindre i en värld som visat sig vara så sårbar och så beroende av oljepriser och skiftningar i de stora ländernas ekonomiska politik – ta exempelvis Förenta staterna och nu Frankrike – som den faktiskt är. Det är inte lätt att göra sådana här prognoser nu, och det var inte heller lätt på den socialdemokratiska tiden. Den sifferexercis som vi ibland i opposition sysslade med på den tiden och fick kritik för av socialdemokraterna – då i regeringsställning – excellerar socialdemokraterna själva i, nu i oppositionsställning.

Låt mig emellertid återge en prognos som är talande på flera sätt, inte bara därför att den visar osäkerheten i bedömningarna utan också därför att den bekräftar hur drastiskt den offentliga sektorns tillväxt har förändrat de ekonomiska betingelserna i vårt land. Jag går tillbaka ända till 1965 års långtidsutredning, som gjorde en utblick mot 1980, som det hette. Man diskuterade i den prognosen om det var realistiskt att räkna med att sysselsättningen inom den offentliga sektorn under 1970-talet skulle kunna öka med 380 000 personer. Och den långtidsutredningens slutsats var följande: "Det är alldeles uppenbart att en ökning av denna storleksordning ej är förenlig med balans på arbetsmarknaden."

Vi vet nu att den offentliga sysselsättningsökningen under 1970-talet översteg 450 000 personer. Och vi vet också att balansen på arbetsmarknaden gick förlorad under det decenniet. Vad vi också har anledning att dra oss till minnes – och jag har alldeles särskilda skäl att påminna om detta – det är de varningar som vi moderater år efter år framförde med anledning av de offentliga utgiftsstegringarnas utveckling under senare delen av 1960-talet och början av 1970-talet.

Kommer Olof Palme ihåg vilka våldsamma utfall han riktade mot mig, när

Tisdagen den
9 juni 1981

*Den ekonomiska
politiken, m. m.*

jag under de åren framförde mina varningar? Kommer han ihåg när han ironiserade över de motioner vi moderater väckte, i vilka vi krävde att de offentliga utgiftsstegringarna i princip skulle anpassas till bruttonationalproduktens utveckling?

Jag kan i dag tyvärr konstatera att våra prognoser – i motsats till många andras – faktiskt höll. Vi förutsade redan i början av 1970-talet att den offentliga sektorn med oförändrad politisk inriktning skulle komma att öka från omkring 50 % 1970 till 65 % 1980. Det är där vi är nu.

Vi konstaterade också att följderna av en sådan utveckling skulle bli en i det närmaste utebliven standardökning för de enskilda konsumenterna och att en fortsättning av den dåvarande trenden skulle drabba näringslivets investeringar, tillväxten i vår ekonomi och den svenska välfärden över huvud taget.

Allt det vi då varnade för är i dag realiteter. 1980 års långtidsutredning bekräftar också hur nödvändigt det är att angripa problemen, där de har sina rötter, dvs. i den offentliga utgiftsstegringen, i automatiken i utgifterna, och att satsa på en tillväxtfrämjande och sparinriktad politik, som möjliggör att det utrymme som skapas genom återhållsamhet i den offentliga sektorn tas i anspråk för produktiva investeringar inom den konkurrensutsatta sektorn.

Socialdemokraterna ironiserar nu i sin, som vanligt oerhört ordrika men i sak helt innehållslösa, motion om den ekonomiska politiken över de krav vi moderater framfört på en mera utbudsinriktad politik, samtidigt som de i andra sammanhang både antyder och uttalar att de inte är främmande för utbudsinriktade åtgärder. Om jag inte minns fel påvisade Rolf Wirtén för en stund sedan hur motsägelsefulla socialdemokraterna är på den här punkten.

De medger nu äntligen att skattehöjningar påverkar basen för olika skatteällor på ett sådant sätt, att statsinkomsterna minskar eller att det t. o. m. kan leda till ökade statsutgifter, samtidigt som de i andra sammanhang förordar skattehöjningar.

De kräver att näringslivets konkurrenskraft skall förstärkas men förordar samtidigt en s. k. aktiv valutapolitik, dvs. revalveringar, för att hindra inflationsimpulser utifrån.

De medger att ekonomin kräver "strängast möjliga hushållning och återhållsamhet med offentliga utgifter", men gör samtidigt ned trepartiregeringens åtstramningspolitik.

De vill få fart på investeringarna men föreslår samtidigt en direkt investeringshämmande fondsocialism.

De erkänner att den kommunala expansionen under en följd av år varit alltför snabb och att en väsentlig neddragning av ökningstakten nu är ofrånkomlig. Men den tillåtna expansionen skall inte vara 1 % – det påstås leda till finansiell katastrof – utan dubbelt så stor, dvs. 2 % om året, trots att en ökningstakt av den storleksordningen måste få konsekvenser för det reellt disponibla utrymme för de enskilda löntagarnas löneutveckling.

I Olof Palmes 42 minuter långa – sade han själv – välformulerade

klagoskrift hade han inte ett enda konkret förslag att framföra till hur vår ekonomiska kris skall kunna lösas. Och för att använda Olof Palmes eget favorituttryck: Skäll – skäll på oss löser faktiskt inte Sveriges ekonomiska problem.

Så fick vi höra den gamla visan att jag gärna citerar döda socialdemokrater, men jag citerar inte döda högermän från samma tid. Varför citerar inte Gösta Bohman Arvid Lindman eller andra kända högermän? Jag skulle vilja ge Olof Palme ett gott råd – han får det gratis, utan skatt alltså: Ta och läs det tal som Per Albin Hansson höll i andra kammaren – eller kanske var det i första kammaren, i riksdagen var det i varje fall – när Arvid Lindman avgick. Ta och läs det talet och fundera litet över hur stor skillnaden är mellan den tidens socialdemokrater och dagens svenska socialdemokrater. Fundera över den oerhörda generositet och vänlighet och de positiva omdömen som Per Albin öste över Arvid Lindman. Det var inte – som Olof Palme kanske tänker – något slags griftetal, där man alltid berömmar. Det var verkligen ett från hjärtat kommande tal – det vill jag säga – om jag inte missförstår Per Albin totalt, och det tror jag inte att jag gör.

Och var i Olof Palmes långa anförande fanns de raka, rena beskeden, som Olof Palme själv efterlyste? Olof Palme gjorde gällande att bristen på raka, rena besked är en anledning till politikerförakt. Var fanns de raka, rena beskeden i Olof Palmes långa anförande.

Nej, den osäkerhet, för att inte säga fumlighet, och den brist på logik och konsekvens med vilken socialdemokraterna – och nu syftar jag inte på Olof Palmes tal, utan nu syftar jag faktiskt på motionen – nalkas alla åtgärder som kan vara ägnade att lösa problemen med Sveriges ekonomiska obalans står i en nära nog komisk kontrast till det ordval som socialdemokraterna använder, då de karakteriserar den tidigare trepartiregeringens handlande och förslag till åtgärder. På varannan sida i motionen kan vi ta del av utfall eller begrepp av typen "trepartiregeringens passivitet och handlingsförlamning", "trepartiregeringens kraftlöshet" etc. Detta kan vi göra samtidigt som alla tänkande läsare kan konstatera socialdemokraternas egen passivitet och handlingsoförmåga. Socialdemokraterna saknar ju en politik för den ekonomiska krisen. Därför väntar vi nu alla med väldigt stor spänning på vad Ingvar Carlssons krisprogram skall innehålla. Vi väntar på de modiga, de kraftfulla och de målmedvetna åtgärder som kommer att redovisas i det aktstycket. Intet är som väntans tider, som bekant!

Vi får vänta, sade Kjell-Olof Feldt, till dess att det blir en socialdemokratisk regering. Men inte bara vi utan hela svenska folket vill faktiskt ha besked. Jag tycker att det är en demokratisk anständighetsfråga att man skall ge besked först, så att medborgarna vet hur de skall rösta på valdagen, så att man vet vad det är socialdemokraterna kommer att göra. Än så länge vet vi det inte. Vi får vänta och se.

Men vi väntar – det vill jag gärna ha sagt – med den allra största skepsis. Vi vet ju hur splittrade socialdemokraterna står i dag. Vi har ju kunnat se hur de vajar som rön för vinden under de gångna årens ekonomiska debatter – ena gången hit, andra gången dit, men alltid mot trepartiregeringen, för att citera

Tisdagen den
9 juni 1981

*Den ekonomiska
politiken, m. m.*

Gunnar Strängs gamle statssekreterare Bo Jonas Sjölander, nuvarande AP-fondchefen. Det var ju ord och inga visor han förde fram i ett anförande. Han kritiserade regeringen, men han kritiserade med mycket större kraft oppositionen.

Fem år tog det för socialdemokraterna att ta den ekonomiska krisen på allvar. Fem år tog det för dem att gå ut till sina egna och fråga dem vad de är beredda att göra för att klara krisen. Och då bröt som bekant oenigheten igenom ljudvallen – för att inte tala om den oenighet som lyste emot oss när deras egna sex ekonomer krävde ny socialdemokratisk politik och fem andra socialdemokratiska ekonomer krävde att den nuvarande bristen på politik skulle fortgå.

Jag vågar påstå, herr talman, att vi moderater har ett klart recept för hur Sveriges ekonomiska problem skall angripas, och vi har haft det länge. Vi har kompromissat i trepartiregeringen för att skapa den majoritet som krävts för att genomföra så mycket som möjligt av vad som behövs. Vårt recept är ingalunda nytt, ingalunda revolutionerande. Det är enkelt och klart. Det är faktiskt förankrat i de gångna årens utveckling i Sverige och i många andra industriländer, länder som utvecklats från fattigländer till rika nationer. Låt människorna arbeta. Låt människorna ta initiativ. Gör detta lönande för dem och därmed för folkhushållet. Låt dem ta ansvar. Gör Sverige öppnare. Liberalisera Sverige i stället för att byråkratisera det.

Herr talman! En regeringsmakt med det svaga parlamentariska underlag som den nu sittande tvåpartiregeringen förfogar över ställer särskilda krav på oss här i riksdagen. Det finns risk för att i en sådan situation målmedvetenheten och inriktningen av den ekonomiska politiken kan gå förlorad: att man i stället för att fullfölja en konsekvent politik söker uppgörelser med än den ene, än den andre, att med andra ord förhandlingar i riksdagsutskotten kan leda till att ansvaret för det ekonomiskt nödvändiga brister.

I dagsläget är det slags passivitet som socialdemokraterna står för detsamma som att aktivt verka för en ytterligare försämring av den svenska ekonomin. Att skjuta upp nödvändiga åtgärder till morgondagen, att avvakta nya krisprogram, nya rådslag eller att tro sig kunna lösa problemen med slagord eller klyschor är, enligt min mening, uttryck för en ansvarslöshet som borde vara främmande för demokratiska partier.

Det räcker inte att vidta åtgärder bara på den ekonomiska politikens område. Det är i hög grad fråga om själva samhällsklimatet. Detta måste stimulera arbetsamhet och framtidstro och därmed skapa förutsättningar för ekonomiskt framåtskridande. Mycket av det som har hänt i Sverige under det senaste årtiondet har sin rot i förhållanden som motverkat just det skapande samhällsklimatet.

Sverige har världens högsta skattetryck. Sverige har världens högsta marginalskatter. Vi vet, eller borde veta, att sådant drabbar initiativförmågan och arbetslusten samt samhällsekonomin i dess helhet. Det driver på inflationen och fördärvar den effektiva arbetsfördelning som är välståndets kärna. Vi kan inte fortsätta längre med skatteförhållanden som gjort det svenska folket till, för att tala med Gunnar Myrdal, "ett folk av fifflare".

Den växande offentliga sektorn har inte bara skakat vår ekonomi utan lett till krångel och byråkrati, som hämmar initiativ, investeringar och nya satsningar. Vi har en arbetsmarknadslagstiftning som minskat rörligheten på arbetsmarknaden och är ägnad att motverka den produktivitetsutveckling som vi behöver, om vi skall kunna ha det bättre i Sverige än i andra länder. Vi har en bostadspolitik som har kopplat bort efterfrågans styrande funktioner. Vår bostadsförsörjning är dyr, ineffektiv och ger inte människorna den valfrihet som de har på alla andra områden.

Det är bl. a. sådana problem som vi måste ta itu med för att "liberalisera" vårt samhälle. Vi måste göra Sverige öppnare, bryta ned de fördämningar som finns på olika håll och göra det möjligt för människor att ta både ansvar och egna initiativ. Vi måste avreglera i stället för att reglera. Vi måste förmänskliga staten, inte förstatliga människorna.

Olof Palme avhånade för en stund sedan liberalismen. Han talade om gammalliberalism. Jag vidhåller att diskussionen inför 1980-talet måste gälla, om vi skall fullfölja de liberala traditioner på vilka vi tidigare kunde bygga en stor värdegemenskap, eller om socialdemokraterna vill bryta med denna tradition och välja den kurs som de slog in på i mitten av 1960-talet, en kurs som medförde ökad politisering av samhället och av vår ekonomi, en kurs mot ökad kollektivering av enskilda individer, en kurs, tillspetsat, mot vad Olof Palme kallar ekonomisk demokrati.

Det var när det liberala tänkandet inom socialdemokratin – för det har obestriddligen funnits i hög grad bland socialdemokraterna – började urholkas och stelna som de politiska klyftorna ökade. Det var då de ekonomiska problemen började växa till. Det var då de svårigheter vi har i dag grundlades.

Gå till historien, Olof Palme! Olof Palme gillar ju inte att jag hänvisar till historien i sådana här sammanhang, men läs än en gång Per Albin-linjen eller läs Nils Karlebys Socialismen inför verkligheten! Eller, om Olof Palme har läst den, läs om den! Karleby var ju en gång socialdemokratins främste ideolog, och jag vill gärna citera honom:

Det är i själva verket förvånande vilken överensstämmelse som ofta påträffas mellan de merkantilistiska 1700-talsförfattarnas planmässighetsresonemang och socialistiska författares målningar av det planmässigt ledda och reglerade samhällets förträfflighet. Tanken på en planmässig samhälllig produktion av merkantilistisk typ har emellertid inget som helst samband med socialdemokratins sociologiska grundsyn.

Det trodde alltså Nils Karleby när han skrev det här, och han fortsätter:

Det är ett frappant faktum att socialdemokratin är den som här i landet konsekventast hävdar frihandeln och den ekonomiska friheten över huvud taget.

Det var då det.

De senaste 15 årens utveckling i svensk socialdemokrati har en helt annan inriktning. Talet om vidgad ekonomisk frihet har ersatts av kollektiveringssträvanden genom löntagarfonder och utbyggd statlig dirigism över närings-

livet, talet om frihandel av krav på importrestriktioner. Den liberala idétradition som Nils Karleby betraktade som levande och självklar för den tidens socialdemokrater har efterträtts av en teknokratisk tradition med korporativistiska inslag. Kollektiven, organisationerna och Samhället med stort S skall svara för utvecklingen på snart sagt alla områden. Individernas insats skall kanaliseras genom gruppen, genom kollektiven. Allt detta vill man i hägnet av det verkligt fina ordet solidaritet, som jag menar på det här sättet missbrukas.

Nej, om framtidens politik skall lyckas, om människorna skall få det bättre i vårt land, både materiellt och som fria kulturvarer, då måste vi slå vakt om de värderingar i fråga om individernas centrala roll i välfärdssamhället som en gång var gemensamma. I stället för att arbeta för ett mera reglerat, mera byråkratiserat och mera politiskt styrt samhälle måste vi alltså verka för ett öppnare Sverige.

Vi behöver – jag upprepar det – en liberal revolution, ingen socialistisk stagnation. Och vi har, menar jag, goda möjligheter att nå resultat med en liberal grundsyn. Sverige är fortfarande ett av de rikaste länderna i västvärlden, och vi har skapat den rikedomen genom en liberal ekonomi. Även om skolan och utbildningssystemet lämnar åtskilligt övrigt att önska, är det svenska folket i genomsnitt välutbildat. Det är arbetsamt och yrkesskickligt. Och vi skall ta till vara detta – eller rättare sagt skapa förutsättningar för att dessa goda egenskaper skall kunna tas till vara.

När vi gör gällande att Sverige måste spara sig ut ur krisen innebär detta inte bara att vi måste bringa ner vår konsumtion, både den privata och den offentliga, till en nivå som motsvarar våra reala resurser, utan också att vi måste avsätta – förlåt bilden – mera utsäde för morgondagens skördar än vad vi har gjort under de senaste tiotalen år. Detta innebär i sin tur att vi måste arbeta mera, öka vår samlade produktionsförmåga, ta till vara den kapacitet vi förfogar över och genom ökad produktivitet ta den till vara bättre än vi har gjort hittills.

Konkreta slutsatser av vad jag här har sagt är för vårt vidkommande för det första att vi skall fortsätta att verka för den skattepolitik som trepartiregeringen bara för två månader sedan var helt överens om. Vi måste fullfölja strävandena att åstadkomma de rejäla marginalskattesänkningar som de två andra borgerliga partiernas ledare vitt och brett talade om och lovade genomföra.

Vi måste för det andra minska budgetunderskottet genom att begränsa utgiftsexpansionen, inte genom att öka skatterna, för detta får i utbudshänseende rakt motsatta konsekvenser.

Det har nu socialdemokraterna – högskattepartiet framför andra – äntligen haft mod att medge. Sent skall syndaren vakna, brukar Gunnar Sträng säga.

Men vi får tydligen vänta på de konkreta slutsatserna av denna nyvunna insikt.

Vi måste för det tredje verka för ett bra företagarklimat i ordets vidsträckt mening: ett klimat som stimulerar initiativ, nya satsningar och investeringar.

Det är inte minst småföretagandet som man tänker på, för det är inom den mindre företagsamheten som de nya idéerna företrädesvis föds, och det är här som de större företagen har och får sina rötter.

Det är intressant att konstatera att trepartiregeringens industriminister nu i egenskap av industriminister i tvåpartiregeringen i uttalande efter uttalande klart lovar åtgärder som vi moderater ville genomföra i trepartiregeringarna, men som då stoppades eller uppsköts på grund av de andra partiernas motstånd.

Vi måste för det fjärde verka för ett utbildningssystem där kvaliteten sätts i centrum, ett system som bevarar och bibringar kunskaper och tar till vara och utvecklar slumrande begåvningsresurser.

För det femte måste vi verka för en familjepolitik byggd på valfrihet och kostnadsmedvetande som ger den trygghet som består i att familjerna kan forma sin tillvaro efter egna önskemål och egna behov. Allt flera har börjat inse att höjda eller nya bidrag inte ger den verkliga tryggheten, även om de kan bidra till större ekonomiskt oberoende. Men verkligt oberoende får bara den familj som vet med sig att den kan leva på den egna inkomsten.

Vi kommer att verka för en social trygghet som bygger på just detta slags oberoende och att detta slags oberoende skall ges så många som möjligt. En social trygghet som bygger på att bidrag får ersätta arbetsinkomster efter skatt och förutsätter en rundgång i trygghetssystemet, ger inte den säkerhet som människorna innerst inne vill ha.

Det skyddsnät som varje ansvarsställande, socialt medvetet samhälle måste bygga upp skall vara ett skyddsnät för de svaga i samhället, inte förvandlas till en hängmatta för normalinkomsttagarna.

Vi kommer för det sjätte att verka för en bostadspolitik som slår vakt om valfriheten, för en politik som förutsätter att löften skall hållas också till villaägarna. Vi vill öka ansvarstagandet och kostnadsmedvetandet samt sänka bostadskostnaderna genom ägarlägenheter eller bostadsrätter. Det måste vara lika naturligt för en familj att äga sin lägenhet i ett flerfamiljshus som för den småhusboende att äga sitt hus. Bostadspolitiken måste generellt utformas för att passa inte de stora kommunala bostadsbolagen, utan den enskilde medborgaren.

Låt mig, herr talman, sammanfattningsvis slå fast att det för oss moderater inte finns någon motsättning mellan det trygga samhället och det öppna samhället. Jag talar självfallet inte för något slags återgång till den gamla nattvaktarstaten. Men större valfrihet och ökat oberoende ger trygghet främst därför att det möjliggör för den enskilde medborgaren att själv påverka sin tillvaro. Det gäller i lika mån för den starke som för den svage, även om möjligheterna i det hänsendets självfallet varierar.

De gemensamma insatser som ett samhälle måste vidta till skydd för de mest utsatta, skall inriktas på att ge även de svaga möjligheter att efter måttet av sin förmåga njuta frihetens frukter.

Det finns heller ingen motsättning mellan ekonomiskt framåtskridande och det trygga samhället. En sund ekonomi, en effektiv produktion och hög produktivitet skapar reala tillgångar med vilkas hjälp vi kan inte bara

garantera tryggheten, utan också vidareutveckla den. Och vi måste, menar jag, åter och åter göra klart för oss att tryggheten för de äldre och för barnen i dagens samhälle är frukterna av arbetsinsatser under gångna decennier. De brister vi i dag kan konstatera är att hänföra till stagnationen eller tillbakagången under 1970-talet, och det är under 1980-talet vi lägger grunden för morgondagens samhälle.

När jag gång efter gång förespråkar ett öppnare samhälle med större frihet för den enskilde, ökade möjligheter för honom eller henne att ta ansvar och större förutsättningar för valfrihet och oberoende, då gör socialdemokraterna gällande att vi är den sociala trygghetens fiende. Vi är, som man brukar säga, "nyegoister". Vi sätter egoismen i högsätet. Ansvar för den egna familjen, för barnen och för framtiden skulle alltså vara ett uttryck för egoism. Det skulle alltså vara ett uttryck för motsatsen till samhällssolidaritets. Ingenting kan vara felaktigare.

Att vi har lämnat nattvaktarstaten bakom oss och att det moderna samhället kräver gemensamma lösningar i högre grad än tidigare samhällen är obestridligt. Men om man gör en dogm av att kollektiva lösningar är bättre än individuella och gör kollektiva lösningar till ett självändamål i stället för att utforma dem på ett sådant sätt att den enskildes frihet och oberoende vidgas, då har trygghetspolitiken lett till en ny otrygghet, ett nytt beroende.

I dag kan inte Olof Palme stå här i riksdagens talarstol och på det sätt som han gjorde för några år sedan bestrida att vi i det kollektiva Sveriges sociala samhälle har ett nytt slags otrygghet i våra bostadsområden, i våra skolor, bland våra ungdomar, i våra familjer och bland de äldre. En sådan otrygghet finns också bland de många hundrausentals företagare som skall lägga grunden för vår ekonomiska framtid, och vilkas framtidstro är avgörande för att den grunden blir tillräckligt fast och bred.

Det är bra, menar jag, att socialdemokraterna nu har blivit mera medvetna om hur verkligheten ser ut. De dolde denna verklighet för ett par år sedan. Men också i detta hänseende väntar vi nu på de konkreta slutsatserna.

Vi moderater skulle, gör socialdemokraterna gällande, vara ointresserade av fördelningsproblemen. Ingalunda är så fallet. Jag menar att en rättvis fördelningspolitik är ett av villkoren för framåtskridande. Men fördelningspolitiken kan också ta sig sådana uttryck att den både direkt och indirekt motverkar just framåtskridande.

Fördelningen av resurser i dagens Sverige utgör inte samma problem som i 1940- och 1950-talens Sverige. Klyftan går i dag inte på samma sätt som tidigare mellan besuttna och obesuttna, mellan höginkomsttagare och låginkomsttagare. I själva verket dras den avgörande gränsen i dag mellan de anspråk som den offentliga sektorn reser och det tillgängliga utrymmet för de enskilda medborgarna. Ju mer stat och kommun tar i anspråk, desto mindre blir det över för den enskilde att med egna arbetsinsatser och eget sparande förbättra sin tillvaro. Men just denna fördelningskonflikt mellan det offentliga och de enskilda har socialdemokraterna inte velat debattera. Det finns visserligen några klartänkande inom Metall och LO som vågar tala

klarspråk, men den helt överväldigande majoriteten av socialdemokrater föredrar när denna fråga aktualiseras att tala om någonting annat.

Jag har här i riksdagen, trots upprepade uppmaningar, icke fått något som helst erkännande av denna nya fördelningskonflikts existens, trots att den blivit alltmer akut i varje avtalsrörelse och trots att strävan att skjuta den ifrån sig har lett till att vi har kommit att leva långt över våra tillgångar. När skall Olof Palme upphöra att likt strutsen sticka huvudet i sanden? Jag medger att tanken svindlar inför en sådan syn, men att det är fråga om strutspolitik lär ingen i dag kunna bestrida.

Vi tog, herr talman, i regeringsställning vårt ansvar för att sanera Sveriges ekonomi. Vi är beredda att bära motsvarande ansvar i oppositionsställning. Och vi kommer att bevaka att trepartiregeringens politik fullföljs i enlighet med statsministerns löften inför denna kammare – löften som vi utgår från kommer att hållas.

Skulle det visa sig att minoritetsregeringen avviker från den ekonomiska saneringens väg som vi i trepartiregeringen var överens om för mindre än två månader sedan, måste självfallet regeringen vara beredd att ta de parlamentariska konsekvenserna av detta.

Vi moderater kommer att verka för att den borgerliga politik fullföljs som väljarna givit oss mandat att föra – en politik som förutsätter samverkan mellan de tre borgerliga partierna. Breda lösningar som omfattar även andra partier utgör självfallet inget hinder för en sådan politik. Ju bredare bas våra ekonomiska saneringsåtgärder kan vila på, desto bättre är det självfallet för vårt lands ekonomi och framtid. Men denna vårt lands framtid gagnas inte av villkorslösa kapitulationer som innebär att den socialdemokratiska skattepolitik som de tre partierna gemensamt bekämpat i regeringsställning plötsligt, över den underbara natten, skall styra viktiga avgöranden.

1976 års regeringsskifte gav goda möjligheter att vända kursen på den svenska statsskutan. Ingen kan bestrida att en kursomläggning ägt rum och att mycket har åstadkommits. Mera kunde ha åstadkommits, om inte 1976 års akuta kris och de alltmer påtagliga strukturproblemen i allra högsta grad begränsat den politiska handlingsfriheten.

När vi diskuterar kursomläggningens betydelse, måste vi och folket i gemen självfallet beakta vad som skulle ha skett om socialdemokraterna suttit kvar hösten 1976. Detta kan vi utläsa ur deras egna motioner och konstatera efter deras handlande här i riksdagen under de gångna åren. Vi skulle ha haft ett skattetryck som varit 20 à 30 miljarder kronor högre än det vi har i dag. Vi skulle ha haft en genomreglerad och byråkratisk ekonomi. Medborgarnas valfrihet skulle ha varit långt mera begränsad än vad den är nu. Byråkratin skulle ha varit mera utbyggd, och förutsättningarna för en långsiktig sanering av vår ekonomi med bevarad frihet skulle ha varit oerhört mycket sämre.

Oberoende av vilken regering som sitter, måste Sveriges balansproblem lösas. Vi kan inte leva med växande budgetunderskott och en brist i vår bytesbalans som tvingar oss att årligen alltmer skuldsätta kommande generationer utomlands – på den punkten är alla demokratiska partier i dag

överens. Krisen måste övervinnas med gemensamma ansträngningar som förutsätter klarsyn och politiskt mod. Det kräver optimism och framåtanda. Och det förutsätter att förtroendet för politiken och politikerna inte ytterligare undergrävs.

Våra möjligheter att nå framgång i vårt arbete beror på det förtroende som våra insatser möter ute bland folk. Den breda samverkan som det kan bli fråga om måste av människorna mötas med förtroende. Om vi politiker skall kunna bevara människornas förtroende, måste människorna veta att de löften som vi har givit också hålls och att det arbete som vi bedriver utövas med konsekvens, ansvarsmedvetande och politiskt mod. Vi moderater litar på medborgarna. Därför menar vi att medborgarna också måste kunna lita på oss. Det är helt avgörande för att vi skall kunna klara de ekonomisk-politiska problem som vårt land har framför sig, och inte till kommande generationer överlämna ett skuldsatt land med mycket större problem än de som vi brottas med i dag. De är stora nog som de är.

Anf. 55 OLOF PALME (s) replik:

Herr talman! Av tidsskäl begränsar jag mig till en replik på tre minuter.

Herr Bohman slutade pampigt med att säga: Vi moderater litar på medborgarna. Men så mycket litade ni inte på medborgarna att ni vågade gå med på ett nyval. Därvidlag hade ni inte förtroende för medborgarna.

Sedan frågade jag stillsamt om inte Gösta Bohman någon gång också kunde citera uttalandena av gamla högerpolitiker, högertänkare, i stället för att bara läsa upp vad socialdemokrater eller liberaler sagt. Han svarar då med att läsa upp en lång "drapa" av socialdemokraten Nils Karleby. Därefter hänvisar han till något vänligt som Per Albin Hansson har sagt om Arvid Lindman när denne avgick.

Jag lovar att jag den dagen Gösta Bohman drar sig tillbaka kommer att ha mycket vänliga ord att säga om honom, icke såsom ekonomiminister men väl såsom en skicklig ledare för högerkrafterna i samhället. Så vänta bara!

Jag har faktiskt inte begärt att Gösta Bohman skall citera t. ex. Yngve Holmberg – det vore för mycket begärt. Men Lindman, Trygger, Domö osv. kunde väl citeras i stället för, som ständigt är fallet, dessa socialdemokrater.

Vidare sade herr Bohman: Vi moderater har ett klart recept på hur Sveriges ekonomiska problem skall angripas. Ja, det sade ni när ni var i opposition.

Då sade ni: Vi skall halvera inflationen. Vi har receptet. – Inflationen blev dubbelt så hög.

Vi skall sänka skatten. Det går att sänka skatten, om bara viljan finns. – Ni höjde 60 skatter och det totala skattetrycket.

Vi skall hushålla med statens finanser. Vi har receptet. – Budgetunderskottet uppgår nu till 70 miljarder.

Vi skall inte låna i utlandet. – Utlandsupplåningen uppgår nu till 60 miljarder.

Vi skall skära ner byråkratin. Vi har receptet. – Antalet byråkrater bara ökar, och så skedde inte minst under moderaternas tid i kanslihuset.

Ni har ju fått chansen att pröva ert recept, men resultatet blev det motsatta. Det blev ett totalt misslyckande. Tänk om en familj hade en sjuk anhörig och kallade på en läkare som ställde sig vid sängkanten och ropade: Jag har receptet! Men patienten blev bara sjukare. Då ropade läkaren en gång till: Jag har receptet! Sedan tillämpades det. Men patienten blev bara sjukare. Det här fick pågå dag ut och dag in, vecka ut och vecka in – i fyra och ett halvt år har vi nu plågats – och fortfarande ropar läkaren: Jag har receptet! Till sist – och det är nog mycket det som det är fråga om i svensk politik – börjar om inte patienten, som kanske inte längre är vid fullt medvetande efter all omild behandling, så i varje fall hans närmaste omgivning att gripas av misstro. Man säger: Det är nog bättre att vi kallar på en annan läkare som har litet bättre recept. Den ståndpunkten tror jag att svenska folket med eftertryck har kommit fram till.

Anf. 56 GÖSTA BOHMAN (m) replik:

Herr talman! Jag kan mycket väl förstå patienten. Problemet är ju bara att den alternative läkare som det kanske blir fråga om inte har något recept. Ni har ju inte något recept att komma med. Det är bara ord och missnöjespropaganda för hela slanten. Det hjälper inte att bara klaga över att patienten är sjuk. Man måste ju också ordinera någonting. Somliga sjukdomar tar det dessutom rätt lång tid att bota, och om orsakerna till de sjukdomarna ligger långt tillbaka i tiden och vederbörande har gått och nött på sitt dåliga huvud eller sin dåliga mage eller vad det nu kan vara, så tar det mycket längre tid att bota den patienten än den som kommer under vård tillräckligt tidigt.

Hade vi fått en borgerlig regering på ett tidigare stadium, så hade det recept som vi hade skrivit ut kunnat bota vederbörande. Nu dröjde det alldeles för länge.

Har Olof Palme klart för sig att ökningen av den svenska bruttonationalprodukten ända sedan 1962 – jag tror inte att Olof Palme då var påtänkt som partiledare, ja, kanske på några håll – låg under OFCD:s genomsnitt? Har Olof Palme klart för sig att krisen 1974–1976 ledde till att den svenska produktionen kom att ligga långt under OECD:s genomsnitt, att de svenska arbetskraftskostnaderna kom att ligga långt över OECD:s genomsnitt, att produktiviteten i det svenska samhället kom att ligga långt under OECD:s genomsnitt?

Är det så märkligt att patienten – den svenska ekonomin – efter en sådan pärs har det besvärligt och att det tar tid att få vederbörande på fötter igen?

Jag upprepar: Skillnaden är den att vi har recept att komma med. Vi har dessutom mod att föreskriva de nödvändiga ordinationerna, medan Olof Palme tror att man med besvärjelser kan läka den sjuke. Det är möjligt att man kan göra det i vissa primitiva samhällen, men inte i demokratin Sverige.

Vad sedan gäller det gamla högerfolket – Domö, Trygger och Lindman –

eller andra gamlingar som Staaff och Branting kan det vara rätt intressant att dra sig till minnes det faktum att politiker är politiker för sin tid och att de förhållanden som då råder i hög grad färgar de politiska uttalandena och den politik som man bedriver. Jag tror inte att Olof Palme med större förtjusning skulle här i kammaren citera allting som Branting sade på sin tid.

Att Staaff var emot proportionella val vet vi och att det var högerfolk som föreslog proportionella val, det vet vi. Men gå tillbaka till det förflutna och bedöm de politiker som var talesmän för svenska folket mot bakgrund av den miljö i vilken de verkade, så blir situationen en annan.

Vad som däremot är väldigt intressant att studera är de socialdemokrater som på den tiden talade för en mycket mera liberal syn på den svenska ekonomin framöver, de politiker som talade emot konfrontationspolitik, vilket Per Albin gjorde. Att citera dem och jämföra dem med dagens socialdemokrater – eftersom dagens socialdemokrater har gått en negativ utveckling till mötes – tycker jag är väldigt intressant.

Att citera gamla högermän, som kanhända var mycket reaktionära i jämförelse med dagens moderater, nyttar ingenting. Om vi nu är så mycket bättre än de, stå då här i kammaren och beröm oss i stället. Det tycker jag vore fullt logiskt att göra. Men när socialdemokrater försämrats med åren, då tycker jag man har anledning att vara verkligt bekymrad och orolig, och då tycker jag att den typ av citat som jag anfört fyller sin plats.

Den dag ni blir bättre än Per Albin, Olof Palme, – jag menar inte personligen, men den dag ni för en bättre politik än den Per Albin talade för, en mera liberal marknadspolitik som Karleby talade för – den dagen skall jag berömma er också, det lovar jag, om jag får leva så länge.

Sedan väntar jag med väldigt stor spänning på det avskedstal som Olof Palme skall hålla för mig. Jag förstår att Olof Palme med förtjusning skall avtacka mig för gångna tider här i kammaren. Det skall bli en härlig fest!

Anf. 57 OLOF PALME (s) replik:

Herr talman! Det är mycket riktigt som Gösta Bohman säger, att politiker skall bedömas efter sin tid. Moderaterna har nu med stor möda kravlat sig fram till Per Albins tid. Dit har de hunnit, och därför kan de nu stå och berömma Per Albin.

Sedan är det så att rent definitionsmässigt blir vi socialdemokrater alltid sämre. När Per Albin var partiledare – så mycket minns jag ju – vilken skamlös hetspropaganda han utsattes för genom den s. k. PHM-kampanjen. Tänk på alla affischer – bakom den fryntliga nunan hotade den röda faran. Han beskyldes för kommunistisamarbete. Den tidens högermän stod och sade: Tänk, på Brantings tid, vad bra det var. Tänk på Thorsson och alla snälla socialdemokrater, de var inte sådana konfrontationspolitiker som nu Per Albin Hansson!

Så det är fullt logiskt. Det enda som fyller mig med visst vemod är de risker som jag själv möjligen kan komma att utsättas för i en framtid. Men jag kan ju trösta mig med att då befinner jag mig sannolikt inte längre bland de levandes skara. Det finns en viss gång som drabbar alla socialdemokra-

ter.

Jag återkommer till det här med recept och sjukdom. Under 44 år bedrev vi socialdemokrater friskvård i det svenska samhället. Det var under en tid då den svenska produktionen, levnadsstandarden och tryggheten utvecklades på ett för medborgarna utomordentligt gynnsamt sätt. Visst hade vi svårigheter och kriser – helt perfekt vill jag inte säga att det var – men dem fick vi korrigera och det klarade vi.

Moderaterna sade med stort högmod att de besatt den vises sten, genom vilken de skulle kunna röja upp bland alla problem i den svenska ekonomin bara de fick komma till makten. De har nu visat att de inte klarat i stort sett ett enda av de löften de ställde ut i sina recept. De har försatt den svenska ekonomin i en nedgång som vi aldrig tillförne haft i vår moderna ekonomiska historia.

Vi säger i vårt program att vi icke kan svälta oss ur krisen eller skära oss ur den, utan att vi måste arbeta oss ur krisen. Det kommer dess värre att ta lång tid innan vi kunnat undanröja effekterna av moderaternas vanstyre av den svenska ekonomin. Men jag tror allt fler medborgare i Sverige inser att det endast är socialdemokratin och arbetarrörelsen som på grundval av en bred folklig reformpolitik åter kan föra Sverige ut ur krisen och till sysselsättning, trygghet och bevarad levnadsstandard.

Anf. 58 GÖSTA BOHMAN (m) replik:

Herr talman! Jag skall ge Olof Palme en komplimang: han är intelligent. Därför tror jag att Olof Palme inte själv tror på vad han säger nu när han påstår att det är den borgerliga regeringens vanstyre som har grundlagt Sveriges ekonomiska problem. Om Olof Palme går till alla objektiva ekonomier, så kan han konstatera att Sveriges ekonomiska problem i dag har sina rötter i 1960-talet och i början av 1970-talet. Jag tror inte att någon kan ge någon annan redovisning av vad som faktiskt har hänt.

Jag skulle vilja fråga Olof Palme om en annan sak: Betraktar Olof Palme det som en positiv utveckling eller som en negativ utveckling att socialdemokraterna har förändrats från vad Karleby ansåg vara riktigt och vad Per Albin Hansson ansåg vara riktigt? Eller betraktar Olof Palme det som en negativ utveckling? Jag betraktar det som en negativ utveckling, och det är därför som jag har påmint om dessa människor – och man skulle kunna plocka fram många, många fler exempel. Men för Olof Palme är det förmodligen någonting positivt att ha avlägsnat sig från vad Per Albin och Karleby ansåg vara förnuftigt.

Sedan påvisar Olof Palme det obestridliga faktum att välståndet i Sverige har ökat under 44 år och att människorna har fått det bättre. Olof Palme vet lika bra som jag att det inte har berott på den socialdemokratiska politiken utan på de enastående arbetsinsatser som vårt folk under den perioden har utfört och den utveckling som vårt näringsliv har måktat klara av – under en period med gynnsamma internationella förutsättningar för Sveriges ekonomi. Det är där grunden till det svenska välståndet ligger, och den liberala syn och den marknadshushållning som under de åren tillämpades – under de 44 år

då f. ö. på första maj socialdemokraterna demonstrerade för bättre förhållanden då de själva satt i regeringen! Kommer Olof Palme ihåg det?

Vi skall arbeta oss ut ur den här krisen! Det är temat för hela min förkunnelse. Men för att vi skall kunna få människorna att arbeta sig ut ur krisen måste vi skapa sådana förutsättningar att de får arbetslusten tillbaka, lusten att arbeta öppet och hederligt och att ta initiativ. Alla de utbudshämmande faktorer som har byggts in i den svenska ekonomin under de senaste 15 åren måste vi ta bort eller lindra eller förändra. Det är där som socialdemokraterna säger nej. Varje förslag som man lägger fram vill de skjuta upp eller stoppa i den beryktade papperskorgen. – Förlåt, men det var ingen pik, Ola Ullsten.

Sedan vill jag bara säga till Olof Palme att om det skulle förunnas mig att avtacka Olof Palme, så skall jag också göra det med väldigt vackra ord. Det har varit en lust att leva med en opponent av Olof Palmes karaktär. Det är väldigt stimulerande, det kan jag försäkra Olof Palme. Tag detta ad notam på denna högtidsdag, som jag ber att få gratulera till också!

Kammaren beslöt att förhandlingarna skulle fortsättas kl. 19.30.

7 § Anmälades och bordlades

Proposition

1980/81:203 om läroplan för den kommunala vuxenutbildningen

8 § Anmälades och bordlades

Motionerna

1980/81:2212 av *Lars Werner m. fl.*

med anledning av proposition 1980/81:204 om ATP-rätt för föräldrar som vårdar egna barn i hemmet

1980/81:2213 av *Bonnie Bernström*

1980/81:2214 av *Nils Carlshamre m. fl.*

1980/81:2215 av *Elisabeth Fleetwood* och *Birgitta Rydle*

1980/81:2216 av *Olof Palme m. fl.*

1980/81:2217 av förste vice talmannen *Ingegerd Troedsson m. fl.*

1980/81:2218 av *Lars Werner m. fl.*

med anledning av proposition 1980/81:205 om förenklade statliga regler inom barnomsorgen

9 § Anmälades och bordlades

Finansutskottets betänkanden

1980/81:43 om beräkning av inkomster och tillkommande utgiftsbehov på statsbudgeten för budgetåret 1981/82, m. m. (prop. 1980/81:100 och 1980/81:150)

1980/81:44 om tilläggsbudget II och tilläggsbudget III till statsbudgeten för budgetåret 1980/81 (prop. 1980/81:101 och 1980/81:125 m. fl.)

10 § Meddelande om fråga

Meddelades att följande fråga framställdes

den 5 juni

1980/81:443 av *Bonnie Bernström* (fp) till utrikesministern om regeringsåtgärder för att protestera mot viss rättegång i Riga:

Den 63-åriga Jursi Bumeistars är vetenskapsman tillhörande den underjordiska oppositionen i Lettland. Måndagen den 25 maj inleddes en sluten rättegång mot honom i Riga. Rättegången pågår till den 9 juni.

Bumeistars arresterades i november förra året, anklagad för högförräderi enligt 59 § den sovjetiska kriminallagen. Därmed hotas han av dödsstraff.

Bumeistars brott är hans åsikt om ett fritt Lettland.

Jag vill mot denna bakgrund fråga utrikesministern:

Vilka åtgärder avser Sverige att vidta för att protestera mot den pågående rättegången i Riga?

11 § Kammarerna åtskildes kl. 18.10.

In fidem

BERTIL BJÖRNSSON

/Solveig Gemert

Nr 161

Tisdagen den
9 juni 1981

*Meddelande om
fråga*